

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΗΡΥΞ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Έτος Ἰδρύσεως 1964 Τρίτη Περίοδος Μάρτιος-Ἀπρίλιος 2001 Ἀριθμός Τεύχους 150-151

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου.

Ἔργον ἱερᾶς Μονῆς Καλαμίου Ναυπλίας

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΗΡΥΞ

Έτος Ίδρύσεως 1964

Τρίτη Περίοδος

Αριθμός Τεύχους 150 - 151

Μάρτιος - Απρίλιος 2001

Έτησία Συνδρομή £10

Διευθύνεται από Συντακτική Έπιτροπή

5 CRAVEN HILL, LONDON W2 3EN

TEL: 020-7723 4787

FAX: 020-7224 9301

ORTHODOX HERALD

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARCHDIOCESE
OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

5 CRAVEN HILL, LONDON W2 3EN

TEL: 020-7723 4787

FAX: 020-7224 9301

First Published 1964

Third Period

March - April 2001

No.: 150-151

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 3 - 4 Οικουμενικοῦ Πατριάρχῃ κ.κ. Βαρθολομαίου ἐγκύκλιοι, α) Ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς καὶ β) Ἐπὶ τῷ Ἀγίῳ Πάσχα 2001.
- 5 - 7 Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων καὶ Μ. Βρετανίας κ.κ. Γρηγορίου ἐγκύκλιοι, α) γιὰ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σαρακοστή καὶ β) γιὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα.
- 8 - 12 Ἐθνικὴ Ἐπέτειος τῆς 25ης Μαρτίου 1821 : α) Ἐγκύκλιος Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων καὶ Μ. Βρετανίας κ.κ. Γρηγορίου, β) Ἀρχιμ. Ἡσαίου Σιμωνοπετρίτου, "Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο" καὶ γ) Οἶκον. Ἀνδρέα Πίττα, "25η Μαρτίου 1821-1η Ἀπριλίου 1955".
- 13 - 14 Πρωτοπρ. Κων/νου Ἡλιοπούλου, "Ἐπιστήμη-Φιλοσοφία-Θρησκεία" (6' μέρος).
- 15 - 18 Χάρη Μεττῆ, "Ὁ Μητροπολίτης Φιλίππουπόλεως Νεόφυτος (1689-1711) καὶ ἡ Ἑλευσίη τοῦ στὴν Ἀγγλία" (γ' μέρος).
- 19 - 22 Σ. Παυλίδη, "Παροικιακὴ Ἐκπαίδευση καὶ Διατήρηση τῆς Ἐθνικῆς Ταυτότητος".
- 23 Ζωῆς Πρωτοπαπᾶ, "Ὁ Ρόλος τῆς Παροικιακῆς Παιδείας στὴ Διατήρηση τῆς Ταυτότητός μας".
- 24 - 27 Encyclicals : (1) Of His All-Holiness the Ecumenical Patriarch Vartholomaios on the occasion, α) of the Commencement of the Holy and Great Lent, β) of Holy Easter, (2) Of his Eminence Gregorios, Archbishop of Thyateira and Gr. Britain on the occasion α) of the Holy and Great Lent and β) of the Holy Easter.
- 28 - 32 Χρονικὸ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων καὶ Μ. Βρετανίας κ.κ. Γρηγορίου.

Ὁ Ἐθνομάρτυς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος δ' Ε' (1749-1821). Ἕμεινε πιστὸς στὴ θέση του, γιὰ νὰ προστατεύσει τὸ ποίμνιό του (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΣΘΕ Ν' ΑΝΑΝΕΩΣΕΤΕ ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΑΣ
ΣΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΗΡΥΚΑ

ΕΠΙ Τῇ ΕΝΑΡΞΕΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

Ἀριθμ. Πρωτ. 83

Ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας πάντοτε μᾶς υπενθυμίζει ὅτι πρέπει νά ἀσκούμεθα εἰς τήν ἀρετήν, διότι ὁ Πανάγαθος Δημιουργός μας ἔθεσεν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους ὡς τρόπον ἐπιτεύξεως τοῦ νά γίνουν καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ τήν ἀσκησιν, δηλαδή τόν ἔλεγχον τῶν ἐπιθυμιῶν. Αὐτός ὁ ἔλεγχος τῶν ἐπιθυμιῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι τό βασικόν ἔργον τῆς ἀσκήσεως, δέν ἀφεώρα μόνον τοὺς πρωτοπλάστους, ἀλλὰ πραγματοποιεῖται ἀπό τόν ἀγωνιζόμενον χριστιανόν συνεχῶς καθ' ὅλην τήν διάρκεια τῆς ζωῆς του.

Γνωρίζουσα ὅμως ἡ Ἐκκλησία μας ὅτι ὑπάρχει εἰς τόν ἄνθρωπον ἡ τάσις τῆς χαλαρώσεως, ἡ ἀκόμη καί τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς ἀγωνιστικῆς διαθέσεως, ἐθέσπισε διαφόρους περιόδους ἐντατικωτέρας ἀσκήσεως. Αἱ περίοδοι αὗται προηγούνται τῶν μεγάλων ἑορτῶν καί εἶναι περίοδοι νηστείας, διότι καί ἡ πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους ἐντολή τοῦ Θεοῦ ἦτο ἐντολή νηστείας.

Ἦδη εἰσερχόμεθα εἰς τήν περίοδον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀσκητικὴ περίοδος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους καί ἀποτελεῖ τήν προετοιμασίαν μας διὰ τήν ὑποδοχὴν τῆς μεγάλης ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καί τῆς νίκης Αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θανάτου, τοῦ ζοφερωτέρου ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Τό στάδιον, λοιπόν, τῶν ἀρετῶν ἡνέωκται, ψάλλει ἡ Ἐκκλησία μας, καί μᾶς προσκαλεῖ «οἱ βουλόμενοι ἀθλῆσαι εἰσέλθετε, ἀναζωσάμενοι τόν καλόν τῆς νηστείας ἀγῶνα.» Ἀλλὰ θεβαίως δέν εἶναι ἡ νηστεία τό μόνον ἄθλημα, τό ὁποῖον καλούμεθα νά ἐπιτελέσωμεν κατὰ τήν Μεγάλην αὐτὴν Τεσσαρακοστήν, οὐδέ ὁ σκοπός τῆς ἀσκήσεως εἶναι νά μετρῶμεν κατορθώματα. Σκοπός τῆς ἀσκήσεως εἶναι νά ἀγαθύνωμεν τήν ψυχὴν μας, νά γεμίσωμεν αὐτήν μέ ἔμπρακτῃν ἀγάπῃν πρὸς τόν Θεόν καί τόν συνάνθρωπον, ἐμπιστοσύνην εἰς τήν Θεϊάν Πρόνοιαν, εἰρήνην καί πίστιν καί προσευχήν, δηλαδή ἔλλογον

κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Τὴν κοινωνίαν μας μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐμποδίζει πρωτίστως τό κλείσιμον εἰς τόν ἑαυτόν μας, ἡ αὐτάρκεια, ἡ ἐνδοστροφή, ὁ ἐγωκεντρισμός, ἡ ἀλαζονεία, τό φαρισαϊκόν προσωπεῖον τῆς αὐτοδικαιώσεως καί αὐτοϊκανοποιήσεως. Τὴν αὐτὴν κοινωνίαν μας μετὰ τοῦ Θεοῦ βοηθεῖ τό ἄνοιγμα τῆς καρδίας μας πρὸς τόν συνάνθρωπον, ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ συμπάθεια, ἡ συμπόνοια, ἡ ταπεινώσις, ἡ αἴσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου εἰς τήν ζωὴν μας.

Δι' αὐτό καί ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ ἀσκησις δέν ἀποβλέπει, ὡς εἵπομεν, εἰς τήν συγκομιδὴν κατορθωμάτων πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἀνθρωπίνης κενοδοξίας, ἀλλ' εἰς τήν αὐξησιν τῆς ἀγάπης καί τῆς ταπεινώσεως τῆς ψυχῆς καί ὅλων τῶν ἀγαθῶν διαθέσεων αὐτῆς. Ὁ ἀσκούμενος ὀρθόδοξος χριστιανός γνωρίζει ὅτι οὐδέν δύναται νά ἐπιτύχῃ ἄνευ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, καί συνεπῶς ἀποβλέπει ἀποκλειστικῶς εἰς τό νά ἔλθῃ εἰς αὐτὴν τήν πνευματικὴν κατάστασιν εἰς τήν ὁποίαν ἀρέσκεται ἡ Θεία Χάρις, αὐτὴ δέν εἶναι ἡ κατάστασις τῆς ἀνιδιοτελοῦς, εἰρηνικῆς καί ταπεινῆς ἀγάπης. Γνωρίζει δέ καλῶς ὅτι ἐάν ὑπερηφανευθῇ, ὡς ὁ φαρισαῖος, ἐάν δέν ἀσκήτῃ συνεχῶς εἰς τήν ταπεινώσιν, ἡ ὁποία ἰσοδυναμεῖ μέ αὐτογνωσίαν τῆς ἰδίας ἀσθενείας, ὡς διαπιστώνει αὐτὴν κατὰ τήν ἀσκησιν, θά ἀπολέσῃ τήν ἐπισκοπίαν τῆς Θείας Χάριτος καί θά περιέλθῃ εἰς κατάστασιν πνευματικῆς ξηρότητος καί ἀκαρπίας. Ὡς ἐκ τούτου, ὅσον περισσότερο χαριτώνεται τόσοον περισσότερο ἐπαισθάνεται τὴν ἀναξιοτήτά του διὰ τοιαύτην θεϊάν δωρεάν, ἀλλὰ καί τό μεγαλεῖον αὐτῆς.

Ἰδού, λοιπόν, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡγαπημένα, ὁδὸς εὐθεία, τὴν ὁποίαν ὑποδεικνύει εἰς ἡμᾶς ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία καί τὴν ὁποίαν ἐβάδισαν πρὸ ἡμῶν ἐπιτυχῶς χιλιάδες πιστοί, ἀλλὰ καί βαδίζουσιν εἰσέτι σήμερον χιλιάδες ἀδελφοί μας. Ἄς εἰσέλθωμεν καί ἡμεῖς εἰς αὐτὴν καί ἄς ἀγωνισθῶμεν τόν καλόν ἀγῶνα τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης, τῆς νηστείας, τῆς προσευχῆς καί τῆς ὑποποιοῦ ταπεινώσεως, διὰ νά ὑποδεχθῶμεν κεκαθαρμένοι τὴν ζωηφόρον Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γένοιτο!

Ἁγία καί Μεγάλῃ Τεσσαρακοστὴ 2001.

Χριστός Ἀνέστη!

“Ἵνα ὥσπερ ἡγέρθη Χριστός ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν (Ρωμ. 6,4).

Ἡ θριαμβικὴ ἀναφώνησις “Χριστός Ἀνέστη”, ὁ νικητὴριος κατὰ τοῦ Θανάτου καὶ τοῦ Ἰδου παῖαν, χαρμολύπῳς ἐπαναλαμβάνεται σήμερον ὑπὸ μυριάδων πιστῶν χριστιανῶν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. “Ἡ Ἐκκλησία, ἀποβάλλουσα τὴν πένθιμον περιβολήν, ἐνδύεται λευκὴν καὶ φεγγυόλον στολήν, ὡς ἂν ἀντανακλᾷ ἐπ’ αὐτῆς ἡ λευκότης καὶ ἡ λάμψις τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ ἀποκυλίσαντος τὸν λίθον τοῦ μνημείου”, γράφει ὁ πιστότατος Σκιαθίτης διηγηματογράφος Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, τοῦ ὁποίου ἐφέτος ἐορτάζομεν τὴν ἐκατοστήν πεντηκοστήν ἐπέτειον τῆς γεννήσεως καὶ τὴν ἐνενηκοστήν τῆς κοιμήσεως.

Πανηγυρίζει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ πληροῦται τὸ στόμα τῶν πιστῶν χαρᾶς ἐν τῷ λέγειν “Ἀνέστη ὁ Κύριος”. Διότι γνωρίζομεν ὅτι “Χριστός ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει” (Ρωμ. 6,9). Καὶ ἐπὶ πλέον πιστεύομεν καὶ γνωρίζομεν ὅτι ἐφ’ ὅσον συνετάφημεν μετὰ τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος, θά συζήσωμεν μετ’ Αὐτοῦ εἰς τὴν αἰωνιότητα. Αὕτη εἶναι ἡ σωτηρία, αὕτη εἶναι ἡ αἰτία τῆς χαρᾶς ἡμῶν καὶ τῆς ἐορταστικῆς Πασχαλίου πανηγύρεως. Ἡ νέα ἐν Χριστῷ ζωὴ εἶναι πλέον γεγονός πραγματικόν. Ἡ ζωὴ τοῦ πιστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι πλέον ὡς ἦτο πρό αὐτῆς. Ἦδη ἔχει κατέλθει τὸ Ἅγιον Πάσχα καὶ ἔχει σκηνώσει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ζωὴ μας διανύεται πλέον ἐντὸς τῆς Θείας Χάριτος, ἐντὸς τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τῆς Θεότητος, αἱ ὁποῖαι ποικιλοτρόπως μᾶς εὐεργετοῦν καὶ μᾶς ἀνακαινίζουν.

Αὕτη ὅμως ἡ μεγάλη δωρεὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς συνεπάγεται τὸ ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης πρὸς Αὐτόν χρέος μας νὰ ἀποδεχθῶμεν τὸ δῶρον, νὰ οἰκειωθῶμεν τὴν προσφερομένην ἀναστάσιμον ζωὴν, νὰ ζήσωμεν ἀξίως τῆς κλήσεως καὶ νὰ περιπατήσωμεν ἐν καινότητι ζωῆς. Διότι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ θά εἶναι γεγονός ἀφορῶν καὶ τὸ πρόσωπον ἐκάστου ἡμῶν μόνον ὅταν συνταυτισθῶμεν μετὰ τοῦ

Χριστοῦ καὶ γίνωμεν σύμφυτοι πρὸς τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου Αὐτοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ὥστε νὰ συζήσωμεν μετ’ Αὐτοῦ ἐν Θεῷ, ἀναγεννημένοι ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ καθαίρομενοι συνεχῶς, ὥστε νὰ παραμένωμεν κατοικητήριον Αὐτοῦ.

Αὕτη ἡ καινότης τῆς ζωῆς, ἡ νέα ζωὴ εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς εἰσάγει ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ζωὴ ἐντὸς τῆς Θείας Χάριτος, ζωὴ ἡ ὁποία κατευθύνεται, συναινούντων ἡμῶν καὶ συνευδοκούντων, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ κόσμος δι’ ἡμᾶς ἔχει διευρυνθῇ. Τὰ ὅρια αὐτοῦ δέν εὐρίσκονται εἰς τὴν ὑλικὴν πραγματικότητα. Τὰ ἐνδιαφέροντά μας δέν περιορίζονται εἰς τὰ ὅρια τῆς κτιστῆς φύσεως. Ἀποβλέπομεν καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἐπέκεινα τοῦ σώματος καὶ προετοιμαζόμεθα διὰ τὴν αἰωνιότητα.

Ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἀναστασίμου προοπτικῆς τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον λαμβάνουν ἄλλην διάστασιν. Αἱ θλίψεις ἀντιμετωπίζονται ὡς παροδικαὶ κατὰ τὴν ἀληθῆ φύσιν αὐτῶν. Τὸ βάρος τῶν ἀνθρωπίνων δεινῶν ἐλαφρύνεται διὰ τῆς ἐλπίδος. Αἱ θεόδοτοι χαραὶ καθαγιάζονται καὶ βιώνονται ὡς πρόγευσις τῆς αἰωνίου χαρᾶς, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἡμᾶς. Ὀλόκληρος ἡ ζωὴ μας μεταβάλλεται εἰς νέαν, διαφορετικὴν ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μακρὰν τοῦ Χριστοῦ ἀνθρώπων. Ἐπικρατεῖ πλέον ἐντὸς ἡμῶν ἡ ἀναστάσιμος χαρὰ καὶ βεβαιότης, ἡ ὁποία μᾶς ὀπλίζει μὲ θάρρος, μὲ αἰσιοδοξίαν, μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπην διὰ τὸν συνάνθρωπον καὶ διὰ τὴν κτίσιν ὅλην.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ἡ Ἀνάστασις δέν εἶναι ἓν γεγονός τὸ ὁποῖον ἀφήνει ἀνεπηρέαστον τὴν ζωὴν μας. Εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς αἰσιοδοξίας, τῆς δημιουργικότητος, τῆς ἀγάπης, τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡμῶν δι’ ὅλους καὶ δι’ ὅλα καὶ τῆς ἀναφαιρέτου χαρᾶς ἡμῶν ἐν Χριστῷ.

Μετὰ πατρικῆς ἀγάπης εὐχόμεθα εἰς ὅλους νὰ ζήσετε ἐν πληρότητι τὴν ἀναστάσιμον χαρὰν καὶ νὰ περιπατῆτε ἐφ’ ἐξῆς “ἐν καινότητι ζωῆς”, κατευθυνόμενοι καὶ ἐξαγιαζόμενοι ὑπὸ τῆς Θείας Χάριτος, ἡ ὁποία θεραπεύει τὰ ἀσθενῆ καὶ ἀναπληροῖ τὰ ἐλλείποντα.

Τῷ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι καὶ χαρισμαμένῳ ἡμῖν τὴν νέαν ζωὴν Χριστῷ, τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν, εὐχαριστία, δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἅγιον Πάσχα 2001

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΣΑΡΑΚΟΣΤΗ

Ἀγαπητοί μας ἐν Κυρίῳ,

Μᾶς ἀξίωσε καὶ πάλιν ὁ Θεάνθρωπος Χριστός νά φθάσουμε τούτη τήν κατανυκτική καὶ αὐτόχρομα σωτηριώδη περίοδο τοῦ Τριωδίου καὶ τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Σαρακοστῆς. Μᾶς προβάλλει ἡ Ἐκκλησία τοῦτες τίς μέρες τό γεγονός αὐτό καί μᾶς καλεῖ σέ πνευματική ἀνανέωση καί περισυλλογή καὶ νηστεία. Μᾶς θυμίζει ἡ Μάνα Ἐκκλησία τή φύση μας, ὅτι δηλαδή εἴμαστε παιδιά τοῦ Θεοῦ καὶ δημιουργήματά Του.

Γιά ἐπτὰ ὁλόκληρες ἐβδομάδες, μέσα στόν ἱερό κατανυκτικό ἐκκλησιαστικό αὐτό κύκλο τῆς Μ. Σαρακοστῆς, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία προβάλλει, σάν κινηματογραφική ταινία, ὅλη τήν ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀπό τή δημιουργία καὶ τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ, τήν παρακοή καὶ τήν ἐξορία του ἀπό τόν Παράδεισο, μέχρι τή γέννηση καὶ τή φυσική θεανθρώπινη παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο. Καί ἡ Ἐκκλησία στοχάζεται ὑπαρξιακά τό μεγάλο αὐτό γεγονός, δηλαδή τή δημιουργία καὶ τήν πτώση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς υπόλοιπης δημιουργίας, μέχρι τήν ἡμέρα πού μπῆκε ὁ Χριστός ἀπαράτητος στήν ἱστορική τροχιά τῆς ἀνθρωπότητος γιά νά τή θεραπεύσει, νά τήν καθάρσει, νά τήν ἀνανέώσει καί νά τήν ἀγιάσει καί νά τήν φέρει στήν παραδείσια της κατάσταση.

Ἡ Μεγάλη Σαρακοστή μᾶς ὑπενθυμίζει τή μοναδικότητα καί “τὴν ἱερότητα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης”, τὴν ὁποίαν ἱεροπρεπῶς μᾶς προβάλλουν τοῦτες οἱ μέρες. Γι’ αὐτό καί ἡ Μ. Σαρακοστή εἶναι ἓνα κοσμικό, ὑπερκόσμιο καὶ πανανθρώπινο γεγονός, μέσα στό ὁποῖο διακινεῖται ὁ ἄνθρωπος, αὐτό τό δημιούργημα πού ἔγινε κατ’ εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ. Καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁλόκληρη ἡ λατρεύουσα καὶ προσευχομένη Ἐκκλησία ὑπενθυμίζει στούς ὀρθόδοξους Χριστιανούς, τά παιδιά της, τά μέλη τοῦ σώματός της, τήν δική τους ἱστορία. Καί ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου Γένους δέν νοεῖται, δέν ἔχει νόημα χωρίς τήν πτώση καὶ τήν ἐξορία ἀπό τόν Παράδεισο, πού εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τὴν σκιά τῆς Θείας Χάριτος.

Αὐτόν τόν πλάνητα καὶ ξεπεσμένο βίον περιγράφουν καὶ ἀνακαλοῦν καὶ διαχωγραφίζουν ὑμολογικά καὶ λατρευτικά

τοῦτες οἱ ἅγιες μέρες, ἀρχῆς γενομένης ἀπό τὴν Καθαρά Δευτέρα μέχρι τό Μεγάλο Σάββατο τό βράδυ, ὅπου οἱ πιστοὶ θά τρέξουμε πανηγυρικά καὶ λαμπροφώρα νά ἐορτάσουμε τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν νίκη Του ἐναντίον τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς. Νά ὑπενθυμίσουν δέ τὴν ἱερότητα καὶ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου στό Δημιουργό του καὶ τὴν ἀνανέωση τῆς ἱερῆς ἐλπίδας στήν ἀποκατάσταση τῆς βασιλείας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτες οἱ μέρες τονίζεται ἡ προσευχή, ἡ νηστεία, ἡ ἄσκησις καὶ ἡ φιλανθρωπία, ἡ μετάνοια, ἡ ἐξομολόγησις, ἡ συγγνώμη καὶ ἡ συγχώρησις, ἡ ταπείνωσις καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ καθαρότητα τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός μας. “Ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἀνεξικακία, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκαρτέρησις, ἡ ὑπομονή καὶ οἱ παρόμοιες μέγιστες καὶ ἐνάρετες δυνάμεις μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τόν Θεό καὶ εἶναι ἀντίθετες καὶ ἀντιστέκονται καὶ μᾶς βοηθοῦν στὶς ἀντίστοιχες πρὸς αὐτὲς κακίαις. Ἄν γυμνάζουμε αὐτὲς τίς δυνάμεις καὶ τίς ἔχουμε πάντοτε πρόχειρες, τότε θά ἔχουμε τὴν αἴσθησις καὶ τὴν πεποίθησις ὅτι δέ μᾶς συμβαίνει πιά τίποτ δύσκολο ἢ θλιβερό ἢ ἀβάσταχτο· γιατί σκεφτόμαστε ὅτι ὅλα εἶναι ἀνθρώπινα καὶ τὰ νικοῦν οἱ ἀρετὲς πού ἔχουμε.”

Τό πνεῦμα καὶ τό γράμμα τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς διακηρύσσει τὴν νίκη τοῦ καλοῦ ἐναντίον τοῦ κακοῦ. Τὴν νίκη τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τοῦ ἀντίχριστου καὶ ὅλων τῶν ἀντιθέων δυνάμεων. Ἡ Ἐκκλησία δικαιολογημένα καὶ σοφά σ’ αὐτὴν τὴν περίοδο πρόβαλε τόν Τελώνη καὶ Φαρισαῖο. Μᾶς ὑπενθύμισε τόν Ἀσωτο Υἱό καὶ τὴν ἀφιλόνητο καὶ προπετὴ διαγωγή τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ. Μᾶς ὑπενθύμισε τὴν κρίσις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀπαραίτητα πρέπει νά θρίσκεται μπροστά μας σέ κάθε μας βῆμα στήν ἐπίγεια ζωὴ μας. Ἀκόμα μᾶς τόνισε τοὺς ἄθλους καὶ τοὺς ἀγῶνες τοὺς πνευματικούς τῶν Ἀγίων καὶ τῶν Μαρτύρων καὶ ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εὐαρέστησαν τόν Θεό μέ τὴν θεοφιλή καὶ ἁγία ζωὴ τους, “στερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι,” καὶ μετ’ εὐχαριστίας δεχόμενοι τὰ λυπηρά τοῦ βίου “ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος” (Ἑβραίους, ΙΑ΄, 37-38).

Μᾶς προβάλλει αὐτὴν περίοδο ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία, σάν ὑποδείγματα ἀρετῆς καὶ μετάνοιας καὶ ἀσκήσεως οσωτικῆς, ἐκείνους τοὺς ἄνδρες καὶ τίς γυναῖκες, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν στήν ἀνωνυμία, ἀλλά εἶχαν σταθερό τόν πνευματικό τους προσανατολισμό καὶ

Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου

ἀπέβλεπαν μέ ἐμπιστοσύνη στή Θεία μισθοποδοσία, φιλανθρωπία καί ἀγάπη. Γι' αὐτό καί ἀπέθαναν, κατά τόν ποιητή: "εὐτυχισμένοι καί σάν τόν Βασιλέα Μανουήλ τελειώνουν ντυμένοι μέσ στήν πίστι των σεμνότητα."

Ὅλα αὐτά, ἀγαπητοί ἀδελφοί, προβάλλονται ἐνώπιον ὧλων μας κατά τή διάρκεια τούτων τῶν ἁγίων ἡμερῶν, ὅπου ἡ προσευχομένη Ἐκκλησία θεολογεῖ λειτουργικά καί διατραγωδεῖ τήν πτώση καί ἀντινομία τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης· ὅπου ἡ κακία καί ἡ ἁμαρτωλότητα καί ὅλα τά ἐπακόλουθά τους διεξάγουν ἕνα τεράστιο ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ καλοῦ, ἐναντίον τῆς ἀγάπης, ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας, τοῦ σεβασμοῦ καί τῆς εὐσέβειας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.

Ἐπιβάλλεται συνεπῶς ὅχι μόνο νά νηστεύουμε καί νά προσευχόμαστε κατανυκτικά καί ἀδιάλειπτα· ὅχι μόνο νά ἐκκλησιαζόμαστε καί νά φιλανθρωπεύουμε εἰς ἑαυτούς καί ἀλλήλους· ὅχι μόνο νά συγχωροῦμε τούς ἐχθρούς καί τούς φίλους μας· ἀλλά κυρίως πρέπει νά μάθουμε νά ἀγαπάμε εἰλικρινά καί ἀπλόχερα κατά τό παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος θυσιάστηκε γιά τήν δική μας σωτηρία, γιά τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τά δεσμά τῆς ἁμαρτίας, τοῦ ἐγωῖσμοῦ, τῆς ὑπερηφάνειας καί τῆς αὐταρέσκειας πού βασανίζει μικροῦς καί μεγάλους.

Ἄς γίνεи, λοιπόν, ἡ περίοδος τῆς Μ. Σαρακοστῆς ἕνα καινοπρόγιο ξεκίνημα γιά μιὰ νέα ζωή, γιά ἕνα νά πῶ ἀνθρώπινο βίο, γιά μιὰ πῶ σωστή ἐκτίμηση τοῦ γύρω μας κόσμου καί τῶν προτεραιοτήτων τούτης τῆς ζωῆς. Νά μή λησμονοῦμε τό γεγονός τοῦ θανάτου καί ὅτι "οὐ γάρ ἔχομεν ὧδε μέλλουσιν πόλιν, ἀλλά τήν μέλλουσιν ἐπιζητοῦμεν" (Ἑβραῖους, ΙΓ', 14).

Αὐτήν τήν ἱερή ἀναζήτηση τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀγνοῦ, τῆς ἀρετῆς καί τῆς ταπεινοφροσύνης μᾶς διδάσκει ἡ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ καθημερινή ζωή, ὅτι ἔχουμε καί τίς δυνάμεις καί τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ νά τήν ἐπιτύχουμε ἀφοῦ θά μπορέσουμε νά ὑπερνικήσουμε τό διάβολο καί τὰ τοῦ διαβόλου καί νά ἀνέλθουμε σέ νέες σφαῖρες πνευματικῆς ζωῆς, τήν ζωή πού ἔζησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι διά μέσου τῶν αἰώνων, ἀποβλέποντες μέ βεβαιότητα καί ἱερή ἐμπιστοσύνη στόν Μέγα Ἀρχιερέα καί Ἐπίσκοπο τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, Τοῦ ὁποῖου τό Πάθος καί τή Ἀγία Ἀνάσταση μᾶς προετοιμάζει ἡ Ἐκκλησία νά ἑορτάσουμε καί νά βιώσουμε ὑπαρξιακά. Σ' Αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ βασιλεία καί τό ἀπειρον ἔλεος στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μεγάλη Σαρακοστή 2001.

Μᾶς προσκαλεῖ καί πάλιν ἡ Μάνα Ἐκκλησία νά ἑορτάσουμε τά Πάθη καί τή λαμπροφόρο Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καί τό γεγονός τῆς Ἀνάστασης εἶναι ἡ κορυφαία θεϊκή πράξη γιά τή λύτρωση τοῦ Ἀνθρώπινου Γένους. Αὐτό τό κορυφαῖο γεγονός διαπράχθηκε μέσα στήν Ἱστορία, στήν ὁποία μπῆκε ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, πρὶν δύο χιλιάδες χρόνια. Καί, ὅπως ἡ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καί τό Πάθος καί ἡ Ἀνάσταση Του εἶναι σημεῖο ἀντιλεγόμενο γιά ἐκείνους πού δέν γεύτηκαν ὅτι "χρηστός ὁ Κύριος" καί ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμη καί ἡ χάρις Του, γι' αὐτό καί ὑπερισχέι τό ρῆμα τοῦ Κυρίου στόν αἰῶνα, ὅπως πολύ χαρακτηριστικά γράφει ὁ Θεῖος Παῦλος, "ὁ λόγος γάρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μέν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δέ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν". (Α' Κορ., κεφ. Α' 18).

Τό πάθος, τό σταυρό καί τό θάνατο ἀκολούθησε ἡ λαμπροφόρος Ἀνάσταση καί ἡ νίκη τοῦ Θεανθρώπου ἐναντίον τοῦ θανάτου, τῆς φθορᾶς καί τῆς ἐξαφάνισης. Γι' αὐτό καί τό γεγονός τῆς Ἀνάστασης τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τήν τελευταία καί κορυφαία πράξη τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων καί μεταξύ τοῦ Δημιουργοῦ καί τῆς Δημιουργίας, τῆς ὁποίας "τεχνίτης καί δημιουργός εἶναι ὁ Θεός" (Ἑβρ., κεφ. ΙΑ' 10). Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ἀπετέλεσε τήν ἀφετηρία μιᾶς νέας ζωῆς, μιᾶς νέας μοναδικῆς ἐποχῆς, μιᾶς νέας περιόδου, "Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν, Ἀδου τήν καθαίρεσιν, ἄλλης βιωτῆς, τῆς αἰωνίου ἀπαρχῆς καί σκιρτῶντες ὑμνοῦμεν τόν αἴτιον, τόν μόνον εὐλογητόν, τῶν Πατέρων Θεόν καί ὑπερένδοξον" (ῥυμνος Πάσχα). Δικαιολογημένα οἱ Ἱεροί Συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀσχολοῦνται ἐπὶ μακρόν γιά τό γεγονός τῆς Ἀνάστασης, πού τούς ἐνέπνεε, τούς συνεῖχε καί τούς ἐνθάρρυνε στόν τιτάνιο ἀγῶνα τόν ὁποῖο διεξήγαγαν ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρίας, τῆς ἀπάτης, τοῦ ψεύδους, τῆς σύγχυσης καί τοῦ μηδενισμοῦ πού ἐβασάνιζε κυρίως τόν ἀρχαῖο κόσμο.

Ἐτοι, ὁ
Μέγας
Ἀρχιερέας καί
Ἐπίσκοπος τῶν
ψυχῶν,
ὁ
Θεάνθρωπος

Ὁ Ἐπίτιφος
Παρεκκλήσιον Ἀρχιεπισκοπῆς,
Μ. Παρασκευή, 2001.

Χριστός, μπήκε στην Ιστορία, για να μās αποκαλύψει πāsαν τήν αλήθεια, να μās διδάξει τήν θεία αγάπη και φιλανθρωπία. Για να μās επαναουνδέσει με τό Δημιουργό. Για να μās υίοθετήσει και να μās βεβαιώσει ότι είμαστε δυνάμει κληρονόμοι και μέτοχοι της Βασιλείας του Θεού. Είμαστε χριστοφόροι, θεοφόροι και ουρανοπολίτες, χάρη στον παθιμένο και νεκραναστημένο Χριστό, του οποίου τήν 'Ανάσταση για μία ακόμη φορά γιορτάζουμε όλοι μαζί οι Χριστιανοί ανά τήν Οικουμένη. Και αυτό είναι σημάδι καλό, πού υπενθυμίζει και βεβαιώνει τήν έσωτερική ένότητα των διαιρεμένων Χριστιανών και τήν διακηρύσσει ή λαμπροφόρος 'Ανάσταση και τό Πάθος και ό Θάνατος και ή ιερή, άθάνατη, άσίγαστη μαρτυρία των 'Αποστόλων και των πρώτων Χριστιανών. Έτσι δέ, μαζί με τόν ποιητή, άναφωνούμε: *“Αναστάσεως ήμέρα! λαμπρυνθώμεν λαοί: Πάσχα Κυρίου Πάσχα. Έκ γάρ θανάτου πρός ζωήν και έκ γής πρός ουρανόν Χριστός ό Θεός ήμās διεθίβασεν επινίκιον άδοντας”* (Ύμνος Πάσχα).

“Όμως, αγαπητοί μας άδελφοί, για να μείνει ζωντανό, γνήσιο και αποστολικό τό μήνυμα της 'Αναστάσεως, για να διαλαλείται τούτη ή θεία αγάπη και φιλανθρωπία πρός τό ανθρώπινο Γένος και να έμβαθύνουν οι άνθρωποι στο Μυστήριο της θυσίας του Νεκραναστημένου Χριστού, για να μάθουμε καλύτερα τήν εϋσπλαχία του Θεού, τήν όποία πλουσιοπάροχα έξέχυσεν ή Θεία Χάρη, για να είναι κοινό κτήμα και κληρονομία του σύμπαντος κόσμου: 'Απαραίτητα πρέπει να τήν ζούμε βιωματικά, έμπρακτα, ζωντανά και υπαρξιακά, όπως έκαναν οι Πατέρες και διδάσκαλοι της 'Εκκλησίας. Πρέπει να τήν διδάσκουμε, να τήν κηρύττουμε ευκαίρως και άκαιρως. Να αναβαθμίζουμε συνεχώς τήν εκκλησιαστική και χριστιανική μας Παιδεία. Να κάνουμε κάθε σπίτι μία κατ' οίκον 'Εκκλησία, μέσα στην ιερή άτμόσφαιρα της όποίας να αναπνέουμε τό πνεύμα και τό γράμμα της Σταύρωσης και της 'Ανάστασης του Χριστού. 'Ο Σταυρός και ή 'Ανάσταση, ή λύπη και ή χαρά του δοξασμένου Χριστού πρέπει να πρυτανεύουν στη σκέψη, τό βίο και τήν καθημερινή δραστηριότητά μας.

Μέ τήν ευκαιρία αυτή επαναλαμβάνουμε και πάλι, ότι ή 'Ομογένεια, ή όρθόδοξη Χριστιανοσύνη χρειάζεται και άλλα ήμερήσια έλληνορθόδοξα όμολογιακά σχολεία, μέσα στις τάξεις των όποιων θα διδάσκεται ή 'Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση, τό χαροποιό και έλπιδοφόρο μήνυμα της 'Ανάστασης, τή χαρά και τό χρώμα και τό ήθος της όποίας διαφυλάττουμε έμείς οι 'Ορθόδοξοι 'Ανατολικοί Χριστιανοί, και με τήν παρουσία μας σέ τούτη τήν ευλογημένη και έλεύθερη Πολιτεία τό μεταλαμπαδεύουμε στην Κοινωνία.

Χρειαζόμαστε 'Εκκλησιαστικό και Θεολογικό 'Εκπαιδευτήριο, μέσα στους κόλπους του όποιου θα διδάσκεται ή Θεολογία, ή Κατήχηση, ή 'Ιστορία και ή Λατρεία της 'Ορθόδοξης 'Εκκλησίας μας. Να διερμηνεύεται ή πίστη του Πάθους και της 'Ανάστασης του Κυρίου. Γι' αυτό αναμένουμε ότι θα γίνετε γενναιόδωροι ύποστηρικτές της Πατρώας Παιδείας, θα αυξήσετε τό έμπρακτο, οικονομικό και ήθικό ενδιαφέρον και τήν αγάπη σας πρός τά έργα αυτά, πού σκοπεύουν να βοηθήσουν τό Ποίμνιό μας. 'Ενισχύουν τους νέους και τά παιδιά μας, τήν οικογένεια και τήν κοινωνία γενικότερα, μέσα στην όποία ζούμε και προσδεύουμε και κτίζουμε με αϊσιοδοξία αναστάσιμη, τή ζωή και τό μέλλον μας.

Τελειώνοντας τούτο τό πασχαλινό μήνυμα χαράς και ιερής έλπίδας προσδοκούμε με ιερή έμπιστοσύνη ένα καλύτερο, δικαιότερο και ειρηνικότερο, εκκλησιαστικότερο και πιο θεοφοβούμενο θρησκευτικό κόσμο. 'Αναμένουμε μία πιο θρησκευτική, πνευματικότερη και ανθρωπινότερη κοινωνία. Με τήν ευκαιρία, επίσης, των έορτών θέλω να ευχαριστήσω τους 'Αρχοντες και τό Λαό πού άποτελεί τό Πλήρωμα της Βιβλικής αυτής 'Επαρχίας του Οικουμενικού Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως. 'Εκφράζω τήν ευγνωμοσύνη, κλήρου και λαού, σ' εκείνους πού ύπηρετούν σάν 'Επίτροποι και 'Επιτρόπισσες, σάν Σχολικοί 'Εφοροι και Κηδεμόνες των Ναών και των Κοινοτήτων, των 'Ελληνικών και Κατηχητικών Σχολείων μας και των λοιπών ίδρυμάτων του 'Αποδήμου 'Ελληνισμού. 'Ο Νεκραναστημένος Χριστός να εύλογεί και να πληθαίνει τά αγαθά εκείνων πού πλουσιοπάροχα συντρέχουν τίς 'Εκκλησίες, τά σχολεία, τή φιλανθρωπία, τά καλά και ώφέλιμα στους ανθρώπους έργα. Γιατί, με τά χρήματα και τήν έμπρακτη ένεργουμένη αγάπη μας, όχι μόνο δανείζουμε τόν ελεήμονα και φιλάνθρωπο Θεό, αλλά προπάντων γινόμαστε κήρυκες και άγγελιοφόροι και άληθινοί 'Απόστολοι του θεοπέσιου και μοναδικού Γεγονότος της 'Ανάστασης του Κυρίου ήμων 'Ιησού Χριστού.

Μέ δικαιολογημένη, λοιπόν, χαρά και ευφροσύνη, να γιορτάσουμε κι έφέτος τά Πάθη και τήν 'Ανάσταση του Χριστού και να τόν παρακαλέσουμε, όπως έπραξαν και οι ιεροί Μαθητές, πορευόμενοι εις Έρμαούς, *“Κύριε, μείνον μεθ' ήμων”*. Κύριε, έλα στο σπίτι μας, εύλόγησε τήν οικογένεια και τά έργα μας, φώτισε τήν ψυχή μας και τό νοϋ μας, φέρε τήν ειρήνη και έλευθερία και τή δικαιοσύνη στην Οικουμένη. Αυξήσε τήν πίστη μας για να Σέ ύμνούμε, να Σέ δοξάζουμε ως Θεό άληθινό, αναστημένο από τους νεκρούς εις τους αιώνες. 'Αμήν.

“Άγιον Πάσχα 2001.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

“Οί νεώτεροι, οί ευτυχισανες ν’ ανοίξωσι τούς
 ὀφθαλμούς πρὸς ἥλιον μὴ σκοτιζόμενον ὑπὸ νεφῶν
 δουλείας, νά πατήσωσι γῆν ἐλευθέραν, ν’ ἀναπνεύσωσιν
 ἀέρα ἐλευθέρου, αὐτοί οἱ κληρονομήσαντες τὸ
 ἀνεκτίμητον δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καί
 συνδιαλέγεσθαι καὶ συζητεῖν, ἀδυνατοῦσι νά
 φαντασθῶσι τὸν ἑξάλλον ἐνθουσιασμόν τοῦ ἔθνους, ὅτε
 μετὰ τυραννίαν τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν συνήρχετο δι’
 ἀντιπροσώπων ἵνα βουλευθῇ κυριαρχικῶς περὶ τῶν
 οἰκείων συμφερόντων”.

Νικολάου Δραγούμη, “Ιστορικές Ἀναμνήσεις”.

Μέ ἀνυπόκριτη καὶ ἀπεριόριστη χαρά, ἀλλὰ καὶ
 μέ “ἑξάλλο ἐνθουσιασμό” ὑπέδεχθησαν οἱ
 Πανελλήνες τῇ θριαμβευτικῇ ἔλευσιν τῆς
 πολυπόθητης τους ἐλευθερίας στὰ αἵματοβαμμένα,
 ἀλλὰ καὶ τρισένδοξα καὶ ἁγιασμένα χρώματα τῆς
 πατρίδας. Καὶ εἶχαν συνειδητοποιήσει, χωρὶς
 ἀμφιβολίες καὶ χωρὶς κανέναν ἐνδοιασμό στὸν νοῦ
 καὶ στὴ ψυχὴ τους, ὅτι τὰ χρώματα πού βλέπανε
 ὀλόγυρά τους δὲν ἦτανε συνηθισμένη καὶ
 ἀνιστόρητη ὕλική μάζα. Ἦταν, ἀντίθετα, ἡ σκόνη
 τοῦ αἵματος, τῆς σάρκας καὶ τῶν ὀστέων τῶν ἱερῶν
 τους προγόνων. Καὶ γνώριζαν πὼς θά ἔπρεπε νά
 σκάσει κανεὶς πολὺ βαθειά στὴ γῇ γιὰ νά βρεῖ τὰ
 συνηθισμένα φυσικὰ συστατικά τοῦ ἐδάφους, ἐνῶ τὰ
 ἀνώτερα στρώματα τοῦ γεωγραφικοῦ ἐδάφους τῆς
 Ἑλλάδος ἀποτελοῦσαν ἀπλούστατα μιά σύνθεση
 ἀπὸ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ θρύλους καὶ παραδόσεις
 ἀπειράριθμων καὶ τρισένδοξων μαρτύρων καὶ
 ἡρώων τῆς Φυλῆς. Γι’ αὐτὸ καὶ γιόρτασαν καὶ
 γιορτάζουν καὶ θά γιορτάζουν οἱ Ἕλληνες στὸν
 αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὴν ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τὸν

στυγνὸ καὶ
 ἀποτρόπαιο ζυγὸ
 τῆς δουλείας τους.
 Μίας δουλείας
 πού κράτησε
 τετρακόσια τόσα
 χρόνια καὶ εἶχε
 ὀδηγήσει τὸν
 Ἑλληνισμό στὸ
 χεῖλος τοῦ
 γκρεμοῦ καὶ στὴν
 ὀλοκληρωτικὴ του
 σχεδὸν ἐξαφάνισιν.

Ἕνας λαός,
 ὅμως, ὅπως ἦταν
 κι ἐξακολουθεῖ νά
 εἶναι ὁ δικός μας
 λαός, δὲν εἶχε
 δοξαστεῖ καὶ δὲν
 δοξάζεται γιὰ
 ἔργα πού δὲν

ἔπραξε καὶ γιὰ ἱστορία πού δὲν ἔγραψε “μέ τῆς
 καρδιάς τὸ πύρωμα καὶ μέ αἷμα”. Οἱ δάφνες καὶ τὰ
 τρόπαια, μέ τὰ ὁποῖα στολίζεται τὸ τίμιο ὄνομα τῆς
 Πατρίδας μας, ἔχουν ἀποκτηθεῖ μέ ἑκατόμβες θυσιῶν
 καὶ ἀγῶνες τιτάνιους καὶ ἄνισους κι
 ἐξουθενωτικούς. Οἱ δὲ νίκες καὶ οἱ θρίαμβοι, ἀλλὰ
 πρὸ πάντων ἡ ἐπιβίωση καὶ τὰ τόσα καὶ τόσα τῆς
 ἐπιτεύγματος δὲν ὑπῆρξαν ποτέ τυχαῖα κι ἐπιπόλαια,
 ἀλλὰ στηρίχθηκαν πάνω σὲ ἀτσάλινους πυλῶνες καὶ
 θεμέλια ἀκατάλυτα καὶ ἀδιάφθορα ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ
 τίς πανταχόθεν προερχόμενες ὀρδές τῶν ἐχθρῶν καὶ
 τίς λαίλαπες πού δὲν ἔχουν σταματήσει ποτέ νά τὴν
 ἀπειλοῦν καὶ νά τὴν ταλαιπωροῦν ἐπικίνδυνα.

Ἡ ἡρωϊκὴ, βέβαια, ὀκταετὴς σχεδὸν Ἑλληνικὴ
 Ἐπανάσταση τοῦ 1821 δὲν ἐδικαίωσε πλήρως τοὺς
 πόθους καὶ τίς προσδοκίες τοῦ ἀγωνιζομένου σὲ
 στεριές καὶ θάλασσες Ἑλληνισμοῦ. Οἱ δὲ Μεγάλες
 Δυνάμεις τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖες διακατέχονταν -
 ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερα - ἀπὸ προσωπικὰ
 συμφέροντα καὶ ἐτεροβαρεῖς ἀντιλήψεις περὶ δικαίου
 καὶ ἠθικῆς, εἶχαν στερήσει τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τεράστια
 τμήματα Ἑλληνικῆς γῆς καὶ ἀκραιφνῶν Ἑλληνικῶν
 πληθυσμῶν.

Ἐπιπλέον, οἱ ἄνθρωποι ἀκόμη τότε πολιτικοὶ τῆς
 ἡγέτης, οἱ ὁποῖοι διακατέχονταν ἀπὸ προσωποπαγῇ
 συναισθήματα ἐγωκεντρισμοῦ καὶ παραγοντισμοῦ,
 ἐπιδόθηκαν γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα σὲ ἄγονες
 καὶ τρομερὰ ἐπικίνδυνες ἐμφυλιοπολεμικὲς
 συγκρούσεις, πρᾶγμα πού ἐπιδείνωνε ἀκόμη
 περισσότερο τὴ θέση τῆς χώρας στὴν τράπεζα τῶν
 ἐθνικῶν διεκδικήσεων. Καὶ ὅλα αὐτὰ ὀφείλουμε νά
 ἔχουμε, ἐπίσης, ὑπόψη προκειμένου νά ἀντλήσουμε
 διδάγματα καὶ νά παραδειγματισθοῦμε γιὰ νά μὴν
 ὑποπίπτουμε στὰ ἴδια καὶ χειρότερα σφάλματα καὶ

νά διακυβεύουμε,
 χωρὶς λόγο, τὰ
 δίκαια καὶ τὰ
 δικαιώματα τοῦ
 Ἑλληνισμοῦ,
 ὅπως δυστυχῶς
 συνέβη κατ’
 ἐπανάληψιν στὸ
 ἀπώτερο καὶ τό
 π ρ ὁ σ φ α τ ο
 παρελθόν.

Σήμερα ὁ
 Ἑλληνισμός
 ἀντιμετωπίζει καὶ
 π ἄ λ ι
 προπηλακισμούς
 καὶ φοβέρες ἀπὸ
 τοὺς γείτονές της.
 Ἕνα δὲ μεγάλο
 μέρος Ἑλληνικῆς
 γῆς - ἡ Βόρεια

Ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν (ἔργο τοῦ Θεόδ. Δ. Τσόκου, 1849)

Κύπρος - καταπατείται και δημογραφικά παραμορφώνεται με την ισχύ των όπλων και τον ασύστολο επεκτατισμό της Τουρκίας, ενώ εκατοντάδες χιλιάδες κάτοικοι της Μεγαλονήσου έχουν εξαναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια και τις περιουσίες τους και να ζουν πρόσφυγες εδώ κι εκεί. Γι' αυτό και η ανάμνηση και οι πανηγυρικοί έορτασμοί της 25ης Μαρτίου 1821 - της ημέρας στο όνομα της οποίας τιμάται και δοξάζεται η μεγάλη 'Ελληνική 'Επανάσταση για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού - πρέπει να μας παραδειγματίζουν και να μας κρατούν σε έγρηγορη. Νά μας έμπυχώνουν και να μας ποδηγετούν και να μας διδάσκουν ότι τά εδάφη μας, τά όποια έχουν ποτιστεί με τό αίμα και τον ιδρώτα των προγόνων μας για χιλιετίες, θά πρέπει να μας αποδοθούν γιατί μας ανήκουν. "Ότι την ιστορία μας δεν μπορούν να την ποδοπατούν και να την εξευτελίζουν έχθροί και ύποτιθέμενοι φίλοι μας. "Ότι ο 'Ελληνισμός έχει επιβιώσει κι έχει θριαμβεύσει ανά τους αιώνες, ακριβώς επειδή πιστεύει στο Θεό κι έχει έμπιστοσύνη και τρέφει απεριόριστο σεβασμό στον έαυτό του και στην ιστορία του. "Ότι, τέλος, τό δίκαιο βρίσκεται με τό μέρος μας και θά υπερνικήσει την πᾶσαν αντίξοότητα πού θά βρεθεί στο δρόμο μας.

Καλοῦμε, λοιπόν, και συμβουλευόμαστε πατρικά την 'Ομογένεια, στην όλότητά της, να τιμήσει και να δοξάσει την ιστορική μας επέτειο της 25ης Μαρτίου 1821 με εὐπρέπεια, μεγαλοπρέπεια, αλλά και πλήρη συνείδηση του μεγάλου μηνύματος και των άνεκτιμήτων όραματισμών πού εκπέμπει διαχρονικά και απλόχερα: "Μεθύστε με τό ἀθάνατο κρασί του Εἰκοσιένα". Οἱ δέ δοξολογίες και οἱ όμιλίες και οἱ κάθε λογής έορταστικές εκδηλώσεις πού πρέπει να οργανώνονται από όλους μας, να ένθουσιάζουν αλλά και να διδάσκουν, να χαροποιούν αλλά και να ύποδεικνύουν την πορεία πού πρέπει να ακολουθοῦμε, προκειμένου να φανοῦμε ἄν όχι ἄνωτεροι, τουλάχιστον ἀντάξιοι των ηρωϊκών αγωνιστών του Εἰκοσιένα.

'Ιδιαίτερα στους Ναούς μας, παράλληλα με τη μεγάλη έορτή του Εὐαγγελισμοῦ της Θεοτόκου, να τελεστοῦν δοξολογίες και ιερά μνημόσυνα για τους προπάτορές μας, των όποίων οἱ ἄγῳνες και οἱ θυσίες έχουν χαρίσει στην Πατρίδα μας την πολυπόθητη της έλευθερία. Οἱ δέ Σύλλογοι και τά Σωματεία, και γενικά όλοι οἱ 'Ομογενεῖς, να λάβετε μέρος στο γενικό έορτασμό πού, όπως κάθε χρόνο, πραγματοποιείται στο Λονδίνο.

Εὐχόμαστε από βάθους καρδίας σε όλους σας ὑγεία και δύναμη, ώστε ο καθένας κατά δύναμη να συμβάλουμε όλοι στην ἀπελευθέρωση των καταπατημένων εδαφών της Κύπρου μας, αλλά και στην προάσπιση των δικαίων και των δικαιωμάτων του 'Ελληνισμοῦ στην όλότητά του.

Διατελοῦμε δέ μετά πολλῆς ἐν Κυρίῳ ἀγάπης και εὐχών.

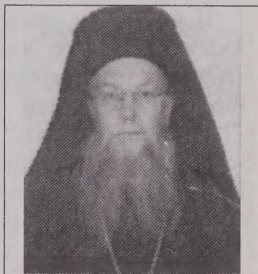
Λονδίνο, 25 Μαρτίου 2001.

“ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ”

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΤΗΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

του Ἀρχιμανδρίτου του Οἰκουμενικοῦ Θρόνου
Ἡσαΐου Σιμωνοπετρίτου (24 Μαρτίου 2001)

Μέ πολλή χαρά και συγκίνηση δέχθηκα την τιμητική και όμόφωνη εισήγηση των σ υ ν α δ έ λ φ ω ν 'Εκπαιδευτικῶν των 'Ενωμένων Σχολείων μας να σᾶς ἀπευθύνω σήμερα από τό βήμα τουτό τον καθιερωμένο Πανηγυρικό Λόγο για τίς διπλές 'Επετείες των προσφιλῶν μας πατρίδων της 'Ελλάδος και της Κύπρου, σε συνδυασμό πάντα με τη μεγάλη θρησκευτική έορτή του Εὐαγγελισμοῦ της Θεοτόκου, την όποία έφέτος τελοῦμε την τετάρτη Κυριακή της Μεγάλης Σαρακοῆς. 'Εφέτος, δηλαδή, σε μέρα Ἀναστάσιμη εὐαγγελιζόμαστε τί χαρά τί μεγάλη της Λευτεριάς, ὄχι μόνο του Ὁρθοδόξου Γένους των Ἑλλήνων, αλλά όλόκληρου του ἀνθρώπινου γένους.

Γιά τί σημερινή όμιλία μου επέλεξα σάν θέμα “Τό Κρυφό Σχολεῖο - Ἡ Ὁρθόδοξος 'Εκκλησία ως Παιδαγωγός της 'Ελευθερίας του Ἑλληνικοῦ Ἔθνους”. Τό θέμα αυτό, μακριά από κάθε τυχόν συσχέτιση με τά διαδραματιζόμενα από πέροι ανάμεσα στην 'Εκκλησία και την Πολιτεία, είναι επίκαιρο πάντα, μιά και έχει ἀναφορά στο διαχρονικό ρόλο της 'Εκκλησίας. Στους σκοτεινούς αιώνες, ιδιαίτερα της σκλαβιάς, κάτω από ἀλλόφυλο και ἀλλόθρησκο τύραννο και κατά την μακρά διαδρομή των ἀπελευθερωτικῶν ἁγώνων των Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων της 'Ελλάδας και της Κύπρου, δαδούχος της ἄσβεστης φλόγας της ἐλπίδας και ἄγγελος πρωτοστάτης της Λευτεριάς ὑπῆρξεν ἡ 'Εκκλησία.

Και τουτό ήταν φυσικό, γιατί ἡ περί Ἑλευθερίας διδασκαλία του Εὐαγγελίου ἀποτελεῖ τό θεμέλιο και τό θεολογικό ἔρεισμα της ὕψιστης ταύτης των ἀνθρωπίνων ἀξιών. Εἶναι ἡ Ἑλευθερία πρωτίστως ἓνα γνώρισμα του Θεοῦ, στον όποιο πιστεύουμε και τον όποιο λατρεύουμε ἐν Πνεύματι και Ἀληθείᾳ. Ὁ ἀπόλυτα ἐλευθερὸς Θεός ἐλεύθερα και ἔξω από κάθε ἀνάγκη δημιουργῆσε τό σύμπαν. Ὁ ἄνθρωπος, αυτό τό κορύφωμα της Θεϊκῆς δημιουργίας, προικίστηκε με τό ἐπίσης θεϊκό δῶρο της ἐλευθερίας και προορίστηκε να είναι τό κατ' ἐξοχήν ἐλεύθερο ὄν. Ἐπενέβηκε ὁμως κάτι ἄλλο. Τό προπατορικό ἁμάρτημα των πρωτοπλάστων δέν συνίσταται μονάχα στην παράβαση της ἐντολῆς του Θεοῦ. Ἀποτελεῖ την κατάργηση της ἐλευθερίας και την ἀναπόφευκτη πιά ὑποταγή του ἀνθρώπου στην τυραννία της ἐγωπάθειάς του. Τό ὅλο νόημα του χαρμόσυνου μηνύματος του Εὐαγγελισμοῦ της

Παρθένου Μαρίας από τόν Θεόσταλτο κήρυκα της πανανθρώπινης απελευθέρωσης, τόν Ἀρχάγγελο Γαβριήλ, ἔγκειται στήν ἀγία ταπείνωση καί στήν ἀδέσμευτη καί ἄνευ ὀρων ἀποδοχή τοῦ Θεοῦ θελήματος. Ἐλευθερα συμφώνησε ἡ Παναγία Παρθένος νά γίνει, μέ τρόπο ἄφραστο, ἡ Μητέρα τοῦ Προαιώνιου καί Συνάναρχου Λόγου τοῦ Θεοῦ. Καί κατά τήν ὥρα ἐκείνη, τό Ἅγιο Πνεῦμα τῆς Ἐλευθερίας ἦλθε ἐπάνω τῆς.

Ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, μέ τήν ἔλευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί καθολική ἐπιφοίτησή του πάνω στήν ἀνθρωπότητα, εἶναι ἡ γενέθλια μέρα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτοτε, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἔγινε ὁ θεομοφύλακας καί ὁ οἰκονόμος τοῦ Θεοῦ δώρου τῆς Ἐλευθερίας. Ἀμέσως ἀποδύθηκε ἡ Ἐκκλησία σ' ἓνα σκληρό ἀγῶνα γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου γένους μέσα ὁμως στό πλαίσιο τῆς Ἐκκλησίας. Δέν ἦταν τυχαῖο, ὅτι μέ τίς ἐξορμήσεις τῶν Ἀποστόλων στό διάφορα ἔθνη τῆς Οἰκουμένης, οἱ Ἕλληνες καί οἱ συμμετέχοντες τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ὑπῆρξαν οἱ προθυμότεροι δέκτες τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ μεγάλου Ἀπελευθερωτῆ. Πῶς νᾶταν διαφορετικό; Οἱ Ἕλληνες πού ἐπαναλάβαιναν "Μέτρον πάντων χρημάτων ὁ ἄνθρωπος", βρῆκαν στό πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ τό τελειότερο δυνατό ἰδανικό Θεότητας, ἀνθρωπότητας καί ἔλευθερίας. Ἡ Ἐκκλησία βρέθηκε ἀντιμέτωπη μέ τήν ὑπουλότητα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, μέ τή σατραπική αὐταρχικότητα τῶν Ἀνατολικῶν μοναρχιῶν, μέ τήν ὑπεροψία τῶν Ἀθηναίων τῆς παρακμῆς καί μέ τήν ὠμή βία καί τήν ἀλύγιστη δικαιοσύνη τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Τό μοντέλο τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους σάν πρότυπο Εὐρωπαϊκῆς ὁργανωμένης κοινωνίας θά ὑστεροῦσε τραγικά ἂν δέν εἶχε δεχτεῖ τίς ἐπιδράσεις τίς Ἑλληνικές τῆς Παιδείας καί τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, καί τίς Χριστιανικές τῆς ἀληθινῆς ἔλευθερίας. Ἀκόμα στήν Ἀνατολική Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου, μέ τή δύσκολη συμβίωση τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν πολιτειακή ἰδεολογία των διαδόχων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίστηκε μέ ἀδιάπτωτο σθένος νά περιφρουρεῖ τό ἐλεύθερο καί δημοκρατικό της πολίτευμα. Καί τίς Οἰκουμενικές Συνόδους κάτω ἀπό τήν Προεδρία τῶν Αὐτοκρατόρων, ἡ θεολογοῦσα καί διδάσκουσα Ἐκκλησία τίς ἀπαύστησε ὡς Οἰκουμενικές καί γνήσιες, μόνον κατόπιν τῆς ἐτυμηγορίας τοῦ ποιοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ γιά τά ὅσα ἀποφασίστηκαν στό ὄνομά του.

Καί φτάνουμε πιά στήν ἐποχή πού τό

εὐσεβές Ἑλληνικό ἔθνος βρέθηκε, "οἷς κρίμασιν οἶδε Κύριος", στερημένο ἀπό τίς πολιτικές του ἐλευθερίες κάτω ἀπό τό ζυγό τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ ἐθνική ὄντοτητα διατηρήθηκε καί καλύφθηκε ἀπό τήν θρησκευτική του ταυτότητα. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπωμίστηκε ἰδιότητες ἐθναρχικές καί οἱ ἄλλοι Πατριάρχες, Μητροπολίτες καί Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ὑπῆρξαν οἱ κατά τόπους Ἐθνάρχες τῶν Ρωμῶν ραγιαδῶν. Δυστυχῶς ταλαιπωρήθηκε πολύ τό ἔθνος ἀπό τόν ἀναπόφευκτο δεσποτισμό καί γεροντισμό, ἀλλά στή συνείδηση τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διδάσκαλοι καί παιδαγωγοί καί πνευματικοί πατέρες του ἦταν οἱ ταπεινοί καί ἀνιδιαιτελεῖς καλόγεροι, οἱ ἀπελευθερωμένοι ἤδη ἀπό τίς πολλές βιωτικές μέριμνες, οἱ ὑπηρετεῖς ἀετοῦ τοῦ Πνεύματος.

Οἱ ἡγούμενοι καί ἱερομόναχοι τῶν μοναστηριῶν, τῶν κάστρων τῆς Ὁρθοδοξίας καί τοῦ Γένους, καί οἱ περιοδεύοντες λόγιοι ἱεροκήρυκες ἔγιναν οἱ ἐνσυνειδητοί ἀρχαιοφύλακες τῶν πατρῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, "τῶν τε ἱερῶν καί τῶν θύραθεν". Αὐτοί ἦταν πού ὁρμήνευσαν στόν ταλαίπωρο λαό τά ἀγαθά τῆς Λευτερίας καί τῆς ἐθνικῆς καί ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. Τούς δίδαξαν πῶς ὁ ἀγῶνας τῆς ἀποτίναξης τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας ξεκινάει ἀπό τόν ἀγῶνα κατά τῆς ἀμάθειας καί τῶν ἁμαρτωλῶν παθῶν πού σφίγγουν μέ ἀόρατες ἄλυσίδες τήν καρδιά τοῦ Χριστιανοῦ. Ἐγνώρισαν ὅτι ἡ ἀληθινή ἐλευθερία προχωράει ἀπό τά ἐνδοθεν, τόν νοῦ, τή διάνοια καί τήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Ἀκόμα καί ἡ φαντασία του καί ὁ συναισθηματισμός του χρειάζονται τήν κατάλληλη διαπαιδαγώγηση. Στόν ἀνηφορικό δρόμο τῆς Λευτερίας ὁδηγό καί συμπορευτή μας ἔχουμε τόν Ἐσταυρωμένο Θεάνθρωπο.

Στή συλλογική συνείδηση τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀπαράμιλλο ρόλο διαδραμάτισε τό ξακουστό Κρυφό Σχολεῖο. Δέν ἦταν ἓνα Σχολεῖο, ἀλλά πολλά σχολεῖα στούς νάρθηκες καί τίς κρύπτες τῶν Μοναστηριῶν καί ἀπόμερων Ἱερῶν Ναῶν τῆς Ὁρθοδοξίας κατά μήκος καί κατά πλάτους τοῦ Ἑλληνόφωνου χώρου. Ξέρετε ὅλοι, ἀσφαλῶς, τόν

περίφημο πίνακα τοῦ Τήνιου ζωγράφου Νικολάου Γύζη "Τό Κρυφό Σχολεῖο". Ὁ πίνακας αὐτός, πού δημοπράτηθηκε γιά ἓνα ποσό ρεκόρ τό 1994, εἶναι ἓνα ἀληθινό κειμήλιο τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Νικόλαος Γύζης, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε πρὶν ἀκριβῶς 100 χρόνια, τό 1901, στό Μόναχο, τήν πρωτεύουσα τῆς φιλελληνικῆς Βαυαρίας, συνέδεσε τό κλίμα τοῦ ρωμαντισμοῦ τῶν

"Τό Κρυφό Σχολεῖο"
πίνακας τοῦ Ἑλλῆνα ζωγράφου Νικολάου Γύζη

Εὐρωπαίων φιλελλήνων - καί τῶν φιλευρωπαίων Ἑλλήνων - μέ κορυφαίες στιγμές τῆς ἐθνικῆς μνήμης. Στό ἡμίφως μιάς ἀνήλιας κρύπτης Ναοῦ, ἕνας γηραλέος καί σεβάσμιος ἱερομόναχος διδάσκει πέντε νέους ἐφηβικῆς ἡλικίας τήν Ἑλληνική γλῶσσα, μέ διδακτικά ἐγχειρίδια τὰ Λειτουργικά βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας, τό Μέγα Ὁρολόγιο, τό Ψαλτήρι τοῦ Δαυίδ καί τό Χτίχι, δηλ. τήν Παρακλητική. Τήν εἴσοδο τῆς κρύπτης φυλάγει ἕνας “κλέφτης” κρατώντας τουφέκι, φουστανελλοφόρος ὅπως καί τὰ παιδιά.

Ἡ προήλωση τῶν νέων στόν πρῶο καί σεβάσμιο γέροντα εἶναι ἀνάλογη μέ τήν ἐσωτερική φλόγα πού ἔχει ἀνάψει στίς δεκτικές καρδιές τους ἀπό τή δάδα τῆς δικῆς του πίστεως. Εἶναι ἡ φλόγα τοῦ ἔρωτα γιά τή λευτεριά καί τήν ἀναγεννημένη δόξα τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, μία φλόγα πού μεταλαμπαδεύεται ἀπό γενεά σέ γενεά, μέσα στό χῶρο τῆς Ἐκκλησίας. Δέν ἦταν τυχαῖο, ὅτι ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση ἀρχισε τήν 25ῃ Μαρτίου μέ τήν ἀνύψωση τοῦ Λάβρου τῆς Λευτεριάς, στό μοναστήρι τῆς Ἀγίας Λαύρας τῆς Πελοποννήσου. Τέκνα τῆς ἀθάνατης Ἑλλάδας ἦταν οἱ φωτισμένοι καλόγεροι καί παιδαγωγοί τῆς ἐλευθερίας ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄, ὁ Πατροκοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ἐπίσκοπος Σαλῶνων, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός καί τόσοι ἄλλοι Ὁρθόδοξοι ἱερωμένοι καί Ἐθνομάρτυρες, πού σφράγισαν, μέ τό αἷμα τους, τό πατροπαράδοτο Ἑλληνοχριστιανικό ἰδεῶδες τῆς Λευτεριάς.

Δέν λησμονῶ ὅτι τιμᾶμε σήμερα μέ τή λιτή μας γιορταστική ἐκδήλωση καί τήν ἔναρξη τοῦ Κυπριακοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα, τήν 1ῃ Ἀπριλίου 1955. Ἵσως φανεῖ παράξενο, ὅτι ἡ χώρα αὕτη, πού μᾶς φιλοξενεῖ, μέ τούς δημοκρατικούς θεσμούς της, θά μπορούσε νά θεωρηθεῖ μία στυγνή ἀποικιοκρατική δύναμη, ἰσάξια μέ τό Ρωμαϊκό Κράτος τῶν Καισάρων καί Νερῶνων. Πλήν ὅμως, ἡ σκληρή ἀποφασιστικότητα, μέ τήν ὁποία οἱ Βρετανοί πολιτικοί καί στρατιωτικοί διοικητές ὑπέμεναν πεισματικά στήν ἀρνήσή τους νά παραδεχθοῦν τὰ δίκαια καί λογικά αἰτήματα τῶν Ἑλληνοκυπρίων νά ὀρίσουν ἀπό μόνοι τους, ἐλεύθερα, τίς τύχες τοῦ τόπου τους, θύμιζε τίς χειρότερες στιγμές στόν μακροχρόνιο ἀγῶνα ἐπιβίωσης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Χαρακτηριστικά, οἱ Ἀγγλοι ἀποικιοκράτες, πολλοί ἀπό τούς ὁποίους εἶχαν μελετήσει τήν ἱστορία τῆς Κλασσικῆς Ἀρχαιότητος, ἐτήρησαν μίαν ἰδιαίτερη ἀντιπάθεια ἀπέναντι στούς Ἀρχιερεῖς καί τούς θρησκευτικούς ἡγέτες τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ ἑλληνική ἱστορία ὅμως ἐπαναλαμβάνεται. Τά μεγάλα Βυζαντινά μοναστήρια τῆς Κύπρου, τὰ κάστρα ἀντίστασης σέ κάθε ξένο κατακτητή, πρωτοστάτησαν στόν ἀγῶνα γιά τήν Ἐθνικοθρησκευτική ἰδέα τῆς Λευτεριάς.

Ἐπιτρέψτε μου νά ἀνακαλέσω στή μνήμη μου, μέ βαθιά κι ἱερή συγκίνηση, τὰ ὅσα διηγήθηκε γιά τόν ἐπικό ἥρωα τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνα, τόν Εὐαγόρα

Παλλικαρίδην ὁ ἀξέχαστος φίλος τους, ὁ πολὺκλαυστος προκάτοχός μου Προϊστάμενος τοῦ Ἀγίου Νικολάου καί Διευθυντής τοῦ Σχολείου μας, Ἀρχιμανδρίτης Ἀνθίμος Ἐλευθεριάδης. Τρόφιμοι οἱ δύο τους τοῦ Γυμνασίου τῆς Πάφου, κατέφυγαν στό μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Νεοφύτου, ὅπου μυήθηκαν στή ψυχική μυσταγωγία τῆς Λευτεριάς καί γέμισαν μέ πατριωτικό πάθος καί ἀδάμαστο ἐνθουσιασμό γιά τήν ἀποτίναξη κάθε εἰδους ραγιαδισμού. Τό τραγούδι τοῦ Παλλικαρίδην θ' ἀκούσουμε στή συνέχεια καί θά τό συμπάλουμε μέ τὰ παιδιά μας. Ὅπως καί στά σκοτεινά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ἔτσι καί χτές καί σήμερα στήν Κύπρο μας, Ἀνθρώποι ἀκόμα ἀνάμεσά μας, μέ πολύ ζωντανές ἀναμνήσεις, ἀκολούθησαν, μέ τοῦ φεγγαριοῦ τό φῶς, τὰ ἀπόκρυμνα μονοπάτια τῶν βουνῶν, γιά νά φτάσουν στό κρυφὸ σχολεῖο τῆς Λευτεριάς σέ κάποιο ἀπόμωρο ξωκλήσι ἢ μοναχικό κελλί, γιά νά μάθουν γράμματα, σκοντάματα, τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα.

Ἀγαπητά μου παιδιά, καί σεῖς ἔχετε τό δικό σας Κρυφὸ Σχολεῖο, τήν Ἑλληνική καρδιά σας, καί μέ δάσκαλο τήν Χριστιανική Ὁρθόδοξη συνείδησή σας. Ἀφήστε τίς τρυφερές ψυχές σας νά ποτισθοῦν μέ τὰ πατροπαράδοτα μαθήματα τῆς Λευτεριάς καί τῆς Ἀλήθειας. Γι' αὐτό, σᾶς ἀναμένουμε μέ στοργή καί ἀγάπη κάθε Σάββατο στό Ἑλληνικὸ Σχολεῖο καί τήν Κυριακή στήν Ἐκκλησία.

24 Μαρτίου 2001

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝ. ΑΝΔΡΕΑ ΠΙΤΤΑ, ΙΕΡΑΤΙΚΩΣ ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΒΑΤΤΕΡΣΕΑ.

25ῃ Μαρτίου 1821 - 1ῃ Ἀπριλίου 1955

Κάθε χρόνο ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες γιορτάζουμε τή μεγάλη ἐθνική μας ἐπέτειο τῆς 25ῆς Μαρτίου 1821, ἀλλά καί τό χαρμόσυνο μήνυμα τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τήν Παρθένο Μαρία ὅτι θά γινόταν ἡ μάνα τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ. Διπλῇ, λοιπόν, γιορτῇ, γιά τήν ὁποία ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες δικαιολογημένα ὑπερηφανευόμαστε. Ἡ ἀπλοϊκή κοπέλα, ἡ Μαριάμ, ἐπελέγη ἀπό τόν Δημιουργό τοῦ κόσμου γιά νά φέρεי σ' ἐμᾶς τούς ἀνθρώπους τή σωτηρία. Καί τό ἀγγελικό ἐκεῖνο μήνυμα, “Χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετά σοῦ”, ἀντήχησε στίς καρδιές ὅλων ἐμᾶς τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν μέ τήν ἴδια ὑποβλητικότητα καί συγκίνηση ὅπως καί τήν

πρώτη φορά πού ἀκούστηκε ἀπό τὰ χεῖλη τοῦ Γαβριήλ.

Ἐρεῖς δέ οἱ Ἕλληνες ἐπελέξαμε ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἡμερομηνία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ γιὰ νὰ γιορτάζουμε καὶ τὸ ἄλλο χαρμόσυνο μῆνυμα, τὸ ὁποῖο θροντοφώναζαν στὰ βουνά καὶ στίς πεδιάδες, στίς στεριές καὶ τίς θάλασσες, στίς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς μεγάλης πατρίδας μας οἱ ἡρωϊκοὶ μαχητὲς τῆς, οἱ ὁποῖοι μὲ λάβαρο τὸν σταυρὸ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ μὲ ἀτσάλινη θέληση, λίγοι αὐτοὶ καὶ ἄσπλοι, τὰ ἔβαζαν μὲ τὴν μεγάλη τότε καὶ πολυάνθρωπη Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Καὶ νίκησαν. Ἡ δὲ νίκη τους ἐκείνη ἄνοιξε τὸν δρόμο γιὰ τὴν ἐλευθερία, ὅχι μόνο τῆς Ἑλλάδας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων βαλκανικῶν χωρῶν.

Ἀγωνίστηκαν τότε ὑπεράνθρωπα, ὑπέφεραν, ταλαιπωρήθηκαν, θυσιάστηκαν, ἀλλὰ στὸ τέλος ἡ Ἑλευθερία, κρατώντας στὸ ἕνα χέρι τὸν σταυρὸ καὶ στὸ ἄλλο κοφτερό σπαθί, ἔδιωξεν ἀπὸ τ' ἁγιασμένα χώματα τῆς Ἑλλάδας τοὺς ἄπιστους κι αἱμοχαρεῖς Τούρκους κατακτητὲς τῆς.

Ἀλλὰ, δυστυχῶς, δὲν ἐλευθερώθηκαν ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ ἐδάφη μετὰ τὴν ἐνδοξὴ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1821. Ἡ Κύπρος, πού γιὰ χιλιάδες χρόνια θρίσκεται ἄρρηκτα δεμένη μὲ τὸν ὑπόλοιπο Ἑλληνικὸ κορμό, παρέμεινε σκλάβοι στὸς Τούρκους μέχρι τὸ 1878 πού τὴν πούλησαν μὲ τὸν πῶ ἀναίσχυντο τρόπο στὸς Ἀγγλους. Οἱ δὲ Ἀγγλοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου περίμεναν μιὰ πῶ ἀνθρώπινη συμπεριφορά, ἀποδείχτηκαν τὸ ἴδιο κατακτητικοὶ καὶ σκληροὶ δυνάστες, πού ἀπορροφοῦσαν ἀπὸ τὸ ἱερό μας νησί, τὴν Μεγαλὸν ἡσυχίαν τῶν Ἁγίων, τὴν Κύπρον μας, ὅλα τῆς τὰ πλοῦτη καὶ ἀνάγκασαν χιλιάδες Κυπρίων νὰ ξενιτευτοῦν σὲ ἀναζήτησι καλύτερης τύχης.

Τὸν Ὀκτώβρι τοῦ 1931 προσπάθησαν οἱ Κύπριοι ν' ἀποτινάξουν τὸν Ἀγγλικὸ ζυγὸ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπέτυχαν. Καὶ τότε οἱ Ἀγγλοι φάνηκαν ἀκόμα πῶ σκληροὶ καὶ προσπάθησαν μὲ κάθε τρόπο ν' ἀφῆλληνίσουν καὶ νὰ ἀγγλοποιήσουν τὴν Κύπρο. Ὅμως οἱ Κύπριοι, κάτω ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτη ἡγεσίαν τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας καὶ μὲ πίστιν στὸν Χριστὸ καὶ τίς παραδόσεις αἰώνων τοῦ λαοῦ μας, ὅχι μόνο ἄντεξαν τὰ ἀποπνικτικὰ ἐκεῖνα μέτρα, ἀλλὰ στὸ τέλος κήρυξαν τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῆς Ε.Ο.Κ.Α. τοῦ 1955-1959.

Εἶναι δὲ αὐτὴν τὴν ἐπέτειο πού γιορτάζουμε ἐπίσης οἱ Ἑλληνοκύπριοι σὲ ὅλον τὸν κόσμον. Τὰ ἡρωϊκὰ παλληκάρια τῆς Ε.Ο.Κ.Α., ἀλλὰ καὶ

ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τῆς Μεγαλονήσου, κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου τοῦ Τρίτου καὶ τοῦ θρυλικοῦ Γεωργίου Γρίβα Διγενῆ, κατόρθωσαν στὰ βουνὰ τοῦ Μαχαιρᾶ, τοῦ Τροόδους, τοῦ Πενταδακτύλου, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἱερὰ χώματα τοῦ τόπου μας νὰ ἐξευτελίσουν τὰ πανίσχυρα βρετανικὰ στρατεύματα καὶ στὸ τέλος νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κύπρου.

Οἱ θυσιῆς ὑπῆρξαν, βέβαια, πολλές· ὁ Αὐξεντίου, ὁ Καραολῆς, ὁ Δημητρίου, ὁ Μάτσης, ὁ Λένας, ὁ Δράκος, ὁ Παλληκαρίδης καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἡρωϊκοὶ μας νεκροὶ ὑπῆρξαν ἐφάμιλλοι τῶν μεγάλων ἡρώων τοῦ 1821. Ἀγωνίστηκαν μὲ θάρρος, μὲ ἀποφασιστικότητα, μὲ αὐταπάρνηση, μὲ αὐτοθυσίαν, ὥστε ὁ τόπος μας νὰ ζήσει ἐλευθερὸς ἀπὸ ξένους κατακτητὲς καὶ νὰ γίνῃ ἀπόλυτος κύριος τῆς τύχης καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ λαοῦ μας.

Δυστυχῶς, ὅμως, οἱ Μεγάλαις Δυνάμεις, ἀλλὰ σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ οἱ δικές μας εὐθύνες κρατοῦν σήμερα τὴν Κύπρον μας μοιρασμένην στὰ δύο· χιλιάδες ἔποικοι Τοῦρκοι κατασπιλώνουν τὰ χωριά καὶ τίς περιουσίες μας στὸ βόρειο μέρος τοῦ νησιοῦ, ὁ δὲ τουρκικὸς στρατὸς διαιωνίζει τὴν τουρκικὴ κατοχὴ τῶν ἐδαφῶν μας, ἐνῶ χιλιάδες Ἑλληνοκύπριοι ἔχουν ἐξαναγκαστεῖ νὰ ζοῦν πρόσφυγες στὸν ἴδιο τους τὸν τόπο, πολλοὶ δὲ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἀγνοοῦμενοι, κανένας μας δὲ γνωρίζει ἂν ζοῦν αἰχμάλωτοι στὰ μπουντρούμια τῶν Τουρκικῶν φυλακῶν ἢ ἂν ἔχουν ἄναντρα δολοφονηθεῖ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ποτέ. Οἱ δὲ γονεῖς καὶ οἱ δάσκαλοι καὶ ὅλοι μας ἔχουμε ἱερό καθῆκον νὰ μεταδίδουμε στὰ παιδιὰ μας καὶ στίς νεώτερες γενεές τὸ σύνθημα : “Δὲν ξεχνῶ” καὶ νὰ τοὺς ἐξηγοῦμε ὅτι πολλοὶ ἀπὸ μᾶς ζοῦμε διὰ τῆς βίας μακριὰ ἀπὸ τὰ χωριά καὶ τὰ σπίτια μας. Ὅτι οἱ Ἑλληνοκύπριοι ἔχουμε ὑποχρέωσιν νὰ ἀγωνιζόμαστε μὲ ὅλες μας τίς δυνάμεις καὶ πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις γιὰ νὰ ἐπιστρέψουμε στὰ μέρη πού μᾶς ἀνήκουν καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀγιάσει χιλιάδες - χιλιάδων προπάτορές μας.

Αὐτὸ εἶναι σήμερα τὸ μεγάλο κάλεσμα γιὰ ὅλους μας: “Δὲν ξεχνῶ”. Καὶ ἡ ἀπόφασή μας εἶναι ὅτι θὰ ἀγωνιστοῦμε καὶ ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ μας καὶ τὰ ἐγγόνια μας γιὰ νὰ διώξουμε ἀπὸ τὸν τόπο μας τοὺς Τούρκους εἰσβολεῖς πού μολύνουν μὲ τὴν παρουσίαν τους τὰ αἵματοβαμμένα καὶ πανίερα χώματα τῆς Κύπρου μας. Ζήτω ἡ Κύπρος μας. Ζήτω ἡ ἐλευθερία τῆς. Ζήτω ἡ μεγάλη μας Πατρίδα, ἡ ἀθάνατη καὶ τρισένδοξη Ἑλλάδα!

“ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΘΡΗΣΚΕΙΑ”

του Αιδεσιμολ. Πρωτοπρεσβύτερου Κωνσταντίνου Ήλιοπούλου,
Ίερατικῶς Προϊσταμένου τῆς Κοινότητος Ἀγίου Δημητρίου Edmonton Λονδίνου.

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Τέτοια ἐρωτήματα, λοιπόν, ὁδηγοῦν στὰ ὅρια τοῦ διασκεπτικοῦ λόγου. Ὅποτε ὁ λόγος ἀναπαύεται. Ὅχι βέβαια στὴν αὐτάρκειά του. Τέτοια αὐτάρχεια δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ στὸν πυρῆνα του. Βλέπει δηλ. ὅτι ἡ πορεία σὲ ἀναζήτηση τοῦ Ἀπολύτου, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀτελείωτη. Ὅποτε συζητεῖται μέσα του. Γι’ αὐτὸ μεγάλες φιλοσοφικές συνειδησεις, πού εἶδαν πολὺ καὶ ἀναμετρήθηκαν (ἡ κάθε μιά μὲ τὸν τρόπο της) μὲ τὸ θεῖον, κάνουν λόγο γιὰ σωπῇ. Δηλ. γιὰ τὸ βάθος τοῦ λεκτοῦ πού εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἀρρήτου. Ὅποτε ἀλλάζουν κατεύθυνση. Καὶ μεταβάλλονται, ὅσον ἐκ τῆς φρίκης μεταβολῇ τε καὶ ἰδρῶς καὶ θερμότης ἀήθης”. Ἐτοί ἀποκτοῦν ἄλλη θέα. Τῇ θεᾷ τῶν ἀπορρήτων. Αὐτὴ δηλ. πού δείχνει στὴν πηγὴ καὶ κρατάει, βαστάζει τὸν κόσμο. Καὶ νοηματοδοτεῖ τὴ ζωὴ. Ἀφοῦ εἶναι τὸ “μέτρον πάντων χρημάτων”. Ὅποτε ἡ ζωὴ στὴν ὑψηλὴ της, τὴν κορυφαία συνειδητότητά της εἶναι ἓνας “ἡμέρος” τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Θεὸς τὸ “ἐρῶμενον” τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἡ στάση συνιστᾷ τὴν ἑλλογὴ πίστιν. Ὁ φιλοσοφικός λόγος ἔφθασε - ἔπειτα ἀπὸ μιά ὑπαρκτικὴ φλόγωση - στὴν διαύγηση. Καὶ μὲ ἓνα πῆδημα, “σὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ”, ἔζησε ἐκεῖνο τὸ εὐλογημένο “ἐξαίφνης”. “Ἐξαίφνης, οἷον ἀπὸ πυρὸς πηδησαντος ἐξαφθέν φῶς”.

Αὐτὸ εἶναι τὸ “μέγιστο μάθημα” “ἐκ (τῆς) πολλῆς συνουσίας γιγνομένης περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ τοῦ συζῆν ἐξαίφνης”. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη ὥρα τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦ φιλοσόφου ὅμως. “Τῆς δὲ τοῦ ὄντως θεάς, οἷαν ἡδονὴν ἔχει, ἀδύνατον ἄλλω γεγεῖσθαι πλὴν τῷ φιλοσόφῳ”.

Εἶδαμε μέχρι τώρα τὴν ἐπιστημονικὴ πορεία γιὰ μιά ἐρμηνεία λειτουργίας τοῦ κόσμου καὶ ὠφελιμότητας τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐπίσης εἶδαμε τὴν φιλοσοφικὴ πορεία σὲ ἀναζήτηση τοῦ ἐσχάτου γιὰ θεμέλιο καὶ νόημα στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Γ. ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη πορεία ἀναζήτησης τοῦ Ἀπολύτου. Κι’ αὐτὴ εἶναι τῆς θρησκείας. Ἡ θρησκεία βέβαια ἀκολουθεῖ ἄλλους τρόπους ἀναζήτησης τοῦ Αἰωνίου. Ἐδῶ ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό (κι’ αὐτὸ εἶναι θρησκεία) δὲν εἶναι διανοητικὴ, ἀλλὰ ὑπαρκτικὴ, βιωματικὴ. Κι’ αὐτὸ συνιστᾷ τὴν εἰδοποιὸ διαφορά φιλοσοφικοῦ λόγου καὶ θρησκευοῦ. Ὁ θρησκευόμενος ἀνθρώπος δὲν εἶναι, ὅπωςδήποτε, ἀπαραίτητο νὰ εἶναι φιλόσοφος. Ἀνοίγει μιά σχέση μὲ τὸ Θεό (κι’ αὐτὸ προϋποθέτει τὴν συναρπαγὴ τοῦ Θεοῦ) καὶ ἀπώτατος στόχος του εἶναι ἡ λύτρωση. Ἡ θέωση πού εἶναι χαραγμένη θαθεῖα μέσα του, στοὺς μυχοὺς τῆς ὑπαρξῆς του ὡς καὶ μὲς. Νά γιατί ἡ θρησκεία ἔχει θαθεῖες ρίζες στὴν Ἱστορίαν μὲ χρονικὴ διάρκειαν

καὶ συνέχεια, ἀνεξαρτήτως προελεύσεως καὶ κατευθύνσεως. Ἐδῶ βέβαια δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσουμε σὲ βάθος τὸ φαινόμενο τῆς θρησκείας γιατί εἶναι πελώριο θέμα καὶ θὰ ἀπαιτοῦσε ξεχωριστὴ μελέτη. Πάντως, ἀπ’ ὅ,τι φαίνεται, ὅσο ὁ ἀνθρώπος παραμένει ἀνθρώπος, θὰ κάνει λόγο γιὰ Θεό. “Δέ μπορούμε παρά νὰ μιλοῦμε γιὰ τὸ Θεό.” Καὶ ὅχι μόνο θὰ μιλάει γιὰ τὸ Θεό, ἀλλὰ θὰ ἀκουμπάει στὸ Θεό. Θὰ ἀκουμπάει γιὰ νὰ λύσει τὰ τραγικά του ἀδιέξοδα. Ἀλλὰ γιατί τραγικά ἀδιέξοδα;

Ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τότε πού βλέπει, καὶ δυστυχῶς βλέπει ἀργά, (τὸ ἀγαπημένο πούλι τῆς Θεᾶς Ἀθηνᾶς κυκλοφορεῖ κατὰ τὸ δεῖλι, λέγει ὁ Ἑγελος) βλέπει τὸν ἑαυτὸ του καὶ καὶ τρομάζει. Αὐτὸς ὁ τρόμος εἶναι ἀρχέγονος (Kierkegaard). Καὶ ὅταν ἐπισυμβαίνει - ἰδιαίτερα ὅταν συνειδητοποιεῖται ὡς τοιοῦτος - εἶναι τότε πού ὁ ἀνθρώπος αἱρεται στὸ ὕψος τοῦ τραγικοῦ ὄντος.

Ἐτοί ἡ τραγικότης ἀποτελεῖ δομικὸ στοιχεῖο τοῦ ἀνθρώπου. Δομικὸ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀγωνίας ὡς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς μέριμνας περὶ τὰ ἔσχατα. Ὁ ἀγωνίων, λοιπόν, ἀνθρώπος νοιώθει “ριγμένους στὸν κόσμο”. Μόνος. Ἐνώπιον τοῦ θανάτου. Κι’ αὐτὴ ἡ μοναξιά “οὐαὶ τῷ ἐνί”, κι’ αὐτὴ ἡ ἀπειλὴ τοῦ ἀφανισμοῦ δὲν διασκεδάζονται. Δείχνουν στὴν ἀβυσσος. Καὶ ἡ βίωση τῆς ἀβύσσου, ὡς ὀριακὴ κατάσταση, δὲν ἀντέχεται. Προκαλεῖ τὴ γεύση τοῦ μηδενός. Σ’ αὐτὰ τὰ ὅρια εὐρικόμενος ὁ ἀνθρώπος ζητᾷ ἔρμα. Καὶ νόημα. Γιατί: Πρὸς τί ἡ ἔγχρονη περιπέτεια τοῦ ζεῖν, ὅταν παραδοκεῖ ὁ θάνατος;

Πιὸ πάνω ἔγινε λόγος γιὰ μιά γεύση τοῦ μηδενός. Αὐτὴ ἡ γεύση εἶναι καρπὸς ὄντολογικῆς λησμονίας στὴν ὁποία ἔχουμε περιπέσει. Ἡ λήθη τοῦ εἶναι, λέγει ἓνας μεγάλος μυστικὸς διανοητὴς τοῦ εικοστοῦ αἰῶνος, προκαλεῖ τὸν μηδενισμό. Γιατὸ μεγάλοι διανοητὲς δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο, παρά νὰ ἀναζητοῦν τὸ εἶναι. Δηλ. τὸ Θεό. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀναζητῆση ἀφορᾷ ἀπολύτως τὸν ἄνθρωπο. Καὶ τὸν ἀφορᾷ, γιατί ὁ Θεὸς ἀποτελεῖ τὸ ὄντολογικὸ θεμέλιο τοῦ ἀνθρώπου, δίνει νόημα στὴ ζωὴ του καὶ τοῦ λύνει τὰ τραγικά ἀδιέξοδα. Ὁ Οἰδίποδας τελικὰ ἀναλαμβάνεται στὸν οὐρανόν. Ἐτοί θέλει ἡ μεγάλη τραγικὴ ποιητικὴ συνείδηση, ὁ Σοφοκλῆς. Καὶ ἀναλαμβάνεται ὁ Οἰδίποδας πού τόσα ἔπαθε καὶ ἔμαθε καὶ εἶδε. Καὶ εἶδε τόσο μάλιστα πολὺ, ὥστε νὰ τυφλωθεῖ (Wilamowitz).

Αὐτὴ τὴ διέξοδο κι’ αὐτὴ τὴ λύση ἐπιζητεῖ ὁ ἀνθρώπος. Κι’ αὐτὴν προσφέρει ἡ θρησκεία. Ἰδοὺ ὁ λόγος ὑπάρξεως της στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ φορτωμένοι μὲ τόση σοφία, σήμερον, εἶναι σοβαρὸ νὰ κάνουμε λόγο γιὰ θρησκείαν; Γιὰ νὰ ὑπάρξει ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα θὰ πρέπει νὰ γνωρίζει κανεὶς τὰ ὅρια τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου ἀπὸ τὸ θρησκευοῦσθαι.

Κι’ αὐτὸ ἤδη ἔγινε.

Ὁ ἐπιστημονικὸς λόγος - καὶ προσωπικῶς τὸν ἔχω περὶ πολλοῦ - καταγίνεται μὲ τὰ ὄντα. Τὴν πραγματικότητα. Καὶ ὅ,τι λέγει τὸ ἀποδεικνύει. Ἐπ’ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἀντίρρηση. Ὅμως “Γιὰ ὅσα δὲν

μπορεί νά μιλάει κανείς, γι' αὐτά πρέπει νά σωμαίνει". Καί τά προβλήματα γιά τά ὁποία δέν μπορούμε νά μιλάμε αὐθεντικά εἶναι καί πολλά καί μεγάλα. Αὐτή πρέπει νά εἶναι ἡ θέση τοῦ αὐστηροῦ ἐπιστήμονα. Διαφορετικά κάνουμε Θρησκεία τόν ὀρθό λόγο. Δηλ. τήν ἐπιστήμη. Κι' αὐτό εἶναι ἐλάχιστα ἐπιστημονικό.

Ἡ θρησκεία ὁμιλεῖ γιά ἄλλα πράγματα. Ὁμιλεῖ γιά τήν ἱερότητα. Τό Θεό, τό θάνατο. Τό νόημα τῆς ζωῆς. Γιά τά ἔσχατα. Καί ὁμιλεῖ μέ ἐντελῶς ἄλλες "κατηγορίες", μέ ἄλλους τρόπους. Καί τοῦτο γιατί εἶναι ἄλλη ἡ ὀπτική πού διαθέτει. Βέβαια αὐτά πού ἰσχυρίζεται εἶναι "ἀναποδεδεικτα". Δέν μπορεί π.χ. νά ἀποδείξει τήν ὑπαρξή τοῦ Θεοῦ. Αὐτό ὅμως ἀπαραιτήτως σημαίνει ὅτι αὐθαίρεται; Ἦταν σέ λογική ἀφασία ἄραγε. Ἐκεῖνοι πού μίλησαν γιά τό Θεό; Ἡ, μήπως, ἐμεῖς δέν διαθετούμε τήν κρίση τους γιά κάτι τέτοιο; Τά ψηλά βουνά ἀξιῶνουν καί μεγάλα ρουθούνια, λέγει ὁ Νίτσε.

"Δέν ξέρουμε τί θά πει "Εἶναι". Ἀλλά ἦδη ὅταν ρωτᾶμε: Τί εἶναι "Εἶναι", θρῆσκομαστε μέσα σέ μιὰ κατανόηση τοῦ "Εἶναι", ἔστω κι ἂν δέν μπορούμε νά ἐντοπίσουμε ἐννοιολογικά τί σημαίνει αὐτό τό "Εἶναι". Δέν ξέρουμε οὔτε καί τόν ὀρίζοντα, μέ βάση τόν ὁποῖο θά ἔπρεπε νά συλλάβουμε καί νά ἐντοπίσουμε αὐτό τό νόημα. Ἀλλ' αὐτή ἡ κατά μέσον ὅρο καί θαρπῆ κατανόηση τοῦ "Εἶναι" εἶναι γεγονός ἀναντίρρητο".

Αὐτά βέβαια μοιάζουν σάν αὐθαίρετα. Ἐδῶ ὅμως πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι εἶναι ἄλλο πρᾶγμα "ἡ ὀδηγητική θέαση τοῦ εἶναι ..... ἡ ὁποία ἰδιάζει τελικά στήν οὐσιώδη οὐσία τοῦ ἔδω-Εἶναι" καί ἄλλο ἡ λογική ὡς ἐργαλεῖο ἐξήγησης τοῦ κόσμου. Εἶναι ἄλλο πρᾶγμα ἡ οὐσία τῆς ποιήσεως ὡς λειτουργία ζωῆς καί ἄλλο ἡ λογική σχεδία τοῦ 2 X 2 = 4. Συνεπῶς εἶναι ἄλλος ὁ ὀρίζοντας τοῦ ρητοῦ καί ἄλλος τοῦ ἀρρήτου. Τό λογικό ὀρίζει. Δηλ. περιορίζει. Τό ἄλογο κατακλύζει. Ὁ ἔρωτας π.χ. δέν ὀρίζεται. Βιοῦται στά ὅρια τοῦ πάθους. Καί εὐτυχῶς πού δέν ὀρίζεται. Κάτι τέτοιο θά ἔφερνε τό στέγνωμα. Ὅποτε δέν θά εἶχαμε ἄνθρωπο, ἀλλά, ἕνα ψυχρό, λογικό τέρας. Ὁ Θεός, λοιπόν, γιά τόν ἀποφατικό λόγο, δέν ὑπάρχει, ἄρχει. Τό ὑπάρχειν τελεῖ κάτω ἀπό μιὰ ἀρχή. Αὐτό ὑποδηλώνει ἡ λέξη. Ἄν ὑπῆρχε ὁ Θεός θά "περίεπιπε στόν τρόπο ὑπάρξεως τῶν ὄντων". Πρᾶγμα ἀπαράδεκτο γιά τό Θεό. "Τό Τάο γιά τό ὁποῖο μπορούμε νά μιλήσουμε δέν εἶναι τό ἀληθινό Τάο", λέγει ὁ Λάο-Τσε.

Ὅταν λοιπόν ὁ ἐπιστήμονας ἀξιῶνει ἀποδείξεις ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἐκλαμβάνει τόν Θεό ὡς ὄν. Δουλεῖ δηλ. μέ ὀντικές κατηγορίες. Κι' αὐτό εἶναι χοντρο ὄντολογικό - γνωσιολογικό λάθος. Ὁ Θεός γίνεται ἀποδεκτός μέ σύνολη τήν ὑπαρξή. Μέ τό ἄθλημα τῆς πίστεως πού ἀναθρώσκει ἀπό τοῦς μυχοῦς τῆς ὑπάρξεως ὡς ὀριακό ἄνθος αὐτοσυνειδησίας. Καί συνάπτει Θεό καί ἄνθρωπο. Γεμίζει τόν χρόνο ἀπό αἰωνιότητα.

Ἀπό τά παραπάνω δέν βλέπω ὅτι ἐπιστήμη καί θρησκεία ἀναγκαίως συγκρούονται. Δέν συγκρούονται ὑπό τόν ἀπαράβατο ὅρο ὅτι ἡ ἐπιστήμη δέν ὑπεισέρχεται στά ὅρια τῆς θρησκείας καί ἡ θρησκεία σ' ἐκεῖνα τῆς ἐπιστήμης. Καί τοῦτο γιατί ἐπιστήμη καί θρησκεία εἶναι αὐτόνομα πνευματικά μεγέθη ἀσύμπτωτα.

Καί τώρα στά καθ' ἡμᾶς. Ἦδη γενικῶς ἔγινε μιὰ ἀναφορά στίς θρησκείες. Τό ἐρώτημα εἶναι: Ὁ

Χριστιανισμός ἢ καλύτερα ἡ Ἐκκλησία εἶναι θρησκεία; Ἄς δοῦμε τά πράγματα προσεκτικά.

Ἄν θρησκεία εἶναι ἡ σχέση Θεοῦ καί ἀνθρώπου, τότε ὡς πρὸς αὐτή τή σχέση ἡ Ἐκκλησία εἶναι καί θρησκεία. Μεταξύ τους ὅμως ὑπάρχει οὐσιώδης ποιοτική εἰδοποιός διαφορά. Γι' αὐτό ὡς πρὸς τήν οὐσία τῆς, τήν ἀφετηρία καί τήν ἐσχατολογία τῆς ἡ ἐκκλησία δέν εἶναι θρησκεία.

Ὁ Θεός τῶν θρησκείων γενικῶς ἀναζητεῖται ἢ ἐπινοεῖται. Κι' αὐτό, ὅπωςδήποτε, ἔχει μεγάλη σημασία γιά τή θρησκευτική συμπεριφορά τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως δέν κατασκευάστηκε οὔτε ἐπινοήθηκε. Γιατί Ἐκκλησία εἶναι ὁ Τριαδικός Θεός μέσα στήν Ἱστορία ὡς κοινωνία τῶν ἐσχατών. Στίς θρησκείες ὁ Θεός ἀναπαύεται στήν "τελειότητά του". Στήν Ἐκκλησία ὁ Θεός "Δι' ὑπερβολήν ἐρωτικῆς ἀγαθότητος, ἕξω ἑαυτοῦ γίνεται...". Ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν". Ὁ Θεός ἐφανερώθη ἐν σαρκί". Αὐτό ἔχει μεγάλη σημασία γιά τή θέωση τοῦ ἀνθρώπου, γιά τήν ὁποία ὁμιλοῦν, ὅπως εἶδαμε, φιλοσοφικές καί θρησκευτικές ὑψηλές συνειδήσεις. Ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Χριστοῦ συνάπτει ἀνθρωπότητα καί θεότητα. Ἐτοί ἐπιτυχάνεται ἡ Μετοχή τοῦ ὄντος στό Εἶναι. Καί μάλιστα ἀσυγχύτως καί ἀδιαιρέτως. Καθ' ὅτι "ὁ ἦν ὡταί τῷ Θεῷ, τοῦτο καί σῶζεται". "Τό γάρ ἀπόρρητον καί ἀθεράπευτον". Κάτι τέτοιο δέν παρατηρεῖται στίς ἄλλες θρησκείες. Ἐχουν ἄλλη δομή καί ἄλλο προσανατολισμό.

Ἄς φέρουμε ἕνα διακεκριμένο παράδειγμα. Ὁ Βουδδισμός εἶναι μιὰ ἐκλεπτυσμένη θρησκεία. Ἡ ἀνάσταση, τέλος, τῶν σωμάτων εἶναι κάτι τό ἀσύλληπτο γιά τό βουδδισμό. Εἶναι φανερό ὅτι ὑπάρχει ἄβυσσος μεταξύ Βουδδισμοῦ καί Ἐκκλησίας. Σ' αὐτόν ὅμως δέν ὑπάρχει προσωπικός Θεός. Γι' αὐτόν, ἐπίσης, ὁ θάνατος συνιστᾷ τό γεγονός τῆς ἐξατομικευμένης ζωῆς. Δηλ. "τήν ὑπαρξή μου ἐν χρόνῳ", ἐνῶ στό Χριστιανισμό θάνατος εἶναι ἡ μή κοινωνία Θεοῦ καί ἀνθρώπου ὡς ρήξη σχέσεων.

Ἡ πορεία, ἐξ ἄλλου, τοῦ ἀνθρώπου, μέσω τῶν μετενσαρκώσεων, γιά θέωση τελικά δέν ὀδηγεῖ στή διάσωση τοῦ προσώπου, ἀλλά στή συγχώνευση μέ τόν Ὁκεανό τῆς Θεότητος. Ἡ θέωση ὅμως γιά τήν Ἐκκλησία δέν εἶναι ταύτιση οὐσιῶν, ἀλλά ἔνωση διακεκριμένων ἑτεροτήτων (Θεοῦ καί ἀνθρώπου). Δηλ. Κοινωνία. Μέθεξη. Καί οἱ διαφορές εἶναι ἀνάγκη νά ἐπιστημαίνονται, μέ ἐπίγνωση καί ὑπευθυνότητα. Ὅχι βέβαια γιά νά χωρίζουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλά γιά νά τοὺς καθιστοῦν ἄγρυπνους περὶ τά τίμα καί ἔσχατα τῆς ζωῆς. Εἶδ' ἄλλως περιπίπτουμε σ' ἕνα ἄκριτο θρησκευτικό συγκρισιμὸ, μέ κίνδυνο ἀπώλειας τῆς οὐσίας μας.

Χαράξαμε τήν πορεία ἀναζήτησης τοῦ ἐσχατοῦ. Καί ἐπεσημάναμε διακεκριμένους σταθμούς αὐτῆς τῆς πορείας. Ἐκεῖνο πού μένει - κι' αὐτό εἶναι τό δύσκολο τοῦ πράγματος - εἶναι νά ζήσουμε τήν ἱερή φρικίαση τῆς μυστηριακότητος τοῦ ὑπάρχειν στόν κόσμο. Νά μυηθοῦμε δηλ. στήν παιδεία τοῦ μυστηρίου (Μαρσέλ). Καί μυστικά νά φθάσουμε στήν συνόραση τῶν ἀντιθέτων, στήν κατανόηση τῆς ἀλληλουχίας τῶν κρυφῶν νοημάτων "Ἐλύτης". Νά ζήσουμε δηλ. ἐρωτικά, ἀναγάγοντας ὅλα στήν ἐσχατιά τῆς ζωῆς. Ἐκεῖ ὅπου ὅλα συναγῶνται πλησιφαῇ. Αὐτό ὅμως δέν δωρίζεται. Διεκδικεῖται ὡς "συναρπαγή" τοῦ Θεοῦ. Ὡς φυγή μόνον πρὸς μόνον".

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ (1689-1711) ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ (1701)

του Χάρη Μεττῆ

(συνέχεια ἀπ' τό προηγούμενο)

Ἡ σύντομη ἐπίσκεψη στήν Ἀγγλία τοῦ Μητροπολίτη Φιλίππουπόλεως Νεοφύτου τό 1701 καί οἱ τιμητικές διακρίσεις, πού ἀπενεμήθηκαν τόσο στόν ἴδιο ὅσο καί σέ μερικούς ἀπό τούς συνοδούς του, ἀπό τά Πανεπιστήμια τῆς Ὁξφόρδης καί τοῦ Καϊμπριτζ, εἶχαν ὅπως φαίνεται, ἀπώτερο σκοπό τή στενότερη ἐπαφή τῆς Ὁρθόδοξης μέ τήν Ἀγγλικανική Ἐκκλησία. Βέβαια, οἱ προσπάθειες συνεννόησης καί, εἰ δυνατόν, ἔνωσης τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δέν ὑπῆρξε καί τό καινοφανές στήν ἱστορία τους : ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ἱερεμία Β' καί στή συνέχεια τοῦ Κυρίλλου Λούκαρι, οἱ προτεστάντες εἶχαν καταβάλει συντονισμένες προσπάθειες γιά τήν ἐξασφάλιση ἀπό μέρους τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τήν ἀναγνώριση ἐκείνῃ πού θ' ἀποτελοῦσε ἀντίβαρο στίς κατηγορίες πού ἐκτόξευε ἐναντίον τους ἡ Παπική Ἐκκλησία. Ἐνας, δέ, ἀπό τούς τρόπους, μέ τούς ὁποίους οἱ Προτεστάντες - καί πιά συγκεκριμένα οἱ Ἀγγλικοί - προσπαθοῦσαν νά ἐξασφαλίσουν τήν ἀναγνώριση αὐτή ἦταν ἡ πρόσκληση νεαρῶν φοιτητῶν, καί κατὰ προτίμηση ἱερωμένων, γιά νά φοιτήσουν στά περίφημα ἀπό τότε Πανεπιστήμια τῆς Ὁξφόρδης καί τοῦ Καϊμπριτζ. Ἐτοί εἶχαμε παλαιότερα, γιά παράδειγμα, τούς Χριστόφορο Ἀγγελο, Μητροφάνη Κριτόπουλο, Ναθαναήλ Κανόπιο καί ἄλλους λιγότερο γνωστούς φοιτητές, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἀποτελοῦσαν μεμονωμένες περιπτώσεις χωρίς μακροπρόθεσμους ἐκπαιδευτικούς στόχους (ἀπό ἀποψη μόνιμου Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτηρίου στήν Ἀγγλία) ὅπως εἶχαμε στήν Ἰταλία μέ τήν Ἑλληνική Σχολή τῆς Ρώμης.

Ἐπειδή, λοιπόν, ἡ ἐπίσκεψη τότε τοῦ Νεόφυτου στήν Ἀγγλία συνέπεσε κατὰ κάποιο τρόπο καί μέ τήν πρώτη στήν ἱστορία προσπάθεια ἱδρύσεως καί λειτουργίας στήν Ἀγγλία ἐνός κατὰ τό μᾶλλον καί ἥττον “Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτηρίου” - πράγμα γιά τό ὁποῖο θά ἦταν ὅποσδήποτε ἐνήμερος προτοῦ ἀναχωρήσει ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, ἀλλά καί ἐπειδή ὑπῆρξε καί ὁ μόνος - ἐξ ὧν γνωρίζουμε - Ἑλληνας Ὁρθόδοξος Ἀρχιερέας πού τό ἐπισκέφθηκε καί συνομίλησε μέ τόν διευθυντή καί, ὅποσδήποτε, καί μέ τούς σπουδαστές του, θεωροῦμε σκόπιμο νά παράσχουμε μερικές πληροφορίες γιά τό “Ἑλληνικό Κολλέγιο τῆς Ὁξφόρδης”, ἀλλά καί γιά τούς γενικότερους παράγοντες πού σχετίζονταν - ἅμεσα ἢ ἔμμεσα- μέ τήν ἱδρυση, τή λειτουργία καί, τελικά, τήν πλήρη καί ἀδοξη ἀποτυχία του.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΛΛΕΓΙΟ ΤΗΣ ΟΞΦΟΡΔΗΣ

Ἡ ἱδρυση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου στήν Ὁξφόρδη στά τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα καί ἡ ὀλιγόχρονη λειτουργία του συνδέθηκαν μέ δύο, βασικά, σκοπούς: τήν ἐκπαίδευση ἐνός περιορισμένου ἀριθμοῦ Ἑλληνοπαίδων ἀπό τίς χώρες πού θρίσκονταν πιά κάτω ἀπό τόν Ὀθωμανικό ζυγό, εἴτε μέ σκοπό νά ἱερωθοῦν καί νά ἐπιστρέψουν στίς χώρες προέλευσής τους γιά ν' ἀναλάβουν κάποιον ὑπεύθυνο ἐκκλησιαστικό ρόλο, εἴτε γιά νά ἐργαστοῦν ὡς διερμηνεῖς ἢ δραγουμάνοι στήν Ἀγγλική Πρεσβεΐα στήν Κωνσταντινούπολη ἢ στά Ἀγγλικά Προξενεῖα πού ἱδρύθηκαν σέ διάφορα μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Φαίνεται δέ ὅτι καί οἱ δύο αὐτοί στόχοι ἐπιδιώκονταν ταυτόχρονα, ἂν κρίνουμε ἀπό δύο - τρία συγκεκριμένα ἱστορικά γεγονότα πού συνδέονται ἅμεσα μέ τήν ἱστορία τοῦ Κολλεγίου.

Καί πρῶτα, ὅσον ἀφορᾷ τόν θρησκευτικό στόχο. Ὡς γνωστόν, ὁ διευθυντής τοῦ Κολλεγίου Δρ. Benjamin Woodroffe ἦταν ὁ ἴδιος ἱερωμένος καί μάλιστα ὑπῆρξε περίοδος πού προορίστηκε νά γίνει κι Ἐπίσκοπος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ ἄλλου, ἡ βάση λειτουργίας τῶν Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων τῆς Ἀγγλίας ἦταν ἡ θρησκευτική ἐκπαίδευση τῶν τροφίμων τους, ἐνῶ τά ἴδια του πνευματικά αὐτά ἱδρύματα ὑπάγονταν ἅμεσα στήν ἐπίσημη Ἐκκλησία τοῦ Κράτους. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπό τό γεγονός αὐτό, ἔχουμε ἀφ' ἐνός τήν περίπτωση τῶν φοιτητῶν τοῦ Κολλεγίου, οἱ ὁποῖοι εἴτε παρυσύβηκαν μέ ψευδεῖς ὑποσχέσεις, εἴτε ἀπήχθησαν ἀπό τούς Καθολικούς γιά νά μεταφερθοῦν ἐνώπιον τοῦ Πάπα, ὁπότε ἡ τύχη τους κρεμόταν στήν ὑποταγή ἢ ὄχι στοῦ Καθολικό δόγμα, γλύτωσαν δέ τήν τελευταία στιγμή, καταφεύγοντες ὑπό τήν προστασία τοῦ Ἀγγλοῦ Προξένου Ἀφ' ἐτέρου δέ, καί μάλιστα πολύ πιά κατηγορηματικά, τό βιβλίο-λίβελλο τοῦ ἐκ τῶν τροφίμων τοῦ Κολλεγίου Κερκυραίου διακόνου Φραγκίσκου (Φιλοθέου) Προσσαλέντη, ὑπό τόν τίτλο “Ο Αἰρετικός Διδάσκαλος ὑπό τοῦ Ὁρθόδοξου Μαθητοῦ Ἐλεγχόμενος”, ἐναντίον τοῦ Benjamin Woodroffe. Φέρει δέ σάν ὑπότιτλο τό βιβλίο αὐτό τήν ἀκόλουθη λίαν ἀποκαλυπτική πληροφορία: “Βιβλίον πάνυ χρησίμον τοῖς Ὁρθόδοξοις, θεβαιοῦν τās παραδόσεις, καί τὰ σοφίσματα τοῦ Βενιαμίν Οὐδρόφ, Διδασκάλου τοῦ ἐν Βρετανίᾳ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου ἐμφαίνον. Συντεθέν καί τυπωθέν σπουδῇ, ἐπιμελείᾳ τε καί δαπάνῃ τοῦ ἐν Ἱεροδιακόνῳ ταπεινοῦ Φραγκίσκου Προσσαλέντου τοῦ Κερκυραίου, ἱκανόν χρόνον τοῦ αὐτοῦ Βενιαμίν Οὐδρόφ ἐν Βρετανίᾳ ἀκούσαντος, κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ κε’”. Τό ἔργο αὐτό ὁ Προσσαλέντης ἐξέδωσε στό Ἀμστερνταμ

[Ἀρμενολογίῳ, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος], τὸ 1706, ἀφίερωσε δέ, στὴν εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου, ἀρχικὰ “Τῷ Παναγιωτάτῳ, λογιωτάτῳ τε καὶ σοφολογιωτάτῳ κυρίῳ ἡμῶν Γαβριήλ, Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ”, ἀργότερα δέ “Τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ Κυπριανῷ, Ἀρχιεπισκόπῳ νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ, αὐθέντῃ δέ ἡμετέρῳ καὶ δεσπότη [ὅπως φαίνεται ἀπὸ ιδιόχειρῃ ἐπιστολῇ του, ἡμερομηνίας, “ἐν Κερκύρᾳ σ’ ἰσταμένου Βοηδρομιῶνος αψῆ”, (δηλαδή 30 Σεπτεμβρίου 1708), τὴν ὁποία δημοσίευσε γιὰ πρώτη φορά ὁ Α. Μουστοξύδης τὸ 1862].

Ἄλλωστε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, βασιζόμενο προφανῶς στὶς καταγγελίες τοῦ Προσσαλέντη ἐναντίον τοῦ Woodroffe, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλες πληροφορίες, ἀπαγόρευσε τὴ μελλοντικὴ ἀποστολὴ φοιτητῶν στὸ Κολλέγιο αὐτὸ.

ΔΡΑΓΟΥΜΑΝΟΙ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ

Παράλληλα, ὅμως, κι ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ἀντὶ νὰ αὐξάνεται μειωνόταν συνεχῶς, γίνεται σοβαρὴ εἰσήγηση γιὰ ἐκπαίδευση τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν τοῦ Κολλεγίου ὡς διερμηνέων γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν σὲ Ἀγγλικά-Προξενεῖα πού θύοκονταν στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ κανένας ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους διπλωμάτες - ἐμπόρους - ἱερεῖς πού ὑπηρετοῦσαν τότε στὴν Ἀνατολὴ δὲν γνώριζαν Τουρκικά, ἐνῶ ἐπίσης κανένας Μουσουλμάνος δὲν διανοοῦνταν κὰν νὰ ἐκράθει τίς γλώσσες τῶν ξένων ἀποστολῶν πού βρίσκονταν στὴ χώρα τους ὑπὸ τίς πὶὸ πάνω ιδιότητες. Ἔτσι ἰσχυροποιήθηκε ἀκόμη περισσότερο ἡ τάξη τῶν δραγουμάνων, οἱ ὁποῖοι γνώριζαν ἢ εἶχαν τὰ τουρκικά σὰν μητρικὴ τους γλώσσα (ἄρα ἦταν γεννημένοι καὶ μεγαλωμένοι στὶς χώρες τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικράτειας), ἀλλὰ παράλληλα καὶ μιά τουλάχιστον εὐρωπαϊκὴ γλώσσα.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν, βέβαια, τὰ προσόντα αὐτὰ ὅσον ἀφορᾷ, στὴν ἀρχὴ τουλάχιστον, τίς δοσοληψίες μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Γνώριζαν, ἐπίσης, ἀρκετοὶ Ἕλληνες καὶ τὴν Ἰταλική, λόγῳ τῆς μακρᾶς παρουσίας στὶς Ἑλληνικὲς χώρες Ἰταλῶν ἐμπόρων, ἀλλὰ καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν ἱεραποστολῶν καὶ σχολείων, στὰ ὁποῖα φοιτοῦσαν κι ἔτσι ἐκμάθαιναν τόσο τὴν λατινικὴ, ὅσο καὶ τὴν Ἰταλικὴ γλώσσα. Ὅμως τὰ Γαλλικά καὶ τὰ Ἀγγλικά ἄρχισαν νὰ τὰ μαθαίνουν πολὺ ἀργότερα, ὅταν ἀρχικὰ ἡ Γαλλία καὶ στὴ συνέχεια ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησαν τίς λεγόμενες διομολογήσεις - ἐμπορικές, δηλαδή, παραχωρήσεις - ἵδρυσαν δέ Πρεσβεῖες στὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Προξενεῖα στὰ κυριώτερα λιμάνια, κι ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Ἀχανοῦς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Κι’ αὐτὸ ἔγινε στὸ δεύτερο ἡμῖς τοῦ 16ου αἰῶνα. Ὅμως τὸ ἔργο τῶν δραγουμάνων αὐτῶν, παρόλον ὅτι τοὺς πρόσφερε

ἀρκετὴ οἰκονομικὴ ἄνεση καὶ ἰσχυρὴ πολιτικὴ δύναμη, δὲν ἀπαιτοῦσε μόνον καλὴ γνώση μιᾶς ἢ καὶ περισσοτέρων ξένων γλωσσῶν, ἀλλὰ κυρίως εὐστροφία πνεύματος, διπλωματία, διπλοπροσωπία καὶ ἀπεριόριστο θάρρος. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ ὁ ὁποιοσδήποτε ἰσχυρὸς Τούρκος εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀφαιρέσει, πάνω στο θυμὸ του, καὶ τὴ ζωὴ ἀκόμη ἑνὸς δραγουμάνου, ὁπότε ὁ τελευταῖος, ὅταν ἦταν ἐπιφορτισμένος νὰ μεταφέρει σὲ Τούρκο ἐπίσημο κάποια δυσμενὴ ἀπαίτηση τῶν ἐργοδοτῶν του, ἢ ὁποία ἤξερε ὅτι θὰ προκαλοῦσε τὴν μῆνιν τοῦ ἀποδέκτη, τότε κατέβαλλε κάθε προσπάθεια νὰ μετριάσει τὴν κακὴ ἐντύπωση πού θὰ προξενοῦσε στὸν Τούρκο ἢ δυσάρεστη ἀποστολὴ πού τοῦ ἀνέθεταν οἱ προϊστάμενοί του, μὲ ἀποτελέσματα νὰ ἐπιφέρει τὴ μῆνιν τῶν δικῶν του ἀφεντικῶν. Ἀναφέρουμε, γιὰ παράδειγμα, μερικές τέτοιες καταγγελίες ἢ δυσμενῆ σχόλια σὲ βάρος τῶν δραγουμάνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἦσαν λεβαντῖνοι πολὺγλωσσοι καὶ ὄχι ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, πού ζοῦσαν μόνιμα στὴν Ἀνατολή. Ἔτσι, ὁ F. Beaujour (“A view of the Commerce of Greece, London, 1800, p. 433) γράφει ὅτι : “Woe be to the consul who does not understand the language of the country. The dragomen surround him with so many wiles, they circumvent him with so many intrigues that that consul finds himself, as if were, a stranger to his own duties”. Ἐπίσης οἱ Ἀγγλοι Πρέσβεις στὴν Κωνσταντινούπολιν Sir William Trumbull [1686-91], Lord William Paget [1692-1702] καὶ ὁ Sir Robert Sutton [1702-1717] ἔγραψαν γιὰ τοὺς δραγουμάνους πού βρίσκονταν στὴν ὑπηρεσία τους ὄχι καὶ πολὺ κολακευτικά πράγματα. Ἔτσι ὁ Trumbull ἔγραψε ὅτι αὐτοὶ ἦταν “The worst of any employed in the place,” ὁ Paget ὅτι ἦταν “the lullest souls I ever met with”, ἐνῶ ὁ Sutton τοὺς κατηγοροῦσε γιὰ ἀνίκανους καὶ ὅτι, ἐπειδὴ ἀνῆκαν σὸ ρωμαιοκαθολικὸ δόγμα, ἦταν φανατικοὶ ὑποστηρικτές τῶν γαλλικῶν συμφερόντων. Ὁ δὲ Sir Paul Rycaut, ὁ ὁποῖος εἶχε ζήσει γιὰ χρόνια στὴν Ἀνατολή (γιὰ ἑπτὰ χρόνια, 1667-1677, σὰν Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας στὴν Σμύρνη), ἔγραψε ὅτι ἡ θέση τοῦ δραγουμάνου ἀπαιτοῦσε “ἄνδρες μὲ μὀρφωση, θάρρος καὶ εὐγένεια. Οἱ μελέτες τους ἔπρεπε νὰ τοὺς κάνουν τέλειους στὰ Τουρκικά, Ἑλληνικά καὶ Ἀραβικά, μὲ κάποιες γνώσεις στὰ Περσικά καὶ καλὴ εὐγλωττία καὶ ἐτοιμότητα πνεύματος” [History of the Turks, 1679-1699, London, 1700].

Οἱ δραγουμάνοι αὐτοί, ὅπως καὶ τὸ λοιπὸν προσωπικὸ τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας καὶ τῶν Ἀγγλικῶν Προξενεῖων ἀπολαμβάναν ὅλα τὰ προνόμια πού παρίχαν στοὺς ἐπισήμους ἐκπροσώπους τῆς Ἀγγλίας οἱ διομολογήσεις. Ὅμως, ζώντας κάτω ἀπὸ τὸ ἀπολυταρχικὸ καθεστῶς τοῦ Σουλτάνου καὶ μάλιστα μέσα σ’ ἓναν κόσμον στὴ συντριπτικὴ του πλειοψηφία ἀποτελούμενο ἀπὸ φανατικούς μουσουλμάνους, οἱ δραγουμάνοι, σὰν ντόπιοι πού ἦταν, βρίσκονταν, ὅπως εἶπαμε, συνεχῶς

κάτω από τη Δαμόκλεια σπάθη του τυφλού και έν πολλοῖς ἀνεξέλεγκτου θυμοῦ τοῦ πρώτου τυχόντος ἐπισήμου Τούρκου.

H LEVANT COMPANY

Ἐδῶ, βέβαια, θά πρέπει νά ἔχουμε ὑπόψη μας ὅτι ἡ Ἀγγλική Πρεσβεΐα καί τὰ Προξενεῖα της στίς χῶρες τοῦ Σουλτάνου εἶχαν ἰδρυθεῖ καί γιά πολλά χρόνια λειτουργοῦσαν σχεδόν ἀποκλειστικά σάν ἕνα εἶδος ἐπίσημα ἀνεγνωρισμένων ἐμπορικῶν καταστημάτων ἢ ἀντιπροσωπειῶν καί μάλιστα μέ πλήρη οἰκονομική κάλυψή τους ἀπό τήν περίφημη Levant Company [Ἑταιρεία τῆς Ἀνατολῆς]. Καί ἡ ἐταιρεία αὕτη ἰδρύθηκε στό Λονδίνο στά μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1570, ἐπισημοποιήθηκε δέ μέ βασιλικό διάταγμα στίς 11 Σεπτεμβρίου 1581 καί στή συνέχεια, στίς 20 Νοεμβρίου 1582, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας William Harborne διορίστηκε, καί πάλι μέ βασιλικό διάταγμα, ὡς "our true and undoubled orator, messenger, deputie and agent" στήν Ὑψηλή Πύλη, χωρίς ὅμως τόν τίτλο ambassador (πρέσβυς) παρ' ὅλο πού δέν ὑπῆρξε καμμία ἀμφιβολία ὡς πρὸς τήν πρεσβευτική του θέση.

Ὁ Harborne ἀναχώρησε ἀπό τήν Ἀγγλία τόν Ἰανουάριο τοῦ 1583, ἔφτασε στήν Κωνσταντινούπολη στίς 26 Μαρτίου, ἔγινε ὅμως δεκτός σέ ἀκρόαση ἀπό τόν Σουλτάνο Μουράτ Γ' μόλις στίς 3 Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους. Σημειωτέον βέβαια ὅτι τόσο ὁ Γάλλος Πρέσβυς Germigny ὅσο καί ὁ Βαῖλος τῆς Βενετίας Μοροζίνι στήν Κωνσταντινούπολη ἀντέδρασαν σθεναρά στήν ἐπίσημη ἀποδοχή ἀπό τόν Σουλτάνο τοῦ Ἀγγλου Πρέσβυ, ἀλλά χωρίς ἐπιτυχίας. "The French and Venetians have to the uttermost opposed themselves against us" (γράφει ὁ Harborne σέ ἔκθεσή του, ἡμερομ. Μαΐος - Αὐγούστος 1583 : State Papers 97.1), "but their malice contraried". Στίς δέ διαμαρτυρίες τῶν Γάλλων καί τῶν Βενετῶν, ὁ Μέγας Βεζύρης δήλωσε ὅτι ἡ Ὑψηλή Πύλη θά δεχόταν ὅλους, ὅσοι ἐπιθυμοῦσαν τήν εἰρήνη.

Ἡ ἱστορία τῆς Levant Company ἔχει ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον ὄχι μόνο γιά τό εἰδικό θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ ἐδῶ, ἀλλά γενικότερα γιά τή διακίνηση Ἑλλήνων πρὸς τήν Ἀγγλία, τήν ἐπιλογή τους ἀπό τούς Ἀγγλους Πρέσβεις στήν Κωνσταντινούπολη, ἀλλά καί τούς Προξένους (μερικοί ἀπό τούς ὁποίους ἦταν ντόπιοι, οἱ ὁποῖοι καί εἰσηγοῦνταν τήν κάλυψη τῶν ἐξόδων γιά τό ταξίδι πρὸς καί ἀπό τήν Ἀγγλία, ὅπως ἐπίσης καί φρόντιζαν γιά συστατήριες εἰσηγήσεις πρὸς τίς ἐπίσημες Ἀρχές στήν Ἀγγλία γιά τήν ὑποδοχή καί φιλοξενία ὧσων θά μετέβαιναν ἐκεῖ.

Ἄν, μάλιστα, ληφθεῖ ὑπόψη καί τό γεγονός ὅτι στή Levant Company εἶχε παραχωρηθεῖ ἀπό τό Ἀγγλικό Στέμμα τό μονοπώλιο εἰσαγωγῆς καί ἐξαγωγῆς προϊόντων ἀπό καί πρὸς τήν Ἀνατολή - μέ ἐπακόλουθη, πολλές φορές, τήν πολεμική

σύρραξη μεταξύ Ἀγγλίας καί τῶν ἄλλων θιγομένων χωρῶν - τότε ἀντιλαμβανόμαστε πόση δύναμη οἰκονομική - καί ὄχι μόνο - βρισκόταν συγκεντρωμένη στά χέρια τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐταιρείας, στοὺς ὁποίους, γιά λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος εἶχε δοθεῖ καί τό χρίσμα τῶν ἐπισήμων κρατικῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἀγγλίας, στίς ἱκανότητες τῶν ὁποίων ὀφειλόταν σέ πάρα πολύ μεγάλο βαθμό ἡ τεραστία αὐτοκρατορική της ἐπέκταση καί δύναμη.

ΑΓΓΛΙΚΑΝΟΙ CHAPLAINS

Παράλληλα, ὅμως, μέ τίς καθαρά ἐμπορικές της δραστηριότητες, ἡ Levant Company συνέβαλε τὰ μέγιστα στή σφυρηλάτηση τῶν θρησκευτικῶν δεσμῶν ἢ καλύτερα ἐπαφῶν μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Προτεσταντῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλωστε, τουλάχιστον κατά τόν 16ο καί τόν 17ο αἰῶνα, ἀλλά καί ἀργότερα, θρησκεία καί πολιτική διατηροῦσαν δεσμούς ἀλληλοεξαρτώμενους, στήν δέ περίπτωση τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία εἶχε ἀποσκιρτήσει θρησκευτικά ἀπό τή Ρώμη καί τόν Καθολικισμό - σέ ἀντιδιαστολή μέ τίς ἄλλες καθαρά καθολικές χῶρες ὅπως ἦταν ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία καί ἡ Ἰταλία -, μιά ἀπό τίς βασικές ἐπιδιώξεις τῶν ἐκπροσώπων της στίς χῶρες τοῦ Σουλτάνου ἦταν καί ὁ προσεταιρισμός τῶν Ὁρθοδόξων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀπό πολλοῦ ἀπεγκλωβιστεῖ ἀπό τόν Πάπα καί τήν ἀπόλυτή του ἐξουσία καί κρατοῦσαν - μέ βαρύτατο, πολλές φορές τίμημα - ψηλά τή σημαία τῆς Ὁρθοδοξίας καί τοῦ ἀντικαθολικισμοῦ. Γι' αὐτό καί στήν Πρεσβεΐα στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπως καί σέ κάθε Ἀγγλικό Προξενεῖο, ἕνα ἀπό τὰ ἀπαραίτητα μέλη τοῦ μόνιμου προσωπικοῦ ἦταν ἱερέας, τόν ὁποῖον ἐπέλεγε εἴτε ἀποκλειστικά ἡ Levant Company, εἴτε, στήν περίπτωση τῆς Πρεσβεΐας, κάποτε καί ὁ ἴδιος ὁ Πρέσβυς, ἀλλά πάντοτε μεταξύ τῶν ἀρίστων ἀγγλικανῶν κληρικῶν. Μερικοί δέ ἀπό τούς κληρικούς αὐτούς, ὅπως γιά παράδειγμα ὁ John Covel (1638-1722), διακρίθηκαν, στή συνέχεια, γιά τό συγγραφικό τους ἔργο γύρω ἀπό τήν ἱστορία καί τὰ δόγματα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ὁ Covel, γιά παράδειγμα, τόν ὁποῖο παραλληλίζουν πολλοί μέ τόν Στέφανο Gerlach, συνέγραψε "Ἡμερολόγιον 1670-1679" (ἀποσπάσματα τοῦ ὁποῖου δημοσιεύθηκαν ἀπό τήν Hakluyt Society τό 1893), ὅπως ἐπίσης καί περιγραφές τῶν ταξιδίων του πρὸς καί ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη. Μετά δέ τήν ἐπιστροφή του στήν Ἀγγλία, διορίστηκε Master of Christ's College τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge, διεδραμάτισε δέ, ὅπως εἶδαμε, ἀποφασιστικό ρόλο στήν ὑποδοχή, πού εἶχε ἐπιφυλαχθεῖ ἐκεῖ, στόν Μητροπολίτη Φιλίππουπόλεως Νεόφυτο, στά 1701.

Οἱ Ἀγγλοι, ὅμως, αὐτοὶ ἱερεῖς ἦταν πολλές φορές ὑποχρεωμένοι ν' ἀντιμετωπίσουν τήν πλήρη σχεδόν ἀδιαφορία τῶν προϊσταμένων τους, κυρίως νεαρῶν προξένων μακράν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς

πρός τὰ θρησκευτικά τους καθήκοντα. Ἡ δὲ ἀδιαφορία αὐτὴ γινόταν ἀκόμη πιό ἐμφανὴς ὅταν συγκρινόταν μὲ τὴ βαθιὰ θρησκευτικότητα τόσο τῶν ντόπιων Ὁρθοδόξων ὅσο καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρουμε καὶ τοὺς Μουσουλμάνους. Ἀλλωστε, οἱ πλείστοι Ἀγγλοὶ αὐτοὶ ἐκπρόσωποι τῆς Levant Company ἦταν ἐργένηδες, πολὺ δὲ ἀργότερα εὗρισκε κανεὶς αὐτοὺς νὰ συνοδεύονται ἀπὸ Ἀγγλίδες συζύγους, οἱ ὁποῖες ἦταν συνεπῶς πολὺ σπάνιες στὴν Ἀνατολή. Ἐκτός, ὅμως, ἀπὸ τὴν ρέμπελη ζωὴ πού ἔκαναν οἱ νεαροὶ αὐτοὶ Πρόξενοι, ἕνας ἄλλος λόγος γιὰ τὴν ἀθηροσκεία τους ἦταν - τουλάχιστον στὰ πιό ἀπομακρυσμένα καὶ λιγότερο σπουδαῖα προξενεῖα - ἡ ἔλλειψη καὶ ἱερέων καὶ χώρων λατρείας, ὁπότε καὶ ὑπῆρχε κάποια σοβαρὴ δικαιολογία γιὰ τὴν παρατηρούμενη παραμέληση ἀπὸ μέρους τῶν ἐμπόρων στὴν ἐπιτέλεση τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων. Γιὰ παράδειγμα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Sir George Wheler, στὸ βιβλίο του Voyage de Dalmatie, de Grece et du Levant (1675) [δύο τόμοι, Amsterdam, 1689 - Τόμος Α', σ. 61-2], στὸ Προξενεῖο τῆς Ζακύνθου τὰ μέλη του "εἶχαν ἀφήσει ἐλάχιστα σημεῖα τῆς θρησκείας τους στὴ ζωὴ τους ἢ στὸ θάνατό τους, ὅπως ἐπίσης σέ μερικά μέρη ὅπου ἐμπορεύονται, πρὸς μεγάλη ἀτίμωση τῆς μεταρρυθμισμένης θρησκείας, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν κανένα γιὰ νὰ τοὺς παρηγορήσει τὸ πνεῦμα, οὔτε μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Λόγου, οὔτε μὲ τὴν παροχὴ τῆς Θείας Κοινωνίας στὴ διάρκειά ὑγείας, οὔτε ἀκόμη στὰ ἔσχατα τῆς ἀσθένειάς τους, οὔτε παρεκκλησί, οὔτε ἱερέα, ὥστε φαίνεται στὸν λαὸ τῆς χώρας αὐτῆς ὅτι ζοῦν χωρὶς θρησκεία καὶ πεθαίνουν χωρὶς ἐλπίδα" πράγμα πού ἀποτελεῖ μεγάλο σκάνδαλο στοὺς γειτονέες τους καὶ ἐκθέτει τὴν ἐκκλησίᾳ μας σέ μεγάλη ἀνυποληψία. Δὲν θὰ δεῖτε οὔτε ἓναν ἔμπορο τῆς Ρωμαϊκῆς πίστεως, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει στὸ σπίτι του ἓναν ἢ δύο ἱερεῖς. Ἀντίθετα, οἱ δικοὶ μας δὲν θέλουν κανέναν, παρόλο πού εἶναι πλούσιοι, ἐπιδειξίεις καὶ ἱκανοὶ νὰ διατηρήσουν ἀρκετοὺς (ἱερεῖς)". [Ἴδε Alfred C. Wood, A. History of the Levant Company. 1964., p. 224, ὅπου καὶ περισσότερες λεπτομέρειες γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτό.]

Στὴν Ἀγγλικὴ Προσθεῖα, βέβαια, στὴν Κωνσταντινούπολη, τὰ πράγματα ἦταν πολὺ διαφορετικά, γιὰ εὐνόητους λόγους : Ὁ Ἀγγλος Πρέσβυς ἔπρεπε ὄχι μόνον νὰ εἶναι, ἀλλὰ νὰ δείχνει ὅτι ἐκπροσωποῦσε μιὰ ἰσχυρὴ χώρα ὥστε νὰ ἀντισταθμίζει καὶ μὲ τὸ παραπάνω τὴν πομπώδη ἐμφάνισή καὶ τὴν οπατάλη πού χρησιμοποιοῦσαν τόσο ὁ Γάλλος Προσθευτὴς ὅσο καὶ ὁ Βαῖλος τῆς Βενετίας προκειμένου νὰ ἐντυπωσιάσουν ἢ νὰ δωροδοκήσουν ἀφειδῶς τοὺς Τούρκους, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζουν συνεχῶς τὴν εὐνοιά τους. Ἔτσι, ἐκτός ἀπὸ δύο ἢ καὶ τρεῖς δραγουμάνους πού χρησιμοποιοῦσαν, ἀλλὰ ἓναν πρῶτης τάξεως ἱερέα, εἶχαν ἐπίσης στὴν προσωπικὴ τους ὑπηρεσία, καὶ μὲ δικά τους ἑξοδα, πιστοὺς καὶ ἀφοσιωμένους

γενιτσάρους καὶ ἄλλους Τούρκους ὑπαλλήλους. Ἰδιαίτερη, ὅμως, ἐπιρροή θὰ μπορούσε νὰ ἀσκήσει πάνω στὸν Ἀγγλο Πρέσβυ καὶ ὁ ἱερέας τῆς Προσθεῖας, ὁ ὁποῖος ἦταν καὶ προσωπικὸς τοῦ ἱερέας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐπιλογὴ γινόταν μὲ πολὺ μεγάλη προσοχή καί, ὅπως εἶπαμε, μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διαδραμάτισαν ἓνα σπουδαιότατο ρόλο στὴν καλλιέργεια στενῶν σχέσεων μὲ τοὺς κύκλους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὅταν μάλιστα ἐπέστρεφαν στὴν Ἀγγλία καί, ὡς συνήθως, ἀναλάμβαναν ὑψηλές θέσεις εἴτε σάν ἀνώτεροι κληρικοί, εἴτε σάν καθηγητὲς στὰ Πανεπιστήμια, κυρίως τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Cambridge, τίς γνώσεις καὶ τίς ἐμπειρίες πού εἶχαν ἀποκτήσει στὴν Κωνσταντινούπολη, τίς καθιστοῦσαν κτῆμα τῶν νέων κύκλων, μέσα στοὺς ὁποίους θρίσκονταν τώρα δραστηριοποιούμενοι καὶ μάλιστα σέ πολὺ ὑπεύθυνες θέσεις.

Ἐχοντας, λοιπόν, ὑπόψη τὰ πιό πάνω δεδομένα, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ προσωρινὴ ἢ μόνιμη μετανάστευση Χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου δὲν ἦταν καθόλου εὐκόλη ὑπόθεση, ἐπειδὴ τὸ Ὄθωμανικὸ Κράτος θὰ ἔχανε τὸν κεφαλικὸ φόρο πού ἐπέβαλλε στοὺς ραγιάδες, μπορούμε νὰ κατανοήσουμε τὴ σημασία πού εἶχε ἡ παρέμβαση στὸ θέμα αὐτὸ τῶν Ἀγγλῶν Προσθευτῶν καὶ Προξένων, ὥστε νὰ ἐπιτραπῇ ἡ μετάβαση τόνων Ἑλλήνων στὴν Ἀγγλία. Ἀλλωστε δὲν ἦταν μόνον φοιτητὲς πού στέλνονταν ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους "ψάρευαν" γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν στὰ ἐμπορικὰ τους καράβια, ἀλλὰ ὅταν ἔφταναν στὴν Ἀγγλία ἢ μᾶλλον ὅταν τέλειωνε τὸ ταξίδι καὶ δὲν τοὺς χρειάζονταν πιά, τότε τοὺς ἐγκατέλειπαν στὰ Ἀγγλικά λιμάνια καὶ στὴ συνέχεια τοὺς ναυτολογοῦσαν διὰ τῆς θίας γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν στὸν πολεμικὸ στόλο.

Ἐμπεινάμε στὸ σημεῖο αὐτό, γιὰτι πιστεύουμε ὅτι ἡ μετάβαση τοῦ Μητροπολίτη Φιλιππουπόλεως Νεοφύτου στὴν Ἀγγλία τὸ 1701 οὔτε τυχαία ὑπῆρξεν, ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ πρῶτος τυχών. Ἡ ἐπιλογὴ του ἀπὸ τὸν τότε Πρέσβυ τῆς Ἀγγλίας στὴν Κωνσταντινούπολη Λόρδο William Paget [1692-1702] καὶ μάλιστα νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τόσοις ἀκολουθούς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες συστατικὲς ἐπιστολὲς πρὸς τίς Ἀρχές τῆς Ἀγγλίας - πολιτικές, θρησκευτικὲς καὶ Πανεπιστημιακές - ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ μεγάλη ὑποδοχὴ καὶ φιλοξενία πού τοῦ παρεσχέθηκαν, ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν αὐτὸ πού τονίσαμε καὶ στὰ προηγούμενα, ὅτι δηλαδὴ ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς πολὺ σπουδαίας - γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη - ἐκκλησιαστικῆς προσωπικότητας. Ἐζῆσε, ὅμως, καὶ ἔδρασε σέ μιὰ περίοδο βαθύτατης πολιτικῆς ἀνωμαλίας στὴν Ἀγγλία, ὁπότε ἡ ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση πού ἐνεποίησε στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Cambridge πῆγε τελικὰ ἐντελῶς χαμένη.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

του 'Αναπληρωτή Προϊσταμένου της Κυπριακής 'Εκπαιδευτικής 'Αποστολής
στη Μ. Βρετανία, κ. Σ. Παυλίδη,

Προσπαθώντας νά αναλύσουμε τό ρόλο της παροικιακής εκπαίδευσης σέ σχέση μέ τήν καλλιέργεια καί διαφύλαξη της εθνικής καί πολιτιστικής μας ταυτότητας θά πρέπει πρώτα νά αναφερθούμε στους γενικούς σκοπούς καί τίς κύριες επιδιώξεις, καθώς καί στους ειδικότερους στόχους της άγωγής, πού προσφέρουμε στά παιδιά μας μέσα στά ελληνικά παροικιακά σχολεία. Κύριος, λοιπόν, σκοπός της ελληνικής παροικιακής εκπαίδευσης, σύμφωνα μέ τό 'Αναλυτικό Πρόγραμμα του 'Ελληνικού Παροικιακού Σχολείου (ΕΠΣ), είναι "ή διατήρηση καί ή καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας, της θρησκευτικής, εθνικής καί πολιτιστικής ταυτότητας των αποδήμων 'Ελλήνων καί γενικά ή προβολή του ελληνικού πολιτισμού."

'Από τήν πολύχρονη κι ενεργό συμμετοχή μας στά εκπαιδευτικά δρώμενα της παροικίας διαπιστώνουμε, πράγματι, ότι γιά τόν αποδήμο ελληνισμό ή έγνοια της διατήρησης της εθνοθρησκευτικής καί πολιτιστικής ταυτότητας βρίσκεται στήν κορυφή της πυραμίδας των προτεραιοτήτων του. Χαίρομαι δέ γιατί έχει συνειδητοποιηθεί από όλους ότι ή παιδεία αποτελεί τό κύριο καί ασφαλέστερο ἐχέγγυο γιά διατήρηση ανέθευτης της ελληνορθόδοξης πίστης, της εθνικής συνείδησης καί της πολιτιστικής κληρονομιάς μας. 'Απόρροια αυτής της διαπίστωσης είναι, φυσικά, ή συναίσθηση της εϋθύνης όλων μας, κυρίως των εκπαιδευτικών καί των γονέων, νά ανταποκριθούμε όσο πίο αποτελεσματικά είναι δυνατό σ' αυτή τήν ανάγκη, πού αποτελεί καί ὕψιστο εθνικό χρέος καί σημαντικότερη ιστορική επιταγή.

'Επομένως, κοινή επιδίωξη όλων μας, εκπαιδευτικών καί γονιών, από τόν πίο άπλό συμπατριώτη μας μέχρι τούς άνωτέρους θρησκευτικούς καί πολιτικούς ήγέτες του αποδήμου καί μητροπολιτικού ελληνισμού, ιδιαίτερα δέ των αρμοδίων 'Υπουργείων Παιδείας καί Πολιτισμοῦ Κύπρου καί 'Εθνικής Παιδείας καί Θρησκευμάτων 'Ελλάδας, τά όποια διατηρούν εκπαιδευτικές αποστολές στό 'Ηνωμένο Βασίλειο, πρέπει νά είναι ή εξασφάλιση των απαραίτητων ἐκείνων προϋποθέσεων, πού θά διευκολύνουν τή διαμόρφωση, καλλιέργεια καί διατήρηση της εθνικής καί πολιτιστικής ταυτότητας των νέων μας, ώστε νά μήν άφομοιωθούν από τό άδηφάγο κοινωνικό περιβάλλον τους. Κύριος σκοπός μας είναι νά παραμείνουν τά παιδιά μας κοντά στίς ρίζες τους, νά μάθουν τή γλώσσα των προγόνων τους, νά τηρούν τά ήθη καί τά έθιμά τους καί (μακριά από εθνικούς φανατισμούς, ακρότητες καί ρατσιστικές συμπεριφορές) νά ἐκτιμούν, νά συντηρούν, νά διατηρούν ολοζώντανη στήν καρδιά καί τήν ψυχή τους καί νά προβάλλουν μέ κάθε ευκαιρία στόν περίγυρό τους τήν άμύθητης άξίας πολιτιστική τους κληρονομιά. Θέλουμε τά παιδιά μας νά αισθάνονται περήφανα γιά τήν καταγωγή τους καί, ως γνήσια ελληνόπουλα σήμερα ή ως ἐνήλικες καί ισότιμοι βρετανοί πολίτες αύριο, νά ενδιαφέρονται ζωηρά, νά

υπερασπίζονται μέ πάθος καί νά προωθούν μέ άισθημα εϋθύνης, πέραν των προσωπικών, επαγγελματικών καί οικογενειακών τους θεμάτων, καί τά καλώς νοούμενα εθνικά συμφέροντα της ιδιαίτερης πατρίδας τους. 'Επιδιώκουμε συγχρόνως νά υποδεικνύουμε μέ τό παράδειγμά μας καί νά καθοδηγούμε όρθά τά παιδιά μας, ώστε νά σέβονται καί νά ἐκτιμούν τόν πολιτισμό της χώρας αυτής, στήν όποία τάχτηκαν νά ζήσουν, νά μεγαλώσουν, νά μορφωθούν, νά έργαστούν, νά δημιουργήσουν καί νά διακριθούν σέ κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας καί προσφοράς. 'Ενθαρρύνοντας τά παιδιά μας νά περισώσουν καί νά προβάλουν τήν πολιτιστική τους κληρονομιά, τά διδάσκουμε παράλληλα νά αποδέχονται καί νά ἐκτιμούν τά έπιτεύγματα άλλων λαών καί διαφορετικών εθνικών καί κοινωνικών ομάδων, ώστε ή συνύπαρξη καί συμβίωση μαζί τους, μέσα στό πολυπολιτισμικό κοινωνικό περιβάλλον πού βιώνουν καθημερινά, νά είναι καθόλα ανθρωπιστική, ευχάριστη, άρμονική καί ειρηνική.

Μπαίνοντας, τώρα, στό κύριο μέρος της εισήγησης θεωρώ χρήσιμο καί σκόπιμο νά αναφερθώ πρώτα σέ τρεις βασικές έννοιες, πού έμπλέκονται στό υπό εξέταση θέμα, στίς όποιες έχω ήδη κατ' έξακολούθηση αναφερθεί: Τήν εκπαίδευση, τήν εθνικότητα καί τόν πολιτισμό.

1. 'Εκπαίδευση:

Μιλώντας γιά παροικιακή εκπαίδευση είναι χρήσιμο νά έχουμε στό μυαλό μας μιá κοινή αντίληψη του όρου εκπαίδευση, ώστε νά υποβοηθηθούμε στήν προσπάθεια μελέτης καί ανάλυσης του περιεχομένου της. 'Η έννοια, λοιπόν, του όρου εκπαίδευση επιδέχεται συνήθως τίς πίο κάτω δύο βασικές έρμηνείες :

α) 'Εκπαίδευση είναι ή διαδικασία, πού άρχίζει από τή γέννηση, γιά ανάπτυξη πνευματικών ικανοτήτων, χειρονακτικών δεξιοτήτων καί κοινωνικών αντίληψεων, κυρίως μέσω της διδασκαλίας.

β) 'Εκπαίδευση είναι ή διαδικασία άπόκτησης γνώσης καί πείρας, ή όποια πραγματοποιείται τυπικά μέν μέσα στά σχολεία, άτυπα δέ σέ άλλα συναφή κοινωνικά πλαίσια.

Στίς μέρες μας ή εκπαιδευτική διαδικασία συνεχίζεται καθόλη τή διάρκεια της ζωής μας. Γι' αυτό καί μιλούμε σήμερα γιά "διά βίου εκπαίδευση" μέ ποικίλους τρόπους.

Οί πίο πάνω έρμηνείες υποβάλλουν μερικές σημαντικές διαπιστώσεις. Οί κυριότερες άπ' αυτές είναι, κατά τή γνώμη μου, οί ακόλουθες :

α) 'Εφόσον ή εκπαίδευση άρχίζει από τή γέννηση, ή διδασκαλία δέν μπορεί νά περιορίζεται μέσα στό σχολείο. 'Αρα ό ρόλος των γονιών στήν άγωγή των παιδιών τους είναι πρωταρχικής σημασίας. Πολύ δέ περισσότερο σέ ό,τι άφορά στήν παροικιακή

εκπαίδευση, γιατί ο χρόνος λειτουργίας των παρειακών σχολείων είναι απειστικά περιορισμένος. Έπιβάλλεται, επομένως, σπνή και ειλικρινής σπνεργασία σχολείου και οίκοςγένειας.

β) Η ανάπτυξη πνευματικών ικανοτήτων και ή απόκτηση δεξιοτήτων, κυρίως όμως ή δημιουργία κοινωνικών αντίληψεων και στάσεων, καθώς επίσης ή σπναισθηματική άγωγή, δέν αποκτοούνται μόνο μέ τή διδασκαλία μέσα στις σχολικές αίθουσες. Άντίθετα, αποκτοούνται καλύτερα μέ τή μίμηση και μέσα από πληθος έπιαναλαμθανόμενων βιωματικών έμπειριών, πού παρέχει τό οίκοςγενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Είναι επομένως άνάγκη τόσο ή οίκοςγένεια, όσο και ή κοινωνία νά προσφέρουν στα παιδιά καλά πρότυπα πρός μίμηση και πολλές βιωματικές καταστάσεις μάθησης.

γ) Έφόσον ή εκπαίδευση δέν σπντελείται μόνο στο σχολείο αλλά και σέ άλλα σπναφή κοινωνικά πλαίσια και άφου συζητούμε για τρόπους διατήρησης των ήθων και έθίμων μας, των παραδόσεων και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, γίνεται και πάλιν αντίληπτός ο ρόλος των γονιών και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, πέραν του σχολείου, σέ ό,τι άφορα στήν παροχή ευκαιριών στα παιδιά μας νά βιώνουν τακτικά και σέ βάθος αυτά, πού έπιζητούμε νά άφομοώσουν, ώστε νά σπγκροτήσουν τήν έθνικοθρησκευτική και πολιτιστική ταυτότητα, πού έπιδιώκουμε. Η σπναισθηματική φόρτιση και ό φρονηματισμός των παιδιών μας έξαρτώνται σέ μεγάλη βαθμό από τις ευκαιρίες βιωματικής άγωγής, πού τους παρέχονται. (Θά κάνω πιο κάτω σπγκεκριμένες εισηγήσεις για άριθμό σημαντικών ευκαιριών, πού θά πρέπει νά δίνουμε στα παιδιά.)

II. Έθνικότητα:

Συζητώντας για έθνική ταυτότητα είναι, νομίζω, άπαραίτητο νά γνωρίζουμε τί έννοοι με τόν όρο **έθνικότητα**, από τόν όποιο παράγεται ή έννοια αυτή. Ο όρος, λοιπόν, **έθνικότητα** (ethnicity), πού πηγάει από τήν έλληνική λέξη έθνος (=λαός), ύποδηλώνει τήν αντίληψη κάθε λαού για τήν πολιτιστική του ταυτότητα. Κατ' έπέκταση δέ έθνική ομάδα είναι μία ομάδα ανθρώπων, πού έχουν κοινή ιστορία, κοινή γλώσσα και κοινό πολιτισμό, κάποτε δέ και κοινό γεωγραφικό χώρο, στον όποιο ζούν, εργάζονται και δημιουργούν.

Μέ βάση τις έρμηνείες αυτές μπορούμε και πάλι νά κάνουμε μερικές παρατηρήσεις:

α) Έφ' όσον ή έννοια της έθνικότητας πηγάει από τήν αντίληψη πού έχει ένας λαός για τό ποιά είναι ή πολιτιστική του ταυτότητα, έξυπακούεται ότι οι έννοιες έθνική ταυτότητα και πολιτιστική ταυτότητα είναι σχετικές. Άν δέν είναι ταυτόσπμες, έχουν σίγουρα σπνή σπνάφεια και περιλαμθάνουν άλλαλσσυμπληρούμενα στοιχεία.

Μιλώντας επομένως για έλληνική έθνική ταυτότητα κάνουμε ουσιαστικά άναφορά στα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Έλλήνων, πού έξακολουθούν νά μιλούν από τά αρχαία χρόνια τήν ίδια έλληνική γλώσσα (μέ τους ίδιωματισμούς, τις τοπικές διαλέκτους και τήν εξέλιξη της μέσα από τους αιώνες στη σημερινή της μορφή), πού έχουν τήν ίδια ιστορία, τά ίδια ήθη, έθιμα και παραδόσεις,

τους ίδιους χορούς και τά ίδια τραγούδια, τις ίδιες περίπου νοοτροπίες, αντίληψεις και δοξασίες, τις ίδιες ήθικές αρχές, αξίες και στάσεις.

β) Τά κοινά χαρακτηριστικά, πού σπνιστούν τα βασικά στοιχεία καθορισμού μιας έθνικής ομάδας, τά έπείσημαναν πρώτοι, όπως γνωρίζετε, οι αρχαίοι μας πρόγονοι μέσω του πατέρα της 'Ιστορίας 'Ηρόδότου. Πρόκειται για τό ήμαιο, τό ήμόγγλσσο και τό ήμόρησο, πού άποτελοΰσαν τα κύρια κριτήρια, βάσει των όποιων οι διάφορες φυλές των αρχαίων Έλλήνων κατατάσσονταν στην ίδια έθνική ομάδα. Τά παιδιά μας θά πρέπει, επομένως, νά νιώθουν περιήφανα, γιατί άνήκουν σ' αυτήν ακριβώς τήν έθνική ομάδα, πού έχει δημιουργήσει ένα τόσο μεγάλο πολιτισμό από τά πανάρχαια χρόνια, για τόν όποιο μιλά μέχρι σήμερα μέ θαυμασμό όλόκληρη ή άνθρωπότητα.

γ) Νοομένου ότι, όπως άναφέρθηκε ήδη, ό κοινός γεωγραφικός χώρος δέν είναι άπαραίτητο στοιχείο για καθορισμό της έθνικότητας, μερικές μικρές ή μεγαλύτερες ομάδες ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά, πού ζούν εκτός του μητροπολιτικού χώρου θεωρούνται ισότιμες έθνικές ομάδες και άποτελοΰν οργανωμένες έθνικές και θρησκευτικές κοινότητες. Τέτοιες είναι ακριβώς και οι έλληνορθόδοξες κοινότητες της Μ. Βρετανίας, όπως και τά έλληνικά μας σχολεία, τά σωματεια και οι οργανώσεις μας, οι σπνδεσμοι και όλα τά ιδρύματα μας, πού λειτουργούν στο Ένωμένο Βασίλειο.

δ) Παρατηρείται αρκετά σπχνά τό φαινόμενο μερικές έθνικές μειονότητες, [όπως των 'Ινδων (Sikhs), των Άσιατων (Bagladeshis) και των Άφρικανων (Afro-Caribbeans) στη Μ. Βρετανία, των Κούρδων στην Τουρκία, των Βάσων στην 'Ισπανία και των Ταμίλ στη Σρι Λάνκα,] πού νιώθουν ότι βρίσκονται σέ μειονεκτική θέση έναντι της πλειοψηφίας των άλλων πολιτών, μέ τους όποιους είναι θεωρητικά ισότιμοι, νά διεκδικούν δυναμικά τά δικαιώματά τους, προβάλλοντας τήν έθνική τους ταυτότητα ως έπίκεντρο κάθε διεκδικήσής τους. Αυτό δείχνει ότι ή **έθνική ταυτότητα** τυγχάνει άναγνώρισης και ότι οι έθνικές μειονότητες έχουν σήμερα αρκετά δικαιώματα, κατοχυρωμένα από διεθνείς συμβάσεις. Άρα και τά δικά μας παιδιά έχουν δικαίωμα νά απαιτήσουν τήν έξασφάλιση δωρεάν διευκολύνσεων, μέσω του άγγλικού εκπαιδευτικού συστήματος και διαφόρων ευρωπαϊκών και άλλων προγραμμάτων, για νά γνωρίσουν τήν ιστορία και τόν πολιτισμό του έθνους τους.

ε) Διεκδικώντας τά πιο πάνω δικαιώματα θά πρέπει, έπιαναλμθάνο, νά άποφύγουμε κάθε είδους βίαιες άντιδικίες με τις αρχές της χώρας, ή όποια, άλλωστε, άνταποκρίνεται σπνήως θετικά σέ τέτοιες διεκδικήσεις. Δέν θά πρέπει σέ καμμία περίπτωση νά ένθαρρύνουμε τους νέους μας σέ υπερεθνικιστική σπμπεριφορά, σέ πρόκληση άναρχίας ή άλλων έπεισοδίων βίας. Τά παραδείγματα τέτοιες βίαιης σπμπεριφοράς και δράσης άλλων έθνικοτήτων, μέ τά γνωστά δυσάρεστα άποτελέσματα, πρέπει νά μας έχουν νουθετήσει. Άντίθετα θά πρέπει κάθε σχολική μονάδα (διευθυντής, διδακτικό προσωπικό, μαθητές, γονείς και σχολική έπιτροπή) νά άναπτύξει άγαστές σχέσεις με τις εκπαιδευτικές και άλλες αρχές της περιοχής της, ώστε ή πρόσβαση της στους διαθέσιμους πόρους και τά εκπαιδευτικά

προγράμματα να καθίσταται ευκολότερη.

στ) 'Υπογραμμίζεται τέλος η ανάγκη να μη γίνεται σύγχυση μεταξύ εθνικότητας και ρατσισμού, όπως συμβαίνει αρκετά συχνά, γιατί πρόκειται για έντελως διαφορετικές έννοιες. Τα παιδιά μας, ενώ θα επιδιώκουν συστηματικά και με ζήλο την καλλιέργεια της εθνικής τους ταυτότητας, σέ καμιά περίπτωση δεν θα πρέπει να συμπεριφερθούν έχθρικά έναντι οποιασδήποτε άλλης εθνικής ομάδας.

III. Πολιτισμός:

Ο πολιτισμός, ως αγωγή, καλλιέργεια, παιδεία, είναι έννοια πλατιά και δύσκολα γίνεται κατανοητό το ακριβές περιεχόμενό της. Όσοσο οι κοινωνιολόγοι και οι ανθρωπολόγοι χρησιμοποιούν τον όρο πολιτισμός (Culture) ως την έννοια-κλειδί για περιγραφή και ανάλυση των ανθρωπίνων κοινωνιών.

Γι' αυτό και θα πρέπει να ερμηνεύσουμε τι εννοούμε με τον όρο πολιτισμός και να εξετάσουμε τις κυριότερες διαστάσεις του.

α) Μία κάπως απλουστευμένη ερμηνεία του όρου θα μπορούσε να ήταν η εξής:

Πολιτισμός είναι ο τρόπος ζωής μίας συγκεκριμένης κοινωνίας ή ομάδας ανθρώπων, περιλαμβανομένων του τρόπου σκέψης τους, των νοοτροπιών, αντιλήψεων και πεποιθήσεών τους, της ενδυμασίας και συμπεριφοράς τους, των ήθων, έθιμων, παραδόσεων και ιεροτελεστιών τους, της γλώσσας, της τέχνης, της μουσικής και της λογοτεχνίας.

β) 'Από κοινωνιολογικής άποψης ο όρος πολιτισμός σημαίνει ένα σύνολο έννοιων, ήθων και έθιμων, νοοτροπιών, τρόπων ζωής και συμπεριφοράς, ιδιομορφιών ως προς τη σκέψη ή/και την όμιλία, τους γλωσσικούς ιδιοματισμούς κλπ., που αποτελούντά συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός Έθνους ή μίας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων ή μίας κοινωνικής τάξης. Έτσι συνηθίζουμε να μιλούμε, για παράδειγμα, για τον πολιτισμό της εργαζόμενης ή της μεσαίας τάξης, έννοώντας το βασικό (πυρηνικό) σύνολο αξιών, ήθων και κανόνων, που αποδέχεται ή πλειοψηφία της συγκεκριμένης ομάδας. Αυτά ακριβώς τα στοιχεία είναι που κάνουν αυτή τη συγκεκριμένη ομάδα να ξεχωρίζει από όλες τις άλλες ομάδες. Τα ίδια ακριβώς στοιχεία προσδίδουν στην Έλληνική Κοινότητα τα δικά της χαρακτηριστικά, ώστε να ξεχωρίζει από τις άλλες εθνικές ομάδες του 'Ηνωμένου Βασιλείου.

γ) 'Από ανθρωπολογικής τώρα άποψης (cultural or social anthropology), της οποίας αντικείμενο μελέτης είναι η κοινωνία και ο ανθρωπίνος πολιτισμός, η έννοια και το περιεχόμενο του πολιτισμού συσχετίζεται με μορφές γλωσσικών εκφράσεων, με κοινωνικές τάξεις και κατηγορίες, με ταξινομήσεις και κατατάξεις ανθρώπων και με ιδέες, προκαταλήψεις, σύμβολα και αντιλήψεις, που χρησιμοποιούνται στην κοινωνία για να δώσουν νόημα στον έσωτερικό κόσμο κάποιων ομάδων ανθρώπων, οι οποίοι επιδιώκουν να παρουσιάσουν τους εαυτούς τους ως άτομα που ανήκουν σε κάποια ανώτερη τάξη ή κατηγορία με εξειδικευμένες

γνώσεις, πλούσιες έμπειρίες και οργανωτικές ικανότητες. Στόν υπό την έννοια αυτή όρισμό του πολιτισμού εντάσσονται κάποιες μορφές επιτηδευμένου λόγου ή όμιλίας, συνομιλίες και συνδιαλέξεις των σαλονιών, ή ακόμη και κηρύγματος, που παρουσιάζονται στη λογοτεχνία, στην τέχνη, τα μέσα επικοινωνίας κλπ. και αναφέρονται συνήθως σε ανθρώπους ανώτερης κοινωνικής τάξης.

δ) Στόν όρο πολιτισμός προσδίδεται επίσης ακόμα μία διάσταση, που είναι γνωστή ως "ύψηλος πολιτισμός" (high culture) και υποδηλώνει την κατάκτηση ενός συγκεκριμένου επιπέδου πνευματικής και καλλιτεχνικής καλλιέργειας. Η χρήση του όρου υπ' αυτή την έννοια υποδηλώνει ότι τα ύψηλά επίπεδα πολιτισμού μπορούν να κατακτηθούν μονάχα από μία μειονότητα ανθρώπων ύψηλης πνευματικής στάθμης, που αποτελούν την πνευματική έλίτ μίας κοινωνίας. Έπομένως, η ανάδυση ή εμφάνιση λαϊκού ή μαζικού πολιτισμού (mass culture) θεωρείται ως βασική άπειλή κατά των αξιών του "ύψηλου πολιτισμού" και έπομένως εναντίον των αξιών της κοινωνίας ως συνόλου.

Ποιές είναι, λοιπόν, οι χρήσιμες πληροφορίες, που μας προσφέρει αυτή η ανάλυση του όρου πολιτισμός στις διάφορες διαστάσεις του και, κυρίως, ποιές είναι οι παράμετροι, που πρέπει να έχουμε υπόψη μας, στην προσπάθειά μας να μεταδώσουμε στα παιδιά μας την παράδοση και την πολιτιστική μας κληρονομιά, ώστε να διατηρήσουν την ταυτότητά τους; 'Απαντώντας στο έρώτημα αυτό θα μπορούσαμε, ίσως, να προσέξουμε τα ακόλουθα:

α) Έφόσον ο πολιτισμός είναι τρόπος ζωής, για να μπορέσουμε με επιτυχία να μεταδώσουμε τα ήθη και έθιμά μας και την εν γένει πολιτιστική κληρονομιά μας στα παιδιά μας, είναι ανάγκη πρώτοι έμεις να τα συντηρούμε και να τα διατηρούμε ζωντανά μέσα στο οικογενειακό, τό σχολικό και τό ευρύτερο κοινωνικό μας περιβάλλον, ώστε η μετάδοσή τους στα παιδιά να γίνεται με τρόπο βιωματικό κι όχι με πρόσφορικές αναφορές και θεωρητικές διδασκαλίες.

β) Νοούμενου ότι τό ευρύτερο περιβάλλον των παιδιών μας ουδόλως προωθεί ή κρατεί ζωντανές τις παραδόσεις και τις εθνικές μας πολιτιστικές αξίες, (αντίθετα μάλιστα τις αντιμάχεται άσταμάτητα), ή προσπάθειά μας για διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας των παιδιών μας γίνεται κάτω από πολύ αντίξοες συνθήκες. Τίς δυσχέρειες αυτές καλούμαστε να τίς ξεπεράσουμε με πείσμα και έλληση, αξιοποιώντας κάθε ευκαιρία που μας δίνει ή άγγλική κοινωνία, όπως είναι για παράδειγμα τα αρχαιολογικά μουσεία, όπου εκτίθενται επιτεύγματα του πολιτισμού μας, ή διοργάνωση και παρακολούθηση σχετικών με τον πολιτισμό μας εκθέσεων, διαλέξεων και σεμιναρίων, ή διοργάνωση και παρακολούθηση ποικίλων έθνικών, θρησκευτικών, άθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων, ή ένεργες συμμετοχή των παιδιών μας στα κοινά και στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της παροικίας, ή τακτική ενημέρωσή τους για τά θέματα που άπασχολούν την Έλλάδα και Κύπρο, καθώς και ή κινητροποίηση και συμμετοχή τους σε όλες τίς εθνικές, θρησκευτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, που οργανώνονται στην παροικία.

Ἀναγκαῖα προϋπόθεση ἐπιτυχίας τῆς προσπάθειάς μας ἀποτελεῖ ἐπίσης ἡ πλήρης ἀξιοποίηση τοῦ στενότερου κοινωνικοῦ, σχολικοῦ καί, κυρίως, τοῦ οἰκογενειακοῦ μας περιβάλλοντος, πού πρέπει νά ἐκπέμπουν διαρκῶς τίς ἠθικές ἀρχές καί ἀξίες τῆς ὀρθόδοξης θρησκείας μας, τά ὑψηλά ἐθνικά μας ἰδεώδη, τίς ἀξιοθαύμαστες κατακτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ μας καί τήν πλούσια κι ἀξιόλογη πνευματική δημιουργία τῶν προγόνων μας, περιλαμβανομένων τῆς ἐλληνικῆς καί κυπριακῆς δημοτικῆς μουσικῆς μας καί τῶν λεβέντικων κυπριακῶν καί ἐλληνικῶν χορῶν μας, ὥστε τά παιδιά μας νά γαλουχοῦνται καθημερινά καί ἀσταμάτητα ἀπό νεαρῆς ἡλικίας μέσα στά ἱερά νάματα τῆς ἐθνικῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς.

γ) Ἐπειδὴ ἡ διατήρηση τῆς ταυτότητας τῶν παιδιῶν μας εἶναι θέμα ἐθνικῆς ἐπιδίωξης τοῦ ἀπόδημου ἐλληνισμοῦ στίς χῶρες ὑποδοχῆς του, πρέπει νά ξεκαθαρίσουμε ὅτι δέν ἔχουμε τήν πολυτέλεια νά ἀπευθυνόμαστε ἐκλεκτικά σέ ὀρισμένους μόνο συμπατριῶτες μας. Ἀντίθετα, ἡ προσφορά τῶν ἀπαιτούμενων εὐκαιριῶν γιά ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ στόχου δέν περιορίζεται σέ κοινωνικές τάξεις καί εἰδικές ὁμάδες συμπατριωτῶν μας, ἀλλά ἀπευθύνεται πρὸς ὅλοκληρο τόν ἀπόδημο ἐλληνισμό ὡς σύνολο, ὁ ὁποῖος πρέπει ἀπαραίτητα νά συνεχίσει νά ἀποτελεῖ πολῦτιμο μέρος τοῦ μητροπολιτικοῦ ἐλληνισμοῦ.

Ἐν κατακλείδι, θά ἤθελα νά ἀναφέρω ὅτι ἡ Κυπριακή Ἐκπαιδευτική Ἀποστολή, καί κατ' ἐπέκταση τό Ὑπουργεῖο Παιδείας καί Πολιτισμοῦ τῆς Κύπρου, ἔχοντας πλήρη ἐπίγνωση τῶν δυσχερειῶν πού περιέγραψα, ἀγωνίζεται συστηματικά, σέ συνεργασία μέ τήν ἀντίστοιχη ἑλλαδική ἀποστολή, τόν ΕΦΕΠΕ, τοὺς ἐπιμέρους ἐκπαιδευτικούς φορεῖς, τά κόμματα καί ὁργανώσεις πού ἐπιδεικνύουν ἐνδιαφέρον γιά τήν ἀναβάθμιση τῆς παροικιακῆς ἐκπαίδευσης, τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας, τίς σχολικῆς ἐπιτροπές καί τοὺς γονεῖς, ὥστε νά ἀντιμετωπίζονται κατὰ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο τὰ προβλήματα πού ἀναφύονται διαρκῶς στή δύσκολη πορεία πού διανύουμε, προσπαθώντας νά ἐπιτελέσουμε ὅσο τό δυνατό πρὸ ἀποτελεσματικά τό ἱερό ἔργο πού μᾶς ἔχει ἀνατεθεῖ.

Κύρια ἀποστολή μας εἶναι ἀσφαλῶς ἡ συστηματική διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς ὡς δεύτερης γλώσσας τώρα πιά, γιατί ἡ γλώσσα εἶναι βασικός φορέας τῆς πολιτιστικῆς ταυτότητας, τῆς πατριδογνωσίας, τῶν κοινωνικῶν θεμάτων, τῆς παραδοσιακῆς μας μουσικῆς καί τῶν λεβέντικων χορῶν μας. Βασικὴ ἐπιδίωξή μας εἶναι ἐπίσης ἡ βελτίωση τῶν βιβλίων καί διδακτικῶν μεθόδων, ὁ ἐμπλουτισμός τῶν διδακτικῶν μας μέσων, ἡ ἀλλαγὴ καί ἀναπροσαρμογὴ τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, ἡ συνεχὲς ἐπιμόρφωση καί ἡ διευκόλυνση τοῦ μόνιμου καί ἐπιτόπιου διδακτικοῦ προσωπικοῦ στό ἔργο του μέ τήν ἐτοιμασία καί ἀποστολὴ στά σχολεῖα κατάλληλου γιά ὅλα τὰ θέματα τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος ὑλικοῦ, ἡ ἐνθάρρυνση τῆς συμμετοχῆς τῶν μαθητῶν μας σέ ποικίλες δραστηριότητες, γιορτές καί ἐκδηλώσεις, ἡ παραγωγή παιδικῶν ραδιοφωνικῶν καί τηλεοπτικῶν προγραμμάτων καί ἐκπομπῶν, οἱ ἐπισκέψεις σέ μουσεῖα, ἐκθέσεις καί ἄλλους πολιτιστικούς χώρους στό Ἡνωμένο Βασίλειο, ἡ

ὁργάνωση καί πραγματοποίηση ἐκδρομῶν στὴν Κύπρο καί Ἑλλάδα μέσω τῶν Ὑπουργεῖων Ἐξωτερικῶν καί Παιδείας & Πολιτισμοῦ κλπ.

Ἀνάμεσα στίς πρῶτες προτεραιότητές μας συγκαταλέγονται ἐπίσης ἡ ὅσο τό δυνατό καλύτερη ὁργάνωση βιώσιμων σχολικῶν μονάδων, [πού νά ἔχουν ἱκανοποιητικό ἀριθμὸ μαθητῶν, αὐξημένη διάρκεια φοίτησης, καί ὁμοιόμορφο, κατὰ τό δυνατό, ὥραριο λειτουργίας], ἡ πληρέστερη ἀξιοποίηση τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἡ βελτίωση τῆς ἀποτελεσματικότητας τῶν σχολείων μας, ἡ προσέλκυση τῶν σχολεία μας τῆς πλειοψηφίας τῶν παιδιῶν μας, πού, δυστυχῶς, δέν φοιτοῦν καθόλου στό ἐλληνικὸ παροικιακὸ σχολεῖο, δέν τυγχάνουν ἐλληνορθόδοξης ἀγωγῆς κι οὔτε παρακολουθοῦν ἰδιωτικά, ἔστω, μαθήματα ἐλληνικῆς γλώσσας, ἡ ἀναζήτηση ἀποτελεσματικῶν τρόπων διατήρησης στενῆς ἐπαφῆς καί ἀνάπτυξης σχέσεων μεταξύ τῶν ἀποφοίτων τῶν σχολείων μας, οἱ ὁποῖοι διασκορπίζονται μετὰ τὴ συμπλήρωση τῶν σπουδῶν τους καί παύουν νά διατηροῦν δεσμούς μετὰξὺ τους, ἡ ποιοτικὴ βελτίωση καί ἀναβάθμιση τοῦ ἔργου μας καί ἡ ἐν γένει πρὸ οὐσιαστικῆς καί ἀποφασιστικῆς συμβολῆς μας στὴν ἐπιτυχία τοῦ τιτάνιου ἀγώνα, πού διεξάγεται στὴν Παροικία, γιά διαφύλαξη τῆς ἐθνικῆς καί πολιτιστικῆς ταυτότητας τῶν νέων μας.

Πρὶν κλείσω, θά ἤθελα νά ὁμολογήσω ὅτι συχνά, ὕστερα ἀπὸ σχετικές παρεμβάσεις φίλων καί γνωστῶν ἀλλὰ καί μετὰ ἀπὸ ἔντονο προσωπικὸ προβληματισμό, ἀντιμετωπίζω μέ δέος τό ἀμείλικτο ἐρώτημα κατὰ πόσο ματαιοπονοῦμε προσπαθώντας νά διατηρήσουμε τήν ἐθνικὴ, θρησκευτικὴ καί πολιτιστικὴ ταυτότητα τῶν παιδιῶν μας, τὰ ὁποῖα οὕτως ἢ ἄλλως, ἀργά ἢ γρήγορα, δέν μπορεῖ, κατὰ τίς ἀπαισιόδοξες ἐκτιμήσεις ἀρκετῶν συμπατριωτῶν μας, παρὰ νά ἀφομοιωθοῦν τελικὰ ἀπὸ τό κοινωνικὸ τους περιβάλλον! Μὲ πολλὴ περίσκεψη προσπαθῶ νά κρίνω κατὰ πόσον ἔχουν κάποιο δίκαιο ἐκείνοι, οἱ ὁποῖο ἐκφράζουν τήν ἀπαισιόδοξη αὐτὴ ἀποψη, ὅτι τάχα, ἐπιδιώκοντας τὴ διατήρηση τῆς ταυτότητάς μας, θρискόμαστε ἐκτός πραγματικότητας καί κτίζουμε παλάτια στὴν ἄμμο, ματαιοπονώντας γιά ἔνα στοίχημα, πού εἶναι χαμένο ἀπὸ χέρι!

Μελετώντας ὅμως σέ βάθος τό ὅλο θέμα εἶμαι βέβαιος ὅτι, νοούμενο ὅτι θά ἐξασφαλισθοῦν οἱ προϋποθέσεις πού θέσαμε πρὸ πᾶν καί θά ληφθοῦν σοβαρά ὑπόψη οἱ ἀπόψεις τῶν εἰδικῶν κι ὅτι ἀκόμα θά καταστεῖ δυνατὴ, μέσα ἀπὸ τό πολυπολιτισμικὸ Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα (multicultural curriculum) τοῦ ἀγγλικοῦ καί εὐρωπαϊκοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ἡ στήριξη τῶν παιδιῶν μας στὴν προσπάθειά τους νά γνωρίσουν καί ἀφομοιώσουν τήν πολιτιστικὴ τους κληρονομιά, ὁ Ἑλληνισμός εἶναι σέ θέση ὄχι μόνο νά ἐπιβιώσει στὴν ἀποδημία καί διασπορά (ὅπως ἄλλωστε ἐπιβίωσε μέσα ἀπὸ αἰῶνες μᾶσης σκληρῆς καί καταπίεσης) ἀλλὰ καί νά ἀναπτυχθεῖ καί νά θριαμβεύσει, πετυχαίνοντας ἀκόμα πρὸ ψηλές κατακτήσεις καί οπουδαιότερα ἐπιτεύγματα. Μὲ αὐτές τίς προϋποθέσεις εἶμαι αἰσιόδοξος γιά τήν ἐπιτυχία τῶν προσπαθειῶν μας.

Ἄς δώσουμε, λοιπόν, στά παιδιά μας, τίς εὐκαιρίες πού χρειάζονται γιά νά μᾶς ἀποδείξουν γιά ἄλλη μιὰ φορὰ πὼς εἶναι «πολλὴ κάρρνε» ἀπὸ τοὺς γονεῖς καί προγόνους τους.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΙΚΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΜΑΣ

της Ζωής Πρωτοπαπᾶ, Προέδρου τῶν Ἀνεξαρτήτων Ἑλληνικῶν Σχολείων Ἀγγλίας

Ο ρόλος τῆς Παροικιακῆς Παιδείας στή διατήρηση τῆς Ταυτότητάς μας εἶναι ἕνα καυτό καί πολύ ἐνδιαφέρον θέμα. Ἡ διαρκῆς ἀνανέωση τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ ἀδιάκοπη ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἔργο κυρίως τῆς Παιδείας. Ἡ Παιδεία φέρνει τόν ἄνθρωπο σέ ἐπαφή μέ τήν παράδοση καί τήν πολιτιστική του κληρονομιά καί τόν βοηθά νά γνωρίσει ἀρχές καί ἀξίες πού ὀριοθετοῦν περισσότερο ὀρθόδρομη τήν πορεία του στό μέλλον.

Τό ὅραϊον, τό ὁρόγημα, τά κοινά ἰδρύματα τῶν Θεῶν, αἱ κοινά θυσίαι καί τὰ ὁμότροπα ἤθη εἶναι θεομοί πού ὑφαίνουν, σύμφωνα μέ τόν ἀρχαῖο ἱστορικό Ἡρόδοτο, τόν ἰστό τῆς φυλετικῆς καταγωγῆς καί τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῆς ταυτότητάς μας. Γλῶσσα καί Θρησκεία εἶναι ἐπομένως οἱ δύο βασικοί ἀξονες γύρω ἀπό τοὺς ὁποίους ἀναπτύσσεται, ζεῖ καί κινεῖται ὁ Ἑλληνισμός ὅπου καί ἂν κατοική. Οὐσιαστική ὁμως πτυχὴ τῆς ταυτότητάς μας ἀποτελοῦν ἐπίσης τὰ ὁμότροπα ἤθη, τὰ κοινά ἔθιμα, οἱ παραδόσεις καί ὁ πολιτισμός μας. Αὐτοὶ ἀκριβῶς εἶναι, καί πρέπει νά εἶναι, οἱ σκοποὶ καί ἐπιδιώξεις τῆς Παροικιακῆς Ἐκπαίδευσης.

Ἡ Παιδεία εἶναι γιά τόν Μητροπολιτικό Ἑλληνισμό - τόν Ἑλληνισμό δηλαδή τῆς Κύπρου καί τῆς Ἑλλάδας - ἡ κινητήρια δύναμη γιά ὅτι ὥραϊο καί εὐγενικό ὑπάρχει, ἡ βάση γιά μιὰ ἀξιοπρεπῆ πορεία στό ἐνωμένο εὐρωπαϊκό γίγνεσθαι, ὁ ἐνστερνισμός τῶν οἰκουμενικῶν ἀξιών τῆς δημοκρατίας, τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ἡ σανάδα σωτηρίας μας ὡς Ἑλληνισμοῦ στά δέκα χρόνια πού περνοῦμε. Πέρα ἀπό ὅλα αὐτά, ἡ Παροικιακὴ Παιδεία εἶναι ἐπίσης γιά τόν Παροικιακό Ἑλληνισμό τό ἀσφαλέστερο μέσο γιά τὴ διατήρηση τῆς ταυτότητάς τῆς νέας γενιάς τῶν ἀποδημῶν, τῆς δημιουργίας στερεῶν γεφυρῶν ἐπικοινωνίας μέ τήν Κύπρο καί τήν Ἑλλάδα καί τήν πανάρχαια καί παναθρώπινη κληρονομιά καί τόν πολιτισμὸ μας. Εἶναι μιὰ φλέβα πού συνδέει τὰ Ἑλληνόπουλα πού κατ' ἀνάγκη γεννήθηκαν μακριά ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερή μας πατρίδα, μιὰ φλόγα πού ἀναπτύσσει καί καλλιεργεῖ στίς ψυχές τους τὴν γνώση καί τὴν αἴσθηση τοῦ ὅτι εἶναι Ἑλληνες, Χριστιανοί, Ὁρθόδοξοι.

Ἡ καλλιέργεια τῆς ταυτότητάς μας στή γῆ αὐτὴ πού ταχθήκαμε νά ζήσουμε πρέπει, λοιπόν, νά ἀποτελεῖ αὐτοσκοπὸ τῆς Παροικιακῆς Ἐκπαίδευσης. Τό Παροικιακὸ Σχολεῖο πρέπει, δηλαδή, νά διδάσκει στά παιδιά μας - παιδιά τώρα κυρίως τῆς δευτέρας, τῆς τρίτης καί τέταρτης γενιάς - ὅχι μόνο τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀλλὰ ἐπίσης τὴν Ἑλληνορθόδοξη θρησκεία, τὴν πολιτιστικὴ μας κληρονομιά καί τὰ ἤθη, ἔθιμα καί παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πρέπει ἀκόμα τό Ἑλληνικὸ Σχολεῖο νά βοηθήσει τὰ παιδιά μας νά ἀποκτήσουν Ἑλληνικὴ συνείδηση καί νά ἀγωνίζονται ἔτσι γιά τὰ Ἑλληνικά δίκαια καί τὰ συμφέροντα τῆς ἰδιαίτερῆς μας πατρίδας.

Πρέπει νά τονίσω, ὅμως, πὼς αὐτό δὲν σημαίνει ὅτι τὰ παιδιά μας καλοῦνται νά ἀγνοοῦν τοὺς θεομούς τῆς χώρας στήν ὁποία ζοῦν. Εἶναι μὲν χρέος καί ὑποχρέωσή μας νά διατηροῦμε τὴν ταυτότητά μας, ὅχι ὅμως ὡς σύμπλεγμα ὑπεροχῆς μας ἀπὸ ἄλλους, ἀλλὰ γιατί ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἐαυτοῦ μας καί μέσο γνήσιας προσέγγισης ἄλλων λαῶν καί τοῦ πολιτισμοῦ τους. Ἐμεῖς, ἀδελφέ μου, ὅπως λέει ὁ Ρίτσος, δὲν θὰ τραγουδοῦμε γιά νά ξεχωρίσουμε ἀπ' τὸν κόσμον.

Ἐμεῖς τραγουδοῦμε γιά νά σμίξουμε τὸν κόσμον.

Πιά εἶναι ὅμως τὰ δεδομένα τῆς Παροικιακῆς μας Ἐκπαίδευσης σήμερα; Σχεδὸν ὅλα τὰ παιδιά πού φοιτοῦν σήμερα στά Ἑλληνικά Παροικιακά Σχολεῖα ἔχουν σάν μητρικὴ τους γλῶσσα τὴν Ἀγγλική - ἀντί, δυστυχῶς, τὴν Ἑλληνική. Γεννημένα σχεδὸν ὅλα στή Μεγάλῃ Βρετανίᾳ ἀπὸ γονεῖς πού γιά διαφόρους λόγους διαθέτουν ἐλάχιστο ἢ καθόλου χρόνο γιά νά βοηθήσουν τὰ παιδιά τους νά γνωρίσουν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, παραδόσεις καί πολιτισμὸ, καί ζώντας σ' ἕνα περιβάλλον ἔντονα ἀφοριστικὸ, ὅπου τὸ σχολεῖο, οἱ φίλοι, ἡ τηλεόραση, προβάλλουν τὸν ἀγγλικὸ τρόπο ζωῆς, τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, ἤθη καί ἔθιμα καί πολιτισμὸ, ἀντιμετωπίζονται ἄμεσα τὸν κίνδυνο νά ἀγγλοποιηθοῦν, χάνοντας ἔτσι τὴν ἐθνικὴ τους κληρονομιά.

Ἡ Ἀγγλικὴ γλῶσσα ἔχει διεισδύσει σέ μεγάλο βαθμὸ στὴν οἰκογένεια καί ἡ οἰκογένεια ἀπὸ τὴν ὁποία προσοκοῦμε τὴ διατήρηση καί καλλιέργεια τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἀνέχεται ὅλο καί περισσότερο τὴ διείσδυση τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσας στούς κόλπους τῆς. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ὑπογραμμίζει τὸ σοβαρὸ ρόλο πού διαδραματίζει τό Παροικιακὸ Σχολεῖο στὴ διατήρηση τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας ἀνάμεσα στούς Ἑλλήνες τῆς Παροικίας καί ὀριοθετεῖ τὰ νέα πλαίσια, μέσα στά ὁποία πρέπει νά κινεῖται ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσας.

Ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσας στό Παροικιακὸ Σχολεῖο πρέπει νά ἀντιμετωπίζεται ὅχι σάν μητρικὴ ἀλλὰ σάν δευτέρη, ἀκόμα καί σάν ξένη γλῶσσα. Ὁ δάσκαλος τοῦ Παροικιακοῦ Σχολείου πρέπει λοιπόν νά εἶναι εἰδικὰ ἐκπαιδευμένος γιά νὰ διδάξει τὴν Ἑλληνικὴ σάν ξένη γλῶσσα καί νά ἔχει στὴ διάθεσή του κατὰλληλα δομημένο ἐκπαιδευτικὸ ὕλικό καί ὅλα τὰ μοντέρνα μέσα διδασκαλίας - γιατί ἡ γλῶσσα εἶναι ὁ βασικὸ κύριος φορέας τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀναντίλεχτα ἔχουν σημειωθεῖ ἄλλατα στό θέμα τῆς Παροικιακῆς Παιδείας στά τελευταῖα λίγα χρόνια. Καί αὐτὸ χάρη στὴν ἄμεση καί ἐνεργὸ συμπράταση τῶν Κυβερνήσεων Ἑλλάδας καί Κύπρου, ἀλλὰ καί γιατί ἡ Ὁμογένεια, ὑπὸ τὴν σепτή ἡγεσία τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἑσπερίας καί Μ. Βρετανίας, δημιουργώντας μετὰ ἀπὸ συναίνεση καί ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη ἕνα συλλογικὸ ὄργανο ἀντίκρουσης καί λύσης ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων, τὸν ΕΦΕΠΕ, ἔθεσε τίς βάσεις ὅχι μόνο γιά τὴ διατήρηση, ἀλλὰ καί γιά μιὰ συνεχῆ καί καρποφόρα ἀναβάθμιση τῆς Παροικιακῆς Ἐκπαίδευσης.

Ἐπειδὴ ὅμως, βασικὴ μας ἔγνοια καί ἀπαράσδευτὴ ἐπιδίωξη δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν περιφρούρηση, τὴν καλλιέργεια καί τὴν μεταλαμπάδευση τῶν ὑπεραιωνοθίων ἀξιών τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί Χριστιανισμοῦ στίς ἐπόμενες γενιές, καί ἐπειδὴ τό θέμα τῆς ἐκπαίδευσης τῶν παιδιῶν μας ἀφορᾷ στὴν πραγματικότητά τὴν ὑπάρξη καί τό μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Παροικίας, ἡ συνεχῆς μελέτη καί ἐξεύρεση τρόπων γιά ἐμπλουτισμὸ καί ἀναβάθμιση τῆς Παροικιακῆς Παιδείας εἶναι χρέος καί ὑποχρέωση ὅλων μας - γιατί ὁ ρόλος τῆς Παροικιακῆς Παιδείας εἶναι, ἀληθινά, τεράστιος καί ἀνεκτίμητος στὴ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητος.

30 Ἀπριλίου 2001.

ENCYCLICALS

OF HIS ALL-HOLINESS THE ECUMENICAL Patriarch VARTHOLOMAEOS

* * *

ON THE OCCASION OF THE COMMENCEMENT OF THE HOLY AND GREAT LENT

Protocol No. 83

Our Holy Orthodox Church always reminds us that we must first be disciplined in virtue, because our All-good Creator offered to the first-created the way of *ascesis*, namely the control of the desires, as a means of attaining to the likeness of God. This control of the desires, which is the basic task of *ascesis*, did not concern only the first-created, but is also realised by every Christian who continually struggles throughout his or her life.

However, our Holy Church, knowing that there exists within us the tendency to slacken and even to relinquish our ascetic disposition, has instituted particular periods of more intense ascetic struggle. These periods precede the great feasts and are periods of fasting, because God's commandment to the first-created was also a commandment to fast.

We have entered into the period of the Holy and Great Lent, which is the principal ascetical period of the ecclesiastical year and constitutes our preparation to welcome the great feast of Pascha, the Resurrection of Christ and His victory over death, the darkest enemy of humanity.

The arena, then, of the virtues has been opened, as our Church chants; and we are invited, "all who wish to struggle for the prize, to enter, girding ourselves for the noble contest of the fast". Of course, fasting is not the only contest that we are called to undertake during this Great Lent; neither is the purpose of *ascesis* for us to measure our achievements. The purpose of *ascesis* is to render good to our soul, to replenish it with demonstrated love toward God and our fellow human-beings, with trust in Divine Providence, with peace, faith and prayer - that is, with rational communion with God.

Our communion with God is primarily hindered by our withdrawing within ourselves, our self-sufficiency, our introverted behaviour, our egocentrism, our arrogance, the pharisaic mask of self-justification and self-satisfaction. This communion with God assists the opening of our heart toward our fellow human-beings, by love, charity, compassion, sympathy, humility, and by the sense that we need the presence of the other in our life.

This is why Orthodox Christian *ascesis* does not, as mentioned, aim at the gathering of achievements for the increase of human vainglory, but at the increase of love and humility in the soul and of all its good intentions. An Orthodox Christian practicing *ascesis* knows that nothing can be achieved without the Grace of God, and consequently seeks exclusively to reach the spiritual condition that is pleasing to Divine Grace, namely the condition of selfless, peaceful, and humble love. An Orthodox Christian knows that even this condition is a gift from God, and therefore will always be humble and rejoice under the shadow of this Divine Grace. Such a person knows well that if he becomes filled with pride, as did the Pharisee, if there is no continual struggle for humility, which is equivalent with the self-knowledge of one's weakness, as ascertained through *ascesis*, then this overshadowing of Divine Grace will be lost and one will be reduced to the state of spiritual dryness and fruitlessness. Consequently, the more one receives grace, the more that same person perceives his or her own unworthiness for this divine gift and of its grandeur.

Behold, then, beloved children in the Lord, the straight path, which is indicated to us by our Holy Church. This path has been travelled successfully by thousands of faithful before us, and it is travelled even today by thousands of our brothers and sisters. Let us too enter on this path. Let us too fight the good fight of selfless love, of fasting, of prayer, and of humility that raises us high, in order that we may receive in purity the life-giving Resurrection of our Lord Jesus Christ. Amen.

Holy and Great Lent, 2001.

ON THE OCCASION OF HOLY EASTER

Protocol Number 241

Christ is Risen!

*"So that, just as Christ was raised from the dead
by the glory of the Father; so we too might walk
in newness of life" [Rom. 6:4]*

The triumphant proclamation "Christ is Risen", the victorious paean over Death and Hades, is repeated today by innumerable faithful Christians throughout the world. As Alexandros Papadiamantis, the devout writer of short stories from Skiathos (the one hundred and fiftieth anniversary of whose birth and the ninetieth anniversary of whose death we

celebrate this year) writes, "The Church, throwing off its mourning attire, arrays itself in a radiant, white garment, as if the whiteness and the radiance of the Angel, who rolled away the stone from the tomb, is reflected by it."

The Church of Christ celebrates and the mouth of the faithful is filled with joy on saying "The Lord is Risen". Since we know that "Christ, being raised from the dead, will never die again; death no longer has dominion over Him" [Rom. 6:9]; and, moreover, we believe and are aware that since we have been buried with Christ through baptism, we will live with Him in eternity. This is salvation, this is the cause of our joy and of the celebratory Paschal festival. New life in Christ is already an actual fact. The life of the faithful after the Resurrection of Christ is not as it was before it. The Holy Spirit has already descended and is indwelling in the Church, in such a way that our life is already being lived within Divine Grace, within the uncreated energies of the Divine, which in various ways benefit us and renew us.

However, this great gift of God to us encompasses our commitment to Him from gratitude and love to accept the gift, for us to make our own the life of the resurrection that is offered, that we live the call worthily and that we walk in newness of life. For the Resurrection of Christ will be an event relating to the person of each one of us only when we are identified with Christ and become kindred with the likeness of His death to sin, living together with Him in God, reborn in the Holy Spirit and being continuously cleansed, remaining His dwelling-place.

This newness of life, the new life into which the Resurrection of Christ admits us, is the life with the Divine Grace, a life which is directed by the Holy Spirit, with our consent and approval.

For us, the world has been expanded. Its limits are not to be found in material reality. Our interests are not limited to the limits of created nature. We look for the life beyond the body and we prepare for eternity.

Within this perspective of the Resurrection, the happenings of this world assume a different dimension. Afflictions are confronted in their true form as being transient. The burden of human misery is mitigated through hope. God-given joys are sanctified and are experienced as a foretaste of eternal joy, which no one is able to take from us. Our entire life is transformed into something new, different from that of those who are far from Christ. There already predominates within us the joy and certainty of the Resurrection, which fortifies us with courage, hopefulness, interest in and love for our fellow man and the whole of creation.

Beloved Children in the Lord,

The Resurrection is not an event which leaves our

life unaffected. It is the foundation of hopefulness, creativity and love, of our concern for all mankind and all of creation, and of our inalienable joy in Christ.

With fatherly love I pray for you all that you may live the joy of the Resurrection in its fulness and that you may walk from henceforth "in newness of life", being guided and sanctified by the Divine Grace, which heals that which is afflicted and supplies that which is lacking.

To Christ our true God Who is risen from the dead and Who grants us new life, be thanksgiving, glory and honour to the ages. Amen.

Holy Easter 2001.

OF HIS EMINENCE GREGORIOS
ARCHBISHOP OF THYATEIRA AND GR. BRITAIN

***

ON THE OCCASION OF THE HOLY AND GREAT LENT

Beloved in the Lord,

Christ, God-man, has once again found us worthy to reach this heart-searching and truly saving period of the *Triodion* and of the Holy and Great Lent. During these days, the Church stresses this and invites us to spiritual renewal, recollection and fasting. Our Mother the Church reminds us of our nature, that is, that we are the children of God and His creatures.

For seven whole weeks, within this sacred heart-searching cycle of the Great Lent, the Orthodox Church projects, as it were as a film, the entire history of the human race, from Creation and the Fall of Adam, its disobedience and exile from Paradise, up to the birth and real theanthropic presence of Jesus Christ in the world. And the Church reflects existentially on this great event, that is the creation and fall of man and the rest of creation, up to the day that Christ unnoticed entered the historical orbit of humanity to heal, cleanse, renew and sanctify it and to bring it to its paradisiacal condition.

Great Lent reminds us of the uniqueness and "sanctity of life and of human existence", the which are befitting stressed at this time. For this reason, Great Lent is an event that is universal, transcendental and of all humanity, within which proceeds man, this creature which was made in the form and likeness of God. The entire worshipping and praying Church (and, with it, the Fathers of the Church) reminds

Orthodox Christians, its children, the members of its body, of their own history. And the history of the Human Race can not be understood, has no meaning, without the fall and exile from Paradise, which occurred as a result of the banishment of man from the shadow of Divine Grace.

These sacred days describe, recall and depict through hymns and worship this erroneous and discredited life, beginning with Clean Monday and ending on the evening of the Great Saturday, when the Faithful will hasten joyfully and in festal attire to celebrate the Resurrection of Christ and His victory over death and destruction. They recall the sanctity and the return of man to his Creator and the renewal of sacred hope in the restoration of the kingdom of the children of God.

These days emphasise prayer, fasting, spiritual discipline and love towards our fellow men, the cleanliness of our mind, soul and body. "Chastify, patient endurance, discretion, perseverance, fortitude and similar noble and virtuous powers have been given to us by God and are hostile to the corresponding vices and resist and help us combat them. If we exercise these powers and always have them to hand, then we shall have the sense and the assurance that nothing will ever happen to us that is difficult, painful or unbearable, since we shall think that all these things are merely human and may be overcome by the virtues we possess."

The spirit and the letter of the Great Lent declare the victory of good over evil. The victory of Christ over the antichrist and all opposing powers. Justifiably and with wisdom, the Church brings to mind the Publican and the Pharisee at this time. It reminds us of the Profligate (or Prodigal) Son and the uncharitable and shameless behaviour of the other brother. It reminds us of the judgement of God, which we ought of necessity to have before us at every step of our earthly life. Moreover, it emphasises the achievements and the spiritual contests of the Saints and Martyrs and of all those who were well-pleasing to God through their God-pleasing and holy lives "destitute, persecuted, tormented" [Hebr. 11:37], with thanksgiving accepting the sorrowful things of life, and "of whom the world was not worthy" [Hebr. 11:38].

The spirit and the letter of the Great Lent declare the victory of good over evil. The victory of Christ over the antichrist and all opposing powers. Justifiably and with wisdom, the Church brings to mind the Publican and the Pharisee at this time. It reminds us of the Profligate (or Prodigal) Son and the uncharitable and shameless behaviour of the other brother. It reminds us of the judgement of God, which we ought of necessity to have before us at every step of our earthly life. Moreover, it emphasises the

achievements and the spiritual contests of the Saints and Martyrs and of all those who were well-pleasing to God through their God-pleasing and holy lives "destitute, persecuted, tormented" [Hebr. 11:37], with thanksgiving accepting the sorrowful things of life, and "of whom the world was not worthy" [Hebr. 11:38].

The Church also stresses at this time, as examples of virtue and repentance and saving discipline, those men and women who lived in anonymity but whose spiritual orientation was unshakable and who with confidence in God aimed at recompense, clemency and love. For this reason, they died (in the words of the poet) "happy ... and robed most modestly in their faith they breathed their last."

All this, beloved brethren, is brought before us all during the period of these holy days, when the praying Church speaks of God liturgically and sings of the Fall and the lawlessness of human existence; when evil and sinfulness and all that comes from them are engaged in a tremendous contest with good, against love, against freedom, respect and the piety of the children of God.

Consequently, it is imperative not only that we fast and pray heart-searchingly and without ceasing; not only that we attend church and show kindness to ourselves and to the others; not only that we forgive our enemies and our friends; but chiefly we ought to learn to love sincerely and generously following the example of Christ, Who was sacrificed for our own salvation, to release us from the bonds of sin, egoism, pride and self-satisfaction that torture both young and old.

Therefore, let the period of the Great Lent be a new beginning for a new life, for a more humane life, for a more correct evaluation of the world around us and of the priorities of this life. Let us not forget the reality of death and that "here we have no lasting city, but we are looking for the city that is to come" [Hebr. 13:14].

The tradition of the Church and daily life teaches us this sacred search for the truth, for what is right, pure, virtuous and of humility; that we have both the power and the assistance of God to succeed in this since we shall be able to conquer the devil and that which is of devil, thereby being elevated to new spheres of the spiritual life, the life which the holy men of God lived over the centuries with confidence and sacred trust having in view the Great High Priest and Overseer of our souls, our Lord Jesus Christ. It is for His Passion and Sacred Resurrection that the Church now prepares us to celebrate and to live existentially. To Him belong glory, dominion and infinite mercy unto the ages of ages.

Great Lent 2001.

THE RESURRECTION OF THE LORD

*For I have come to serve Adam who became poor,
and to give my life as a ransom
for the many who cry to me: Glory to you!
[a hymn of Easter]*

Our Mother Church once again invites us to celebrate the Passion and the light-bearing Resurrection of our Lord Jesus Christ. The Resurrection is the supreme divine act for the redemption of the race of Mankind. This paramount event occurred within History, into which, two thousand years ago, the Son and World of God entered. And, just as with the Nativity of Christ, so His Passion and Resurrection is a 'sign which is spoken against' by those who have not tasted that 'the Lord is gracious' and that mighty is His power and grace resulting in the word of the Lord prevailing for all time. As the Divine Paul writes so very characteristically, 'For the word of the cross is to them that are perishing foolishness; but unto them that are being saved it is the power of God' [1 Cor. 1:18].

Passion, cross and death were followed by the light-bearing Resurrection and the God-Man's victory over death, decay and oblivion. Thus, the fact of the Resurrection of the Lord is the final and most important act of the Triune God in restoring peace between God and man and between the Creator and Creation, of which the 'builder and maker is God' [Hebr. 11:10]. The Resurrection of Christ establishes the beginning of a new life, a new and unique age, a new era, 'We feast death's slaughter, the overthrow of Hell, the first fruits of a new, eternal life: and dancing we hymn the cause: the only blessed and most glorious God of our Fathers' [a hymn of Easter]. Justifiably, the Sacred Writers of the New Testament deal at length with the Resurrection, which inspires, restrains and encourages them in the superhuman contest that they conducted against idolatry, deception, falsehood, perplexity and nihilism that were the chief tribulations of the ancient world.

Thus, the Great High-priest and overseer of souls, Christ the God-Man, entered History to reveal to us all truth, to teach us of the divine love and compassion, to reconcile us with the Creator, to adopt us and to assure us that by inherent strength we are heirs of and partakers in the Kingdom of God. We are filled by Christ, are inspired by God and are citizens of heaven, through the grace of Christ Who suffered and rose from the dead, Whose Resurrection we once again celebrate together with all the Christians throughout the world. Herein is an admirable sign which reminds and convinces us of the inner unity of separated Christians and it proclaims the light-bearing Resurrection and the Passion and the Death and the sacred, undying, ceaseless witness of the Apostles and of the early Christians. Thus, together with the poet, let us proclaim, 'The day of resurrection, let us be radiant, O peoples, Pascha, the Lord's Pascha, for from death unto life, and from earth unto heaven, Christ our God has brought us over as we sing, as we sing the triumphant song' [a hymn of Easter].

However, my beloved brethren, in order for the message of the Resurrection to remain living, authentic and apostolic; for the divine love and compassion towards the human Race to be spoken of and for mankind to

deepen its knowledge of the Mystery of the sacrifice of Christ risen from the dead; for us to learn better of the mercy of God, which Divine Grace has munificently poured out on us, and for it to become the common possession and inheritance of the whole world: It is essential that we live this Truth in our daily life, positively, in a lively manner, and existentially, just as did the Fathers and teachers of the Church. We must teach it and proclaim it at times both opportune and inopportune. We must continuously refine our ecclesiastical and Christian knowledge. We must make each home a domestic Church, in the sacred atmosphere of which the vitality and character of the Crucifixion and the Resurrection of Christ may find breath. The Cross and the Resurrection, the sorrow and the joy of the glorified Christ must prevail in our thought, life and daily activities.

I take this occasion to repeat yet once again that we as Orthodox Christians need to establish more Orthodox confessional schools, in the classes of which may be taught the Orthodox Christian Tradition - the gladdening and hope-bearing message of the Resurrection, the joy, colour and ethos which we as Eastern Orthodox Christians have preserved - and by our presence in this blessed and free Society pass it on to the wider Community. We need an Ecclesiastical and Theological Institution, in the bosom of which Theology, Catechetics, History and the Worship of our Orthodox Church may be taught, thereby interpreting the Faith of the Passion and Resurrection of the Lord. For this reason, it is hoped that you will become generous supporters of Traditional Education, that you will increase your positive, financial and moral interest and your love towards these works, whose purpose is to assist our Flock. They strengthen the youth and young people, the family and, in general, the society in which we live and progress and build our life and our future with resurrectional optimism.

Closing this paschal message of joy and hallowed assurance, with sacred confidence we expect a better, more just and more peaceful, more ecclesiastical and more God-fearing religious world. We anticipate a more devout, spiritual and humane society. Taking the occasion of these festal days, I want to express my gratitude to the Leaders and those who are numbered among the Faithful of this Biblical Eparchy of the Oecumenical Throne of Constantinople. I express the gratitude of both clergy and laity to those men and women who serve on the councils of our Communities, and as school inspectors and trustees of our churches and communities, Greek-language and Catechetical Schools and the other foundations of this Sacred Archdiocese. May Christ Who is risen from the dead bless them and increase the good things of this life to those who so generously support our Churches, schools and charities - those good and beneficial works on behalf of our fellow-men. Since, by our money and positive effective love, we not only lend to God, Who is merciful and compassionate, but above all we become preachers and messengers and true apostles of the divine and unique Fact of the Resurrection of our Lord Jesus Christ.

For this reason, with justifiable joy and gladness, let us once again celebrate the Passion and the Resurrection of Christ and beg Him as did the sacred Disciples on the way to Emmaus 'Lord, abide with us'. O Lord, come to our house, bless our family and work, enlighten our soul and our mind, bring peace and freedom and justice to the World. Increase our faith so as to praise you, to glorify You as the true God, risen from the dead, unto the ages of ages. Amen.

London, Easter 2001.

ΜΑΡΤΙΟΣ

1. Τό πρωϊ μετέσχε συνεδρίας τών Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχηγῶν Λονδίνου στόν Ἀρχιεπισκοπικό Οἶκο τοῦ Westminster. Τό ἀπόγευμα τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Στέλιος Στροῦθος καί ὁ Μιχάλης Περαιτός. Τό βράδυ παρέστη σέ ἐκδήλωση στή Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων μέ θέμα : «Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες : Ἡ ἐθνικὴ διάσταση».

2. Τό πρωϊ προήδρευσε συνεδρίας μέ θέμα τό Ὁμολογιακὸ Σχολεῖο τοῦ Ἀγίου Κυπριανοῦ. Τό ἀπόγευμα τόν ἐπισκέφθηκε ὁ νέος Διευθυντὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κέντρου Λονδίνου, Γεώργιος Τατοῦπουλος. Τό βράδυ τέλεσε τοὺς Ἀ΄ Χαιρετισμοὺς στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἀγίου Γεωργίου, Kingston, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δειπνοὺ πού παρέθεσε πρὸς τιμὴν του ἡ ἐκεῖ Κοινότητα.

3. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Σωτὴρ Ὁρθόδοξου, ἡ Λίτσα, ὁ Γιάννης καί ἡ Χριστίνα Θεοδοσίου, ἡ Δρ. Ρεβέκκα Ὁρθόδοξου οἱ Νικόλαος Χατζηπατέρας καί Σπύρος Πολέμης· ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μάξιμος Κάππας· καί ἡ Μαρία Βαίου.

4. Τέλεσε τὴ Θεία Λειτουργία στὸν Καθεδρικό Ναὸ τῶν Ἀγίων Πάντων Λονδίνου, ὅπου καί ἀνέειμε τό ἐκκλησιαστικὸ ὄφεικό του Ἀρχιμανδρίτη στὸν Πρεσβύτερο Θεοφάνη Πέτρου. Ἀργότερα, καί στὸν ἴδιο Ναὸ, τέλεσε τὴ βάπτισιν τοῦ τέκνου τοῦ Κυριάκου καί τῆς Tracey Καραγιώργη, ὀνομάσας αὐτὸ Γεώργιο, καί στή συνέχεια παρέστη στή δεξίωση πού ὀργάνωσε ὁ παπποὺς τοῦ παιδιοῦ στὸ ἐστιατόριό του Elysee.

5. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Ἀγγελος Ἀσλανίδης συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Διαμαντὴ Π. Πατέρα· ὁ Γιώργος Γεωργίου· ὁ Ἀνδρέας Γκαβὰς· ὁ Φάνος καί ἡ Μαρία Θεοφάνους· καί ὁ Δημήτριος Παναγιώτου. Τέλεσε ἐπιμνημόσυνη δέση στὸ Κοιμητήριο Hamstead γιὰ τὸν Γεώργιο Καραντόκη.

6. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Γιώργος Χατζηφάνης· καί ὁ Φοῖβος καί Γρηγορία Χριστοφίδου, οἱ ὁποῖοι καί παρεκάθησαν σέ δειπνοὺ στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ.

7. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ἡ Μαρία Φαφαλιού· ὁ Ἀρχιμ. Νικηφόρος Κυκκώτης καί ὁ Πρωτοπρ. Σωτήριος Παναγιωτόπουλος· καί οἱ Χρήστος Χρήστου μέ τὸν Ἀνδρέα καί τὴ Μαρία Χρήστου. Ἀργότερα παρέστη σέ διάλεξη τοῦ Συντηρητικοῦ Βουλευτῆ Francis Maude σχετικὰ μέ τὴν Κύπρο, πού δόθηκε στὰ κεντρικὰ γραφεῖα τοῦ κόμματος τῶν Συντηρητικῶν.

8. Παρακολούθησε συναυλία μέ τίτλο «Βυζαντινὲς Ἑμπνεύσεις» στὸ Queen Elizabeth Hall τοῦ Λονδίνου.

9. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Σταῦρος καί ἡ Χριστίνα Σολωμοῦ, πού παρεκάθησε σέ γεῦμα στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ καί ὁ Μάριος Ναζίρης. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τοὺς Β΄ Χαιρετισμοὺς στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἀγίων Κορῆ καί Δαρμανοῦ τῶν Ἀναγύρων στὸ Βόρειο Λονδίνο καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δειπνοὺ πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα.

11. Τέλεσε τὴ Θ. Λειτουργία στὸν Καθεδρικό Ναὸ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καί Ἀπ. Ἀνδρέα, Birmingham. Στὴ συνέχεια προήδρευσε συνεδρίας τῶν Κηδεμόνων τοῦ Ναοῦ καί ἀργότερα ἐπισκέφθηκε τὸν ἀσθενοῦντα ἱερέα Νικόλαο Σκαπούλη στὸ Νοσοκομεῖο.

12. Τόν ἐπισκέφθηκε ὁ Ἀνάργυρος Σταυρόπουλος, συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν κόρη καί τὸν γαμπρό του. Στὴ συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα πού ὀργάνωσε τὸ Hellenic Benevolent Fund σέ κεντρικὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Λονδίνου. Ἀργότερα παρέστη στὴν ἐτήσια

Ἡμέρα τῆς Κοινοπολιτείας στὸ Westminster Abbey καί στή συνέχεια σέ δύο δεξιώσεις, ἡ μία στὸ Marlborough House (παρουσία τῆς Βασιλίσσης Ἑλισάβετ, τοῦ Δουκὸς τοῦ Ἑδμβούργου Φιλίππου καί τοῦ Πρίγκηπος Καρόλου) καί ἡ ἄλλη στὸ ξενοδοχεῖο Claridges πρὸς τιμὴν τοῦ Πρέσβυ τῆς Γιουγκοσλαβίας.

13. Προήδρευσε συνεδρίας τῶν Κοινοτήτων Βορείου Ἀγγλίας, στὴν πόλιν Manchester. Στὴ συνέχεια ἐπισκέφθηκε τὴν οἰκίαν τοῦ Πανίκου Παναγῆ.

14. Τό πρωϊ ἐπιθεώρησε ἕνα ἀκίνητο στὸ Whalley Lane πού ἐνδιαφέρεται νὰ τὸ ἀγοράσει τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Ἰδρυμα τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Ἐπιστρέψας στὸ Λονδίνο, παρέστη σέ δεξίωση στὴν οἰκίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας Δρος Γεωργίου Carey.

15. Τόν ἐπισκέφθηκε ὁ Χρήστος Κουππάρης. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τοὺς Χαιρετισμοὺς στὸν Ἱερὸ Ναὸ Προφήτου Ἡλιοῦ, Reading, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δειπνοὺ πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα.

16. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ἡ Ἀγγελικὴ Τσεγκίνη μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Νίκου (οἱ ὁποῖοι καί παρεκάθησαν σέ γεῦμα στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ) καί ὁ Ἀρχιμ. Παντελεήμων Τοσρματζόγλου μετὰ τοῦ Γιάννη Βάρκα. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τοὺς Γ΄ Χαιρετισμοὺς στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἀγίας Αἰκατερίνης, Barnet, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δειπνοὺ πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα.

18. Τέλεσε τὴ Θ. Λειτουργία στὸν Ἱερὸ Ναὸ Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν, στὴν πόλιν Margate, καί στή συνέχεια μνημόσυνο τοῦ ἥρωα τῆς Κύπρου Εὐαγόρα Παλληκαρίδη. Ἀργότερα παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα.

19. Μετέβη στὴν πόλιν Bristol ὅπου παρέστη στὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἰνστιτούτου Ἑλληνικῶν καί Ρωμαϊκῶν Σπουδῶν τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου, παρακολούθησε δέ καί τὴν διάλεξιν τῆς Καθηγήτριας Μαρίας Warner μέ τίτλο : «Μεταμόρφωσις : Ἡ ἱστορία τῆς Ἀράχνης.» Στὴ συνέχεια παρεκάθησε στὸ δειπνοὺ πού παρέθεσε τὸ Ἰνστιτούτο.

20. Τόν ἐπισκέφθηκε ὁ Παράσχος Ἀναστασιάδης. Στὴ συνέχεια μετέβη στὴν Κοινότητα Ἀπ. Βαρνάβα ὅπου παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ Δημάρχου καί τοῦ Ἀρχιγραμματέα τῆς Δημαρχίας τοῦ Haringey. Τό βράδυ παρεκάθησε σέ δειπνοὺ πού παρέθεσε ὁ Νικόλαος Σ. Λαίμης.

21. Τέλεσε τὴ Νεκρώσιμην Ἀκολουθία γιὰ τὴν Θέκλα Ζαρρά στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, Hackney. Ἀργότερα, παρεκάθησε σέ γεῦμα πού ὀργάνωσε ὁ Φιλανθρωπικὸς Σύνδεσμος Γυναικῶν Finchley καί Barnet στὸ οἶκον τῆς Κυπριακῆς Ἀδελφότητος. Τό ἀπόγευμα τόν ἐπισκέφθηκαν ὁ Sir John Tavener μετὰ τῆς Patricia Rozario καί στή συνέχεια παρέστη σέ ἐκδήλωση γιὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπῆς Kensington.

22. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Κωνσταντῖνος Γεόμελος· ἡ Σούλα Παναγῆ μετὰ τῆς μητρός τῆς· καί ὁ Οἰκονόμος Ἰωσήφ Παλιούρας. Ἀργότερα παρέστη σέ συνεδρία στὸ Croydon πού ὀργάνωσε ἡ τοπικὴ Δημαρχία ἀναφορικὰ μέ τό Ὁρθόδοξο Ὁμολογιακὸ Σχολεῖο τῆς περιοχῆς.

23. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Παναγιώτης Κουννῆς· καί οἱ Ἰωάννης καί Μαρίνα Simons. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τοὺς Δ΄ Χαιρετισμοὺς στὸν Καθεδρικό Ναὸ Ἀγίου Νικολάου Shepherd's Bush Λονδίνου καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δειπνοὺ πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα.

24. Τόν ἐπισκέφθηκε ὁ Ἀρχιμ. Παντελεήμων Κουλούρης. Τό ἀπόγευμα τέλεσε Μέγαν Ἑσπερινὸ

στό Παρεκκλήσιο της Ἀρχιεπισκοπῆς. Τό θράδυ παρεκάθησε στό επίσημο δείπνο σέ κεντρικό ξενοδοχείο τοῦ Λονδίνου, πού ὀργανώνει κάθε χρόνο ἡ “Ἑλληνική Ὁρθόδοξος Φιλανθρωπική Ὁργάνωση” μέ τήν εὐκαιρία τῆς Ἑθνικῆς Ἐπετείου τῆς 25ης Μαρτίου 1821.

25. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία καί τή Δοξολογία γιά τήν 25η Μαρτίου 1821, στόν Καθεδρικό Ναό τῆς Ἀγίας Σοφίας Λονδίνου. Στή συνέχεια παρέστη σέ δεξίωση στήν Ἑλληνική Πρεσβεία. Τό ἀπόγευμα παρέστη στόν πανηγυρικό ἑορτασμό πού ὀργάνωσε ἡ Κυπριακή Ἀδελφότητα Λονδίνου, μέ ὁμιλητή τόν Ἑλληνα Πρόσβυ Ἀλέξανδρο Σάνδη.

26. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Μιχαήλ Τακούσης, ὁ Ἀρχιμ. Λεόντιος Ἀριστοτέλους μετά τοῦ Ἀνδρέα Ἰωάννου (οἱ ὅποιοι καί παρεκάθησαν σέ γεῦμα) καί ἡ Ἑλένη Κυράτζα. Τό ἀπόγευμα παρέστη σέ πολιτική συγκέντρωση, στήν ὁποία μίλησαν οἱ Ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, Γεώργιος Παπανδρέου, καί Βρετανίας, Robin Cook.

27. Τόν ἐπισκέφθηκαν ὁ π. Ἀθανάσιος Ledwich μέ τόν Πρόεδρο τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κοινότητος Ἀναλήψεως τοῦ Σωτήρος, Rugby, John Allitt. Ἀργότερα ἐπισκέφθηκε τόν Φίλιππο Στασόπουλο καί στή συνέχεια παρέστη σέ ἀποχαιρετιστήρια δεξίωση πρός τιμὴν τῆς Marcia Saunders, στό Νοσοκομεῖο Whittington καί τό θράδυ παρεκάθησε σέ δείπνο σέ ἑλληνικό ἐστιατόριο στό Palmer's Green.

28. Τόν ἐπισκέφθηκαν ὁ Μιχάλης Προκοπίου καί ἡ Κατερίνα Πακουμή. Τό θράδυ τέλεσε τοὺς Χαιρετισμούς στόν ἱερό Ναό Παναγίας τῆς Χρυσελευσῆς καί Ἀγίας Μαρίας, τῆς Κοινότητος Stoke-on-Trent, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δείπνο πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα.

30. Τόν ἐπισκέφθηκε ὁ ἱερομόναχος τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἰωσήφ. Τό ἀπόγευμα παρέστη στήν Ἑθνική Ἑορτή τῆς 25ης Μαρτίου 1821 τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Λονδίνου. Τό θράδυ τέλεσε τόν Ἀκάθιστο Ὑμνο στόν Ἱερό Ναό Ἀγίας Τριάδος, Birmingham, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δείπνο πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα στό ἐστιατόριο τοῦ Προέδρου τῆς, Πάννη Στυλιανοῦ.

31. Τέλεσε τή βάπτισμα στόν Καθεδρικό Ναό Ἀπ. Ἀνδρέου, Kentish Town, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀνδρέα καί τῆς Στέλλας Ἰωσήφ, στήν ὁποία ἔδωσε τό ὄνομα Harriette. Στή συνέχεια παρέστη στή δεξίωση πού δόθηκε σέ κεντρικό ξενοδοχείο τοῦ Λονδίνου.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

1. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στόν ἱερό Ναό Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, Hackney, Λονδίνου, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα. Ἀργότερα βάπτισε στόν Καθεδρικό Ναό τῆς Παναγίας, Wood Green, B. Λονδίνου, τό θυγάτριο τοῦ Δίωνος καί τῆς Lorraine Λιθέρα, δίδοντάς τῆς τό ὄνομα Alysia Εἰρήνη, καί στή συνέχεια παρέστη στή δεξίωση πού δόθηκε ἀπό τοὺς γονεῖς τοῦ παιδιοῦ.

3. Προήδρευσε συνεδρία τῶν Βοηθῶν τοῦ Ἐπισκόπου, μέ τοὺς ὁποίους στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα. Ἀργότερα τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Φραγκίσκος Χωνιδάκης, ὁ π. Christopher Rogers, καί ἡ Tilaye Habtegebriel. Τό θράδυ παρέστη σέ ὁμιλία τοῦ Γ. Γραμματέα τοῦ ΑΚΕΛ Κύπρου, Δημήτρη Χριστόφια, μέ θέμα “Ἡ θέση τοῦ ΑΚΕΛ σὺν Κυπριακῇ Πρόβλεψη”.

4. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ἀντιπροσωπία τοῦ Ἱερατικοῦ Συνδέσμου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὁ Ἱωάννης Ἀντωνιάδης, ἡ Γεωργία Σωκράτους, καί οἱ Μάριος, Ὁλγα καί Ἑλένη Γεωργιάδη. Τό ἀπόγευμα προήδρευσε συνεδρία τῆς Ἐπιτροπῆς Κατηγορητικῶν

τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

5. Τόν ἐπισκέφθηκε ὁ Μιχάλης Προκοπίου.

6. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Βασίλης Μάντζος, ὁ Βησσαρίων Ἀγαθίτσας, ὁ Mark Troop, ἡ Μαρία Τσελεπή. Ἀργότερα ἐπισκέφθηκε στό Νοσοκομεῖο τὸν Τάσο Παναγίδη.

7. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στόν Ἱερό Ναό τοῦ Ἀγίου Λαζάρου καί Ἀπ. Ἀνδρέου, Forest Gate Ἀνατολικοῦ Λονδίνου, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα. Ἐπιστρέφοντας στήν Ἀρχιεπισκοπή, τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Ἀνδρέας Μασούρης καί ὁ Ἀρχιμ. Διονύσιος Κυρκώτης.

8. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στόν Ἱερό Ναό Ἀπ. Λουκά καί Ἀγίας Τριάδος, Birmingham, καί ἐν συνεχείᾳ τὸν ἀγιασμό τῶν ἐγκαίνων τῆς Αἰθούσης Συνεδριάσεων τῆς Κυπριακῆς Ἑστίας. Ἀργότερα παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ Κοινότητα. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τὸν Ἑσπερινό τοῦ Νυμφίου στόν Καθεδρικό Ναό τῆς Παναγίας καί Ἀπ. Ἀνδρέα, Birmingham, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δείπνο πού ὀργάνωσε ἡ Κοινότητα.

9. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ὁ Ἀντώνης Ἑμπεϊρίκος, ὁ Τοαμπίκος Παπάζογλου, ὁ Μανώλης Σταυριανάκης. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τὸν Ἑσπερινό τοῦ Νυμφίου, ἀρχικά στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί στή συνέχεια στόν Ἱερό Ναό Ἀγίου Παντελεήμονος, Harrow Λονδίνου, ὅπου στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δείπνο.

10. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ἡ Ἀλεξάνδρα Βογιατζίδου καί ὁ Παράσχος Ἀντωνιάδης μαζί μέ ὁμάδα ἱεροψαλτῶν ἀπὸ τήν Ἑλλάδα. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τὸν Ἑσπερινό τοῦ Νυμφίου, ἀρχικά στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί στή συνέχεια στόν Ἱερό Ναό Ἀγ. Νεκταρίου Battersea Λονδίνου, ὅπου καί παρεκάθησε σέ δείπνο.

11. Τόν ἐπισκέφθηκαν ὁ Ἀχιλλέας καί ἡ Κατερίνα Δεσπότη. Τό ἑσπέρας τέλεσε τὸν Ἑσπερινό τοῦ Εὐχελαίου ἀρχικά στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί στή συνέχεια στόν Ἱερό Ναό Ἀγίου Δημητρίου Edmonton Λονδίνου, ὅπου καί παρεκάθησε σέ δείπνο.

12. Τό πρωὶ τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί στή συνέχεια παρέστη σέ τελετὴ στό Westminster Abbey παρουσία τῆς Βασίλισσας Ἐλισάβετ. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τὸν Ἑσπερινό τῶν Δώδεκα Εὐαγγελίων ἀρχικά στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί στή συνέχεια στόν Καθεδρικό Ναό Ἀγίου Νικολάου, Shepherd's Bush Λονδίνου, ὅπου καί παρεκάθησε σέ δείπνο.

13. Προέστη τῆς Ἀκολουθίας τῶν Μεγάλων Ὁρῶν καί τέλεσε τὸν Ἑσπερινό τῆς Ἀποκαθάρσεως, στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Τό ἑσπέρας προέστη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἐπιταφίου ἀρχικά στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί στή συνέχεια στόν Καθεδρικό Ναό τῆς Ἀγίας Σοφίας Λονδίνου.

14. Προέστη τῆς Ἀκολουθίας τῆς Ἀναστάσεως ἀρχικά στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί στή συνέχεια στόν Καθεδρικό Ναό τῆς Ἀγίας Σοφίας Λονδίνου.

15. Προέστη τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Ἀγάπης στόν Καθεδρικό Ναό τῶν Ἀγίων Πάντων Λονδίνου, ὅποτε τό Ἱερόν Εὐαγγέλιον ἀνεγνώσθη σέ πολλές γλώσσες.

16. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά οἱ Τοαμπίκος Παπάζογλου, Χρῆτος Πρωτοπαπᾶς, καί William Stuart.

17. Τέλεσε τήν ἔναρξη ἐπιμορφωτικῶν μαθημάτων διδασκαλίας παραδοσιακῶν Ἑλληνικῶν χορῶν, στόν Ἱερό Ναό Ἀγ. Δημητρίου Edmonton Λονδίνου. Ἐπιστρέψας στήν Ἀρχιεπισκοπή, τόν ἐπισκέφθηκε ὁ Γεώργιος Σεργίου μαζί μέ τὸν γιό του. Ἀργότερα

τέλεσε τή νεκρώσιμη Ἀκολουθία γιά τήν Μηλίτσα Γιάννα στόν Ἱερό Ναό Ἀγ. Παντελεήμονος Harrow. Τό βράδυ παρεκάθησε σέ δείπνο στό Ἑστιάτοριο "Νίκη" τοῦ Παντελεῖ Δημοσθένους.

18. Τέλεσε μνημόσυνο τοῦ Μιχάλη Παπαδόπουλου στό Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἀργότερα τέλεσε τή νεκρώσιμη Ἀκολουθία γιά τόν Κυριάκο Κοῦτο, στόν Καθεδρικό Ναό Ἀγίου Νικολάου, Shepherd's Bush Λονδίνου. Στή συνέχεια μετέβη στήν πόλη Middlebrough, ὅπου τέλεσε Ἑσπερινό στό ἐκεῖ Παρεκκλήσιο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καί ἀργότερα φιλοξενήθηκε στήν οἰκία τοῦ Σταύρου καί τῆς Χαρίκλειας Μιχαήλ.

19. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στήν Ἱερά Μονή Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στήν Normanby (Withy), ὅπου καί παρεκάθησε σέ γεῦμα.

20. Παρακολούθησε τήν ὄπερα τοῦ Bellini "I Capuleti e i Montecchi" στό Royal Opera House, Covent Garden τοῦ Λονδίνου.

21. Παρέστη στήν τελετή λήξης τῶν ἐπιμορφωτικῶν μαθημάτων χοροῦ ποῦ ἔγινε στήν αἴθουσα τελετῶν τῆς Κοινότητος Ἀπ. Βαρνάβα Wood Green Λονδίνου, ὅπου καί παρεκάθησε σέ δείπνο.

22. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στόν Ἱερό Ναό Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Μεγαλομάρτυρος, στό Kingston-upon-Thames, ὅπου καί παρεκάθησε σέ γεῦμα. Τό ἀπόγευμα τέλεσε τόν Ἑσπερινό στόν ἴδιο Ναό. Ἐπιστρέψας στήν Ἀρχιεπισκοπή, τόν ἐπισκέφθηκε τó ζεῦγος Serif Habib.

23. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στόν Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Στή συνέχεια τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά οἱ Νίκος Παπαδόπουλος, Γιάννης

Νασίδης, Παῦλος Τριχόπουλος, Διαμαντῆς Π. Πατέρας, καί Γεώργιος Ἀμρχώμ.

24. Τόν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικά ἡ Tilaye Habtegebriel, καί ὁ David McRae. Τό ἀπόγευμα παρέστη στήν ἐπιμνηρσούνη δέηση γιά τά θύματα τῆς Γενοκτονίας τῶν Ἀρμενίων τό 1915. Ἡ τελετή ἔγινε στόν Ἀρμενικό Ἀποστολικό Ναό τοῦ St. Sarkis στό Kensington Λονδίνου.

26. Τόν ἐπισκέφθηκαν ἡ Μαρία Μητσάκα καί ὁ Γεώργιος Χατζηγιάννου τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας. Ἀργότερα παρέστη σέ δεξίωση στήν Πρεσβεία τοῦ Ἰσραήλ γιά τά 53 χρόνια ἀπό τήν ἰδρυση τοῦ κράτους αὐτοῦ. Τό βράδυ παρεκάθησε σέ δείπνο στήν οἰκία τοῦ Σπύρου Νεοφύτου.

27. Τόν ἐπισκέφθηκαν οἱ Προϊστάμενοι τῶν Ἑκπαιδευτικῶν Ἀποστόλων Ἑλλάδος καί Κύπρου, Μαρία Μητσάκα καί Σάββας Παυλίδης. Ἀργότερα τόν ἐπισκέφθηκαν οἱ Λάκης Παναγιῇ καί Χρήστος Σωκράτους.

28. Τέλεσε τήν νεκρώσιμη Ἀκολουθία γιά τόν Γεώργιο Λυγνό στόν Καθεδρικό Ναό τῆς Ἀγ. Σοφίας Λονδίνου. Στή συνέχεια μετέβη στήν πόλη Plymouth.

29. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στόν Ἱερό Ναό τῶν Ἀγίων Δημητρίου καί Νικήτα, Plymouth, ὅπου καί παρεκάθησε σέ γεῦμα. Ἐπιστρέφων στό Λονδίνο, ἐπισκέφθηκε τó ζεῦγος Robin καί Lillian Amis στήν οἰκία τους στό South Brent.

30. Τόν ἐπισκέφθηκε τó ζεῦγος Νικολάου καί Μαρίας Πούλιου. Τό βράδυ μετέσχε σέ ἐκπαιδευτικό συνέδριο ποῦ ὀργάνωσε τó παράρτημα ΑΚΕΛ Ἀγγλίας, μέ θέμα "Ο ρόλος τῆς Παροικιακῆς Ἑκπαίδευσης στή διατήρηση τῆς Ταυτότητας."

HIS EMINENCE ARCHBISHOP GREGORIOS' DIARY

MARCH

1. In the morning, His Eminence the Archbishop was present at a meeting of London Church Leaders, held at Archbishop's House in Westminster. During the afternoon, he received Stelios Strouthos and Michalis Peratikos. In the evening, he was present at a meeting entitled "*The Olympic Games: The Ethical Dimension*", held at the House of Commons.

2. In the morning, he presided at a policy meeting in connection with St. Cyprian's School. In the afternoon, he received Georghios Datsopoulos, newly-appointed Director of the Hellenic Centre. In the evening, he presided at the First Service of Salutations at the church of St. George the Great Martyr in Kingston-upon-Thames, being entertained to supper by the Community afterwards.

3. During the day, he received Sotirios Orthodoxou, Litsa, Yiannis & Christina Theodosiou, & Dr. Revekkia Orthodoxou; Nikolaos Hadjipateras & Spyros Polemis; Archimandrite Maximos Kappas; and Miss Maria Vaiou.

4. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of All Saints in Camden Town, at the dismissal of which conferring the office of Archimandrite on Father Theophanes Petrou. Later, and in the same church, he baptised Georghios, the infant son of Kyriakos & Tracey Karaghiorgis and then attended the reception held at the Elysée Restaurant.

5. During the morning, he received Angelos Aslanidis & Diamandis P. Pateras; Georghios Georghiou; and Andreas Gavas. At midday, he presided at a memorial service for Georghios Karandokis at Hampstead Cemetery. During the afternoon, he received Fanos & Maria Theophanous and Col. Dimitrios Panaghiotou.

6. In the afternoon, he received Georghios Hadjiphanis. In

the evening, he entertained Phoevos & Grigoria Christodoulidis to supper.

7. During the day, he received Miss Maria Fafaliou; Archimandrite Nikiphoros Kykkotis & Protopresbyter Sotirios Panaghiotopoulos; and Christos Christou, who was accompanied by Andreas & Maria Christou. In the evening, he attended a lecture concerning Cyprus that was delivered by the Rt. Hon. Francis Maude MP, Shadow Foreign Secretary, at the Conservative Central Office.

8. In the evening, he attended a concert entitled "*Byzantine Inspirations*" at the Queen Elizabeth Hall.

9. At midday, he entertained Stavros & Christina Solomou to lunch. In the afternoon, he received Marios Naziris. In the evening, he presided at the Second Service of Salutations at the church of Ss. Cosmas and Damian in Gospel Oak, being entertained to supper by the Community afterwards.

11. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God and St. Andrew the Apostle in Birmingham. Afterwards, he met representatives of the Trustees of the Stiperstones Trust. Later, he was entertained to lunch by the Community, afterwards visiting Father Nikolaos Skapoullis in hospital.

12. In the morning, he received Anargyros Stavropoulos, together with his daughter and son-in-law. At midday, he attended a Fundraising Luncheon organised under the auspices of the Hellenic Benevolent Fund at the Hyatt Carlton Tower. In the afternoon, he was present at the Commonwealth Day Observance at Westminster Abbey. During the evening, he attended a reception marking Commonwealth Day at Marlborough House (held in the presence of HM The Queen, the Duke of Edinburgh and the Prince of Wales) and a further reception, given at

Claridges by TRH the Crown Prince & Princess of Yugoslavia, in honour of the Yugoslav Ambassador & Mme. Jankovic.

13. In the evening, he presided at a meeting of the Communities in the North of England held in Manchester. He later visited the house of Panikos Panaghi.

14. In the morning, he inspected a property in Whalley Range that the Educational Trust of St. Nicholas was considering acquiring. Returning to London, he was present at a reception held at the residence of the Chief Rabbi in honour of Dr. George Carey, Anglican Archbishop of Canterbury.

15. In the afternoon, he received Christos Koupparis. In the evening, he presided at a ceremony of Salutations for the Community of the Prophet Elias in Reading, being entertained to supper afterwards by the Community.

16. He entertained Nikos Tsenghinis and his mother to lunch. During the afternoon, he received Yiannis Varkas and Archimandrite Panteleimon Tsormbatzoglou. In the evening, he presided at the Third Service of Salutations for the Community of St. Catherine in Barnet, the members of which entertained him to supper afterwards.

18. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of the Archangel Michael in Margate, following which he presided at a Memorial Service for the late Evagoras Pallikaridis. He was entertained to lunch by the Community afterwards.

19. In the afternoon, he travelled to Bristol where he attended the opening of the Institute of Hellenic and Roman Studies attached to the university there and a lecture delivered to mark the occasion by Prof. Marina Warner entitled "*Metamorphosis: or, the Spider's story*". Later, he was a guest at a Dinner given by the Institute.

20. In the morning, he received Paraschos Anastasiadis. At midday, he entertained the Mayor and Chief Officer of the London Borough of Haringey to lunch at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green. In the evening, he was entertained to supper by Nikolaos S. Laemos.

21. In the morning, he presided at the funeral of Mrs. Thekla Zarma at the church of St. John the Theologian in Hackney. At midday, he was a guest at the annual Mothers' Day lunch organised by the Greek Women's Philanthropic Association (Finchley & Barnet) at Britannia House. In the evening, he received Sir John Tavener & Miss Patricia Rozario. Later, he was present at a reception held at Syon House to celebrate the centenary of the Anglican episcopal see of Kensington.

22. During the day, he received Constantinos Yeomelos, Miss Soula Panaghi and her mother, and Father Iosif Paliouras. In the evening, he attended a meeting in Croydon organised by the Local Education Authorities in connection with St. Cyprian's Primary School in Thornton Heath.

23. During the day, he received Panaghiotis Kounis and John & Marina Simons. In the evening, he presided at the Fourth Service of Salutations at the Cathedral of St. Nicholas in Shepherd's Bush, being entertained to supper by the Community afterwards.

24. In the morning, he received Archimandrite Panteleimon Koulouris. In the afternoon, he presided at Great Vespers in the Chapel of the Archdiocese. In the evening, he was present at the Greek Independence Ball organised by the Greek Orthodox Charity Organisation at the Grosvenor House.

25. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the

Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater and, in continuation, presided at the *Te Deum* held to commemorate Hellenic Independence Day. Later, he attended a reception given at the Hellenic Embassy in Holland Park. In the afternoon, he attended a celebration of the National Days of Greece and Cyprus organised by the National Federation of Cypriots at the London University Union and addressed by the Hellenic Ambassador.

26. In the morning, he received Michael Takousis. He was entertained to lunch by Archimandrite Leondios Aristotelous & Andreas Ioannou. Returning to Thyateira House, he received Miss Eleni Kyrtatza. In the evening, he was present at a colloquium held at the Athena Palace and addressed by the Hellenic Foreign Minister and the British Foreign Secretary and entitled "*Working together for a strong united Europe*".

27. In the morning, he received Father Athanasios Letwich and the Chairman of the Committee of the Community in Rugby. In the afternoon, he visited Philippos Stassopoulos. Later, he attended the farewell party given for Miss Marcia Saunders at the Whittington Hospital. In the evening, he had supper at the Phanari Restaurant in Palmer's Green.

28. During the morning, he received Michalis Prokopiou and Miss Katerina Yiakoumi. In the evening, he presided at a ceremony of Salutations at the church of Ss. Mary & Marina in Stoke-on-Trent, being entertained to supper by the Community afterwards.

30. In the morning, he received the Haghiorite monk Iosif who was accompanied by Mesdames Katerina & Kytroula. In the afternoon, he was present at Hellenic College's Independence Day Celebration at St. Columba's Church Hall in South Kensington. In the evening, he presided at the Akathist Hymn at the church of the Holy Trinity in Brighton, being entertained to supper by the Community afterwards at its Chairman's restaurant.

31. In the afternoon, he baptised Harriette, infant daughter of Andreas & Stella Ioasif at the Cathedral of St. Andrew the Apostle in Kentish Town, attending the reception held afterwards at the Churchill International Hotel.

APRIL

1. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. John the Theologian in Hackney, being entertained to lunch by the Community afterwards. In the afternoon, he baptised Alysia Irene, the infant daughter of Dion and Lorraine Liveras, at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green, attending the reception held at the Ristorante San Felice in Brookman's Park afterwards.

3. In the morning, he presided at a meeting of the Hierarchy, entertaining his assistant bishops to lunch afterwards. During the afternoon, he received Frangiskos Ghonidakis, Father Christopher Rogers, and Miss Tilaye Habtegebriel. In the evening, he was present at a lecture delivered by Dimitris Christophias entitled "*The position of AKEL on the Cyprus Problem*" and organised by the Progressive Party of Working People of Cyprus (AKEL) in Britain.

4. In the morning, he received members of the Clergy Fraternity. During the afternoon, he received Ioannis Antoniadis; Mrs. Georghia Sokratous; and Marios, Olga and Eleni Georghiadis. In the evening, he presided at a meeting of those involved in the Archdiocese's catechetical work.

5. In the morning, he received Michalis Prokopiou.

6. During the day, he received Vassilis Manzos, Vissarion

Agharitsas, Mark Troop and Miss Maria Tselepi. Later, he visited Tassos Panaghidis at the National Hospital for Nervous Diseases.

7. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of Ss. Lazarus & Andrew the Apostle in Forest Gate, being entertained to lunch by the Community afterwards. Returning to Thyateira House, he received Andreas Masouras in the afternoon and Archimandrite Dionysios Kykkotis in the evening.

8. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. Luke the Evangelist and the Holy Trinity in Erdington (Birmingham), after which he presided at the inauguration of the Meeting Hall within the Greek-Cypriot Hestia. In continuation, he was entertained to lunch by the Community. In the evening, he presided at the Service of the Bridegroom at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God and St. Andrew the Apostle in Birmingham, being entertained to supper afterwards by the Community.

9. During the day, he received Antonios Embirikos, Tsambikos Papazoglou, and Manolis Stavrianakis. In the evening, he presided at the Service of the Bridegroom in the Chapel of the Archdiocese and, later, at the church of St. Panteleimon in Kenton (Harrow), where he was also entertained to supper.

10. During the morning, he received Mrs. Alexandra Voyiatzidou and Paraschos Anastasiadis, who was accompanied by a group of cantors from Greece. In the evening, he presided at the Service of the Bridegroom in the Chapel of the Archdiocese and, later, at the church of St. Nectarius in Battersea, where he was also entertained to supper.

11. In the morning, he received Achilleas & Katerina Despotis. In the evening, he presided at the Sacrament of the Holy Oil in the Chapel of the Archdiocese and, later, at the church of St. Demetrius in Edmonton, where he was also entertained to supper.

12. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy in the Chapel of the Archdiocese. In continuation, he was present at the Office for the Royal Maundy held at Westminster Abbey and at which the Gifts were distributed by HM The Queen. In the evening, he presided at the Service of the Twelve Gospel Readings in the Chapel of the Archdiocese and then at the Cathedral of St. Nicholas in Shepherd's Bush, where he was also entertained to supper.

13. In the morning, he presided at the Royal Hours and at Vespers of the Deposition of the Body of Christ in the Chapel of the Archdiocese. In the evening, he presided at the Service of the Epitaphios Lament and procession in the Chapel of the Archdiocese and then at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater.

14. In the evening, he presided at the Ceremony of the Proclamation of the Resurrection in the Chapel of the Archdiocese. He then presided at the same Ceremony at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater where, in continuation, he celebrated the Paschal Divine Liturgy.

15. In the evening, he presided at the Vespers of Love ('Agape') at the Cathedral of All Saints in Camden Town during which the Gospel passage was read in a number of languages.

16. During the day, he received Tsambikos Papazoglou, Christos Protopapas, and William Stuart.

17. In the morning, he inaugurated a week-long series of workshops devoted to the teaching of traditional Greek dancing at the church of St Demetrius in Edmonton. Returning to Thyateira House, he received Georghios

Sterghiou and his son. At midday, he presided at the funeral of Mrs. Militsa Yianna at the church of St. Panteleimon in Kenton (Harrow). In the evening, he was entertained to supper at the Niki Restaurant in Paddington.

18. In the morning, he presided at a Memorial Service for the late Michalis Papadopoulos in the Chapel of the Archdiocese. At midday, he presided at the funeral of Kyriakos Koutos at the Cathedral of St. Nicholas in Shepherd's Bush. In the afternoon, he travelled to Middlesbrough, where he presided at Vespers in the chapel of the Annunciation of the Mother of God. Later, he was entertained to supper at the home of Stavros & Hariklia Michael.

19. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Monastery of the Dormition of the Mother of God in Normanby (Whitby), being entertained to lunch by the Sisterhood afterwards. He returned to London in the evening.

20. In the evening, he was present at a performance of "*Capuleti e i Montecchi*" by Vincenzo Bellini at the Royal Opera House, Covent Garden.

21. In the afternoon, he was present at the final session of the Greek Dancing workshops held in the Hall attached to St. Mary's Cathedral in Wood Green, following which he presented the related diplomas and entertained all the participants to supper.

22. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. George the Great Martyr in Kingston-upon-Thames, following which he was entertained to lunch by the Community and attended the Festival of Greek Traditional Dancing held there. In the afternoon, he presided at Great Vespers in the same church. Returning to London, he received Dr. & Mrs. Serif Habib.

23. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy in the Chapel of the Archdiocese. Later, he received Nikos Papadopoulos, Yiannis Naslidis, Pavlos Trochopoulos, Diamandis P. Pateras, and Georghios Amirhom.

24. He received Miss Tilaye Habtegebriel in the morning and David McRae in the afternoon. In the evening, he was present at a Requiem Service commemorating the 1915 Armenian Genocide at the Armenian Apostolic church of St. Sarkis in Kensington.

26. In the morning, he received Miss Maria Mitsaka & Georghios Hadji-Ioannou. At midday, he was present at a reception held at the residence of the Israeli Ambassador to mark the 53rd anniversary of the Independence of the State of Israel. In the evening, he was entertained to supper by Spyros Neophytou at his home.

27. He received Miss Maria Mitsaka & Savvas Pavlidis in the morning and Lakis Panaghi & Christos Sokratous in the afternoon.

28. In the afternoon, he presided at the funeral of Georghios Lygnos at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater. Later, he travelled to Plymouth.

29. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of Ss. Demetrius & Nicetas in Plymouth, being entertained to lunch by the Community afterwards. On his way back to London, he visited Robin & Lillian Amis in South Brent.

30. In the morning, he received Nikolaos & Maria Poullos. In the evening, he was present at a discussion entitled '*The role of Community Education in the maintenance of identity*' organised by AKEL at their headquarters in Camden Town.